

ВИЗВОЛЬНИЙ ШЛЯХ

ГОСПІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ
І НАУКОВО-ЛІТЕРАТУРНИЙ
МІСЯЧНИК
IX

ВИЗВОЛЬНИЙ**ШЛЯХ**

Суспільно-політичний і науко-
во-літературний місячник

Видає

Українська Видавнича Спілка

LIBERATION**PATH**

Ukrainian Political, Social, Scient-
ific and Literary Magazine

Published monthly by

Ukrainian Publishers Ltd.

No. 9 (84), September, 1954, Vol. VII

Редагує Колегія: мгр. Р. Борковський, І. Ратушний,
В. Василенко.

Головний редактор матеріалів УВАН:

проф. д-р П. Курінний

Відповідальний редактор: Г. Драбат

Редакція (Editorial)

28, Minster Road, London, N.W. 2. Tel. HAMpstead, 1771

Адміністрація (Administration)

237, Liverpool Road, London, N. 1. Tel. NORTH, 1828

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ «ВИЗВОЛЬНОГО ШЛЯХУ» НА 1954 РІК

країна	річна передплата	піврічна передплата	чвертьрічна передплата	окремє число
Австралія ..	1 ф. 16 шил.	19 шил.	10 шил. 6 п.	3 ш. 6 п.
Австрія	54 шил.	28 шил.	15 шил.	5 шил.
Аргентина ..	30 пезів	16 пезів	9 пезів	3 пези
Бельгія	210 фран.	110 фран.	60 фран.	20 фран.
В. Британія	1 ф. 12 шил.	17 шил.	9 шил.	3 шил.
Канада	7,50 дол.	4 дол.	2,25 дол.	75 цент.
Німеччина .	13 н. м.	6,75 н. м.	3,60 н. м.	1,20 н. м.
Парагвай ..	13 гуар.	6,75 гуар.	3,60 гуар.	1,20 гуар.
США	7,50 дол.	4 дол.	2,25 дол.	75 цент.
Туніс	1.400 фран.	750 фран.	420 фран.	140 фран.
Франція ...	1.400 фран.	750 фран.	420 фран.	140 фран.
Швеція	20 кор.	11 кор.	6 кор.	3 кор.

В інших країнах — у перерахунок на валюту даної держави

Адреси наших Заступників на стор. 2.

Обкладинка роботи проф. Р. Лісовського

Printed by "Ukrainian Publishers Ltd." 237, Liverpool R-d., London, N. 1.

ВИЗВОЛЬНИЙ ШЛЯХ

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ І НАУ-
КОВО ЛІТЕРАТУРНИЙ МІСЯЧНИК

Кн. 9. (ч.9-84)

ВЕРЕСЕНЬ, 1954

Річник I. VII

ЗМІСТ IX-тої КНИЖКИ

З крайових матеріалів: ХТО Є НАШИМ ВОРОГОМ? . . .	3
Ярослав Стецько: ФРОНТ ПРОТИ ВОРОГА — ГОЛОВНИЙ ФРОНТ	5
П. Ш.: ЄДИНОПРАВИЛЬНИЙ ШЛЯХ ВИЗВОЛЕННЯ . . .	15
З. Карбович: ІДЕЙНО-ПОЛІТИЧНИЙ РЕЗИСТАНС ОРГА- НІЗОВАНОГО ПІДПІЛЛЯ	27
К. Д.: ЯК ЗРУЙНОВАНО ЦЕРКВУ В УКРАЇНІ	36
Інж. Д. Шалдій: НОВА СОВЕТСЬКА ГІГАНТОМАНІЯ . .	39
Д-р Ю. Русов: ТОЙ, ХТО, «БАГАТО ЗНАВ ТОГО, ЩО МИ ДАВНО ЗАБУЛИ»	47
Кн. Токаржевський-Карашевич: БІЙ ПІД ПОЛТАВОЮ .	54
В. Т.: ПРИЗАБУТІ ЗЛОЧИНИ МОСКВИ	63
Д-р філ. Микола Аркас: НАРОД, ЯКИЙ МОЖЕ БУТИ ПРИКЛАДОМ ДЛЯ ІНШИХ	71
Проф. д-р Н. Полонська-Василенко: КОРОЛЬ ДАНИЛО НА ТЛІ ІСТОРИЧНОЇ ДОБИ	77
С. Ф. Хмель: УКРАЇНСЬКА ПАРТИЗАНКА	93
Массей Сядньов (переклад Л. Полтави): ВІД ХВИЖ..., ВИГНАНЕЦЬ. ТИ НАЗУСТРІЧ	93
О. Лубська: БЛАГОСЛОВЕННЯ, ДІВЧИНО МОГО КРАЮ .	94
Б. Бора: ТУТА, СУСІДОВІ З ПІВНОЧІ	94-95
В. Іванчук: ФАРАОС	95
С. Корибутяк: ЗБРОЯ — ЦЕ ЖИТТЯ...	96
Л. Т. Орлигора: * * *	100
Б. Антоненко-Давидович: СМЕРТЬ	101
— — — З ЛИСТІВ ДО РЕДАКЦІЇ, ПОЖЕРТВИ, ВІБЛЮ- ГРАФІЯ	111-112

Передрук за дозволом редакції

ВИДАЄ «УКРАЇНСЬКА ВИДАВНИЧА СПІЛКА»

ЛОНДОН

ЗАСТУПНИКИ «ВИЗВОЛЬНОГО ШЛЯХУ»

АВСТРАЛІЯ:

Fockham Library & Book Supply
17 Acacia Str. Glenroy, W.9., Vic.

АРГЕНТИНА:

Oleksa Bunił
C. Warnes 2256,
Olivos, F.C.N.B.M.,
Prov. Buenos-Aires.

БЕЛЬГІЯ:

Omelan Kowal
Bd.Charlemagne, 72. Bruxelles, 4

КАНАДА:

W. Nemyliwskyj
758, Richmond Str. W.,
Toronto, 3., Ont.

НІМЕЧЧИНА:

T. Boc
Harfenstrasse 20 1/6
(13a) Erlangen

ПАРАГВАЙ:

A. Kushchynskyj
Encarnacion.
Cavilla de Correo, 60.

США:

Very Rev. P. Falco
1645, South 16th Str.
Milwaukee 4, Wis., U.S.A.

Дітройт і околиця:

S. Kłupka
4519 Cicotte, Detroit 10, Mich.

Нью-Йорк і околиця:

H. Cebrij
721 E. 6-th St., New-York City, N.Y.

Огайо і околиця:

T. Wasyluk
1015, University Rd.,
Cleveland-13, Ohio

ФРАНЦІЯ:

"L'Ukrainien"
26, Rue de Montholon
Paris (9)

ІЗРАІЛЬ:

Roman Kasprzyk
Perrage de Ben-Metir
Boite Postale 15. Ain Draham

ШВЕЦІЯ:

Ovs. J. Kostiv
c/o Johansson
Tors. gt. 49. III., Stockholm.

Ціна цього числа в Кольпортерів і Заступників — 3 шил.

Всіх наших Кольпортерів і Передплатників поза Великобританією просимо розраховуватися з нашими Заступниками. Про кожну зміну адреси просимо повідомляти головну Адміністрацію в Лондоні.

Хто є нашим ворогом?

Затривожені майбутнім України, боліючи цією трагедією, що її переживає сьогодні наш народ, добре розуміємо, куди ведуть Україну московсько-більшевицькі вороги народу, ми українські патріоти, що стоїмо в безпосередній підпільній і повстанській боротьбі проти окупантів, б'ємо перед лицем усього українського народу, перед лицем усього світу в дзвін тривоги і кличемо: Україна в небезпеці! Україна помирає! Не на «вершини розцвіту» ведуть Україну більшовики, але в глибоку могилу!

Протріть, відчиніть очі ви всі, що цього не бачите! Пригляньтесь уважно нашому становищу! Стрепеніться, подивіться ширше ті, які під ударами окупантського батога задеревіли, зробилися байдужими до народніх справ, стратили з-перед очей ширшу національну перспективу! Прислухайтесь до цього голосу ті, які маєте українське серце, українську душу, українське прізвище. Слухайте цього голосу ті, які хвилює, з невідомості, вірою, і правдою служите окупантові! Пробачите, що кожний справжній український патріот сьогодні мусить бити в дзвін тривоги! Завтра на це може бути запізно!

Хто винуватий у цій трагедії, що її сьогодні переживає Україна? Хто довів її до цього трагічного стану? Хто продовжує цей стан поглиблювати?

В цій трагедії, що її сьогодні переживає Україна, винуваті в першу чергу російські більшовики.

Це вони, російські більшовики, в 1917-20 рр. пішли війною проти створеної українським народом Української Народньої Республіки і насильно її окупували.

Це вони, російські більшовики, під брехливою вівіскою «Української Соціалістичної Республіки» встановили в Україні режим політичного поневолення, режим колоніальної експлуатації України, режим найжорстокішого культурного гноблення українського народу.

Це вони, російські більшовики, підступно прикриваючись гаслами соціалізму, «права народів на самовизначення аж до відокремлення», «боротьба за інтереси працюючих», загнали український народ, що в 1917-18 рр. востиг уже був визволитися з-під ярма царської Росії і проголосив свою незалежну державу — Українську Народню Республіку, в нове, ще важче ярмо СРСР, в нове, ще важче, ярмо московсько-більшевицької імперії.

Це вони, російські більшовики, фізично знищили і продовжують далі знищувати мільйони українських патріотів, поетів, діячів науки, учасників українських визвольних організацій, мільйони українських селян, робітників, інтелігентів. За роки большевицького панування в Україні мільйони українських патріотів загинули в безпосередній боротьбі, в наслідок розстрілів, у тюрмах, на засланнях, на каторжних роботах, у концтаборах, з голоду. Це вони, російські більшовики, встелили українськими кістями Сибір, Середню Азію, береги північних каналів, береги Льодового океану.

Це вони, російські більшовики, вірні спадкоємці ганебної пам'яті царських імперіалістів, підкоривши собі силою Україну, ось уже тридцять років проводять в Україні політику грубого диктату, жорстокого насильства, бандитського терору, варварського грабежу, політику повного знищення України не тільки як окремої політичної, культурної і економічної одиниці, але як окремої етнічної одиниці.

Російські більшовики, більшовицька Москва, жахливий, кровожадний імперіалізм московських більшовиків — ось перша і найважливіша причина всієї нашої сьогодишньої національної трагедії, ось наш ворог число 1, ось проти кого в першу чергу мусить скеровуватися вся ненависть і боротьба українського народу! Це якнайглибше мусить собі усвідомити кожний українець і українка. Усвідомлення цього — це перша і найважливіша умова того, щоб стати на правильний шлях визвольної боротьби.

За всю сьогодишню трагедію України винуваті теж українські запродавці Сталіна, його кремлівської кліки — українські більшовики — оці всі вже померлі медведі, шахраї, затонські, юрки коцюбинські, що перші допомогли більшовикам встановити їхнє панування в Україні, оці всі ще живі коротченки, мануїльські, гречухи, корнійці, грушецькі, середюки і сотні їм подібних...

* * *

Коли ти патріот України, коли в тебе живе почуття національної і людської гідності, коли ти, як цього слід сподіватися від кожної чесної людини, соромишся бути зрадником своєї Батьківщини, — а твоя Батьківщина тільки Україна, — тоді твоїм прямим обов'язком є ставити спротив політичному гнобленню України з боку московсько-більшовицьких окупантів та їх українських агентів — українських більшовиків, тоді твоїм прямим обов'язком є боротися за національне і соціальне визволення України з-під московсько-більшовицького панування!

Від патріотів Україна сьогодні вимагає діл — не самої тільки, хоч би й не знати як «глибокосердечної» любові: діл, що були б актами спротиву московсько-більшовицьким окупантам, діл, що були б актами боротьби проти московсько-більшовицьких окупантів в ім'я національно-державної незалежності України. Сьогодні замало тільки декларативної, бездіяльної любови до України. Активному наступові окупантів ми, патріоти України, мусимо протиставити активний спротив!

Кожний український патріот повинен змагати до того, щоб боротися за волю України в рамках активно-діючого сьогодні в Україні українського визвольно-революційного руху, репрезентованого Організацією Українських Націоналістів під керівництвом С. Байдери та Українською Повстанською Армією. Тільки тут ця боротьба може бути найуспішнішою. Коли ж хтось зараз не має можливості встановити зв'язки з українськими підпіллям, хай тоді, використовуючи всі наявні можливості до цього, організує спротив московсько-більшовицьким окупантам самостійно в місці свого перебування, в місці своєї праці.

Патріоти України! Не дозволяймо московсько-більшовицьким окупантам зреалізувати їх злочинні плани знищення України! Всі на боротьбу проти московсько-більшовицьких імперіалістів та їх агентів! Хай гине ворог!

Хай живе визвольно-революційна боротьба українського народу проти московсько-більшовицьких окупантів за Українську Самостійну Соборну Державу!

(Уривки з підпільної брошури: «Україна помирає! Хто винуватий у цьому?», видання ОУН).

Фронт проти ворога—головний фронт

Одною з найважливіших в останньому часі подій на відтинку нашого українського життя на еміграції — є приступлення деяких українських науковців до т. зв. »Інституту дослідів історії і культури ССРСР«. З цього приводу треба сказати декілька засадничих думок.

Українська самостійницька преса вже від кількох місяців перестерігає українських учених перед тими »вовчими ямами«, що їх підготовляє АКВБ за поміччю різних »Інститутів дослідів історії і культури ССРСР« вільній українській національній науці. Вже в самій назві згаданого »Інституту« заключається фалш і облуда з метою петрифікації російської імперії в нових штатах. Відомо ж усім, що немає жодної »культури ССРСР«, як немає одного »советського народу«, а є національні культури поодиноких народів, поневолених в ССРСР. Історія ССРСР — це історія тюрми народів, яку пише кожний народ своєю кров'ю, змагаючи до розвалу ССРСР і побудови власної самостійної суверенної держави. Отже, хто хоче писати історію ССРСР, той мусить насамперед писати історію поневолення і визвольної боротьби кожного народу зокрема, поневолення, передусім, національно-державного російським імперіялізмом у його сучасній формі большевизму, вислідом якого — є соціально-політичне й культурне гноблення. Він мусить писати про національно-визвольну боротьбу кожного народу, про його національно-визвольні революційні організації і повстанські формації. Про »об'єктивізм« цього »Інституту« найкраще говорить його видання про партизанські формації під час другої світової війни, в якому ні слова згадки про найбільшу революційно-повстанську армію цих часів — УПА. Але натомість є видумана історія існування російських некоммуністичних партизан...

Згода деяких українських учених працювати спільно з російськими вченими в згаданому »Інституті« є запереченням принципів української незалежної самостійницької політики. Не тільки українські політики, але й науковці не сміють співпрацювати з захисниками російської імперіальної думки чи то в політиці, чи в науці. АКВБ — фундатор »Інституту« — стоїть на політичних засадах »непередрішенства«. Подібно як участь українців у радіо »Освобождение«, так участь українських науковців в »Інституті« створюють для західного світу ілюзію можливості мирного співжиття українців з росіянами в якомусь одному державному федеративному чи конфедеративному твориві, коли тепер сидять спільно за одним столом. Розрахунок наших учених на те, що вони перехитрять фундаторів »Інституту« фальшивий. У ситуації змагання за честь нації питання хитрування є не на місці. Якщо б американцям в першу чергу була цікава антибольшевицька боротьба і для них був би передусім

цінний вклад у неї українських учених, які своїм глибоким підходом і всебічністю знань її є неперевершені з боку російського чи якого іншого поневоленого большевизмом народу, то вони мають змогу поставити до диспозиції наших наукових інституцій — УВАН, НТШ, УВУ — відповідні фонди. При чому тут потреба спільного з росіянами інституту, якщо б за цим не крилися глибші політичні плани щодо майбутнього Росії? Наші наукові інституції могли б цілком добре розробляти об'єктивні плани антибольшевицької боротьби та досліджувати проблематику визволення і положення народів у підсоветській дійсності без спільного котелка з росіянами.

Українські наукові інституції постали і держаться виключно завдяки жертвості українських меценатів науки та підтримки громадянства, отже свою життєздатність — у протиставленні до безконечно субсидійованих інституцій російських — виказали безконкурентно. Але не на об'єктивній вільній антибольшевицькій науці наших екзильних учених залежить АКВБ-ві, а на тому, щоб створити вуальку політичного єдиноділімства. Минулого року існування АКВБ врятувала УНРада своїми переговорами з росіянами і створенням МАКЦ-у, тобто таким чином АКВБ-ві ухвалено бюджет на біжучий рік у червні 1953 р. Подібну роллю сповняють тепер наші науковці, увійшовши до «Інституту». Є звичайною ілюзією думка про те, що наші науковці зможуть у душі українського самостійництва і антиросійськості — спільно з росіянами, — під егідою АКВБ, розробляти антибольшевицьку проблематику. АКВБ розраховує на деморалізацію деяких стипендістів з-поміж тих українських науковців, що пішли на співпрацю з «Інститутом», бо отримуючи деякий час стипендію вони привикнуть до іншої життєвої стопи, з якою згодом розлучатися, у випадку натиску щодо зміни ідейно-політичного напрямку, буде важко.

Ось перед нами «Бюлетень Інституту» за липень 1954 р. німецькою мовою зі зазначенням, що це переклад з російського оригіналу та що «Бюлетень» видається російською та англійською мовами. Крім цього читаємо: «Інститут видає також російською мовою журнал «Вісник», що займається російськими проблемами». У вільному порядку з'являються далі різні монографії російською мовою, а деякі теж англійською. Відповідальний за зміст Б. Яковлів (москаль). Здається, що й цього вистачає, щоб кожному стало ясно, якими фальшивими шляхами починають іти деякі українські вчені. Навіть в УРСР появляються праці також українською мовою, а тут усе ще на «общепонятном языке». Більше того, «Вісник» той займається «російськими проблемами»... Чи УССД — це теж російська проблема?! Яке вияснення можуть дати ці науковці, які пішли на таку візитівку до «Інституту»? Є прямо наказ хвилини, щоб усі ці наші вчені, які засуджують фальшиву політику провідних чинників наших наукових інституцій, виступили з'єднано проти неї й захистили добре ім'я української науки, яка має безчисленні жертви і героїчні постаті Сфремових, Гермайзе, Черняхівських, що гинули, а не здавали прапора національної честі і гідності. Українська громадськість мусить підтримати морально, політично й матеріально всіх тих наших учених, що не пішли до «Інституту»,

ані не прийняли стипендій АКВБ. Автор цих рядків ініціював «Фонд Української Культури» саме з тою метою, щоб він, цей фонд, давав підтримку того роду вченим. ЗЧ ОУН дає свою щомісячну пайку саме для тих українських учених і на таку їхню наукову роботу, яка витримує непохитно на самостійницьких позиціях, без жодного відношення до «Інституту». УВАН має свій Східний Інститут, у якому є організовані також учені інших неросійських народів. Чому американці не допоможуть розбудувати цей інститут? Хіба тому, що він не є «єдинонеділимський». Чому нема Інституту дослідів культури й історії поневолених Росією народів, окремого від росіян? Здається, що науково працювати можна також окремо без росіян і то навіть більш успішно, ніж серед постійних з ними спорів.

Не перемішуймо поняття

Участь деяких українських учених в «Інституті дослідів історії і культури СССР» висунула нові, досі в нас неіснуючі, проблеми, бо українські патріоти не мали дотепер жодної площини зустрічі з ворогом, як тільки поле боротьби. Це вперше практично шукається з антирежимними росіянами поля співпраці, що в самій суті є шкідливим, бо сідаємо за один стіл з російськими імперіялістами, які завтра стоятимуть зі зброєю в руках проти української нації, щоб її знову поневолити, тим разом під білими замість червоних прапорів.

Не забуваймо, що ще недавно українські Скрипники і Хвилюві сиділи точно так само з Леніним і П'ятаковим. Ленін говорив їм теж про «непередрішенство», уточнюючи його навіть більше, ніж сьогоднішні його наслідники з МАКЦ-у, бо «вплоть до отделения».

Сьогодні наше головне завдання — творити й зміцнювати один протиросійський фронт. І шкідливо є творити якийсь спільний «ідеологічний» фронт з росіянами-антикомуністами проти інакшедумаючих українців. Такий спільний фронт «українського і російського пролетаріату» був уже під час ленінської епохи і приніс нам Крути, Базар та поновне поневолення України. Українські соціалісти знаходили тоді спільну мову з російськими соціалістами подібно, як тепер у МАКЦ-і різні українські «революційні демократи» знаходять спільну мову з Ніколаєвським, вважаючи, що їм ближчі російські «демократи», ніж свої «фашисти»... Отже, так само шкідливим є шукати якогось спільного фронту з російськими «антихвилювістами» проти інакшедумаючих українців. Бо справа не в однаковій ідеології, а в тому, що вони москалі, а ми українці, а відношення всіх москалів, незалежно від їх світогляду, до відбудови УССД є наскрізь вороже. Так, напр., російський націоналіст чи християнський соціаліст типу Бердяєва, є нам на ціле пекло дальший, бо він наш ворог і такий самий імперіяліст як Маленков, хоч, може, й «добрий християнин», ніж український, напр., «революційний демократ», що все ж таки є українцем. Ідеологічні, соціально-політичні, партійно-політичні, культурно-філософські спори в лоні української спільноти — це наші внутрішні справи, а проти ворога мусить бути один спільний фронт. На першому місці є фронт проти всякої імперіялістичної Росії, а щойно потім внутрішньоукраїнські спори. А до цих наших спорів втручання

будь-яких російських груп мусить бути виключене. Бо це стоїть нація проти нації, а не жодний інтернаціонал однотипних партій, що борються за свої класові, соціально-політичні цілі, в якому могли б бути й цього самого типу російські партії. Для українського ліберала український націоналіст мусить бути ближчий, ніж російський ліберал тому, що він українець. Ідеологічна боротьба у власній нації означає ривалізацію за найкращу національну концепцію визволення від усякого ворога, без огляду на те, чи він репрезентований своєю націоналістичною, ліберальною, соціалістичною або християнською партією. Пуританин Кромвел винищував ірландців не менше від будь-якого вільнодумного англійця; кардинал Рішельє чи Мазарін служив імперіалістичним, загарбницьким інтересам Франції не менше вільнодумного Наполеона. Глибокорелігійний Фридрих Великий писав проти Макіявеллі, але поступав не ліпше від безбожного Гітлера. Ідеологічні і соціально-політичні спори вирішуються в лоні власної нації, без переносження і вмішування до них чужинців, а тим більше ворогів. Примат над усім мусить мати фронт проти ворога. Не зважаючи на те, чи хтось боронить чи виступає, напр., проти «хвильовизму», але одні і другі повинні стояти, як українці, спільно на одному протиросійському фронті. Бо над усім стоїть ідеологія нації, як цілості над ідеологією нації ворога, як цілості. Властивий фронт мусить іти проти Москви і мірилом оцінки має бути натуга його безкомпромісовости проти всякої Москви, а не шукання союзника у ворога тільки тому, що якась група серед ворожих лав є припадково «християнська», «гуманістично-соціалістична», а на ділі так само ворожа українському визволенню, як група большевицьких безбожників.

У Мюнхені донедавна появлявся російський «християнський» орган, що уважав Україну «Малоросією» — інтегральною частиною Росії. Російські єзуїти є не менші імперіалісти, ніж російські безбожники. Доказ — їхній вплив на відоме послання Папи до «Народів Росії». Загорілі польські католики-ендеки не менші імперіалісти, ніж пілсудчики. Ось перед нами польський орган «Глос Конфедерації», за квітень-травень 1954 р., який, прагнучи відродити Польщу на християнських засадах, присвячує найбільшу увагу студіям засад конкретної християнської політики — і ставить собі за ціль відновлення «Великої Річпосполитої Народів» доби Ягайла. Ми маємо вже одну «велику річпосполиту народів», якій на ім'я — СРСР. Є, отже, помилкою думати, що якась ліберальна, соціалістична чи християнська партія ворога може бути в будь-якому відношенні ближчою аналогічній українській партії, ніж будь-яка українська політична організація іншого ідеологічного чи соціально-політичного напрямку. Українські соціалісти дали себе раз обманути російським соціал-демократам, з яких вийшли большевики. Їм були ближчі російські інтернаціоналісти-імперіалісти, ніж великий державник і патріот, націоналіст Міхновський, чи монархіст-державник Липинський, чи незламний Донцов.

Зовсім слухним є твердження, що єдиноправильною концепцією українського визволення є націоналістична, революційна, сперта на християнських засадах концепція, але зовсім фальшивий є погляд наче б аналогічна до тієї антикомуністична концепція серед росіян якнебудь могла б бути близькою українцям. Усякий інтернаціоналізм угроблює справу національного визволення і не можна внутрішні категорії українського мислення переносити на міжнародні взаємини, зокрема з ворогом. Тому українські націоналісти завжди акцентували насамперед примат зовнішнього фронту, тобто фронту проти ворога перед усякими внутрішніми спорами. Ці останні мусять бути поборюванні настільки, наскільки вони є інспіровані ворогом, який хоче нас внутрішньо розкласти, засмітити наші душі й фальшувати наш традиційний український світогляд.

Фронт проти ворога на перший план

В останніх часах українська преса так переповнена масою статей на теми внутрішніх непорозумінь, що пропорційно лише невелика кількість з них видвигає бойові елементи фронту проти ворога всіх кольорів, тобто не лише проти червоної, але також проти білої Москви різних відтінків. Дуже мало появляється статей, які аналізують большевицьку тактику на внутрішньо-українському відтинку, пляни МВД по лінії розкладу нашої еміграції, як теж революційно-визвольного фронту. А скільки глибших аналітичних статей про проблеми стратегії української революції, програму нашої боротьби, скільки глибоких аналітичних і синтетичних праць на тему міжнародного положення і перспектив його розвитку в пов'язанні з українською визвольною боротьбою, а скільки порівняльно дешевих демагогічних газетних вправ на внутрішньо-українські теми. Ми розуміємо необхідність дискусії чи полеміки на внутрішньо-українські теми, але їх форма і стиль переходить межі пристойності. Може «Український Самостійник» (якщо він «український»? — прим. склад.) полемізувати за постановку справи, можуть «Українські Вісті» бути невдоволені, виходячи зі свого партійно-політичного погляду і слабости своєї групи в Англії, але пасквільними методами атакували українські установи, як напр., СУБ, ОУРФ, СВУ, СУМ, ЛВУ, ООЧСУ і інші, а також АБН — це вже не будуючі а руїницькі методи. З острахом стверджуємо, що в українській пресі помітна останньо більша ненависть до інакшесдумаючих українців, ніж до ворога. Де є аналіза дії МВД? Де є пламенні, повні ненависти і духа боротьби статті проти Кремля і його агентури закордоном? Де є апотеоза прямих ударів з ворогом закордоном, які тут і там трапляються, але в українській пресі є належно оцінювані тільки тоді, коли це є з рамені її політичної групи, а не у висліді об'єктивної оцінки цих ударів, як боротьби з ворогом. На різних теренах не раз спонтанно переводяться знамениті антибольшевицькі й антиросійські акції, але вони знаходять тільки хронікарський відгомін у пресі, хоч вони — це суть нашої роботи на чужині. Де є доцінювання зовнішньополітичної роботи, задля якої є саме цей великий «ісход» нашої еміграції.

Українські політичні групи роз'їдає внутрішня боротьба, а тому забувають вони властивий фронт проти ворога і зовнішньо-політичну роботу. Багато ціннішою буде, напр., оцінка дії т. зв. «двійки», коли поглянемо глибше, наскільки вона відвернула увагу від властивої справи — боротьби з ворогом, а створила новий внутрішній фронт, на який зосереджено увагу, відвертаючи тим самим увагу від проблематики прямої боротьби з ворогом. Незалежно від того, як хто розцінює акцію АБН, але українська делегація в АБН постійно має на увазі саме фронт проти ворога і зосереджування уваги української еміграції на акції проти ворога і міжнародно-політичну роботу. Вже постійне повторювання «антибольшевицький» нагадує властивий фронт. Очевидно, є посередні фронти проти ворога по через внутрішній фронт, на якому теж діє п'ята колона, але занедбання безпосереднього фронту, пов'язаного з посереднім, є явищем тривожним.

Міжнародна ситуація сьогодні несприятлива для універсальної антибольшевицької боротьби. Крім США, де сміливо побороють комунізм, забороняючи навіть компартію, інші великодержави шукають компромісу з ССРСР. Англія і Франція прямо зраджують світовий антибольшевицький фронт. Афера Йона показує, як глибоко пенетрують большевики навіть Німеччину Аденауера, безумовно з вини західних альянтів, що понасаджували національних зрадників з другої світової війни на відповідальні становища (Йон). Навіть в обличчі цього застрашуючого, за всяку ціну шукання компромісу з ССРСР європейських держав, частина українства на чужині поринає нині в джунглях кошмарних спорів, газетних пасквілів різних ПСТ-ів, Ільницьких і т. п. з «У. С.» чи «У. В.». Замість улегшувати положення воюючої України, намагаючися всіма можливими засобами комплікувати міжнародне становище, зміцнюючи нашими діями фронт Заходу проти Росії, частина українських політичних груп звертає увагу лиш на те, щоб не вийти поза рамці допустимого «законом», ба, що більше — допустимого для opinіої нерадикального наставленого антибольшевицького табору на Заході. Чому не реалізований на еміграції великий плян боротьби з ворогом? Де є постійне скріплювання і ступенування універсального, радикального фронту боротьби проти большевизму в світі? Де є ця революційна акція закордоном усієї української еміграції? Навіть жидівські революціонери були радикальніші!

Українська політична еміграція не повинна набирати рис осілости, не повинна вганятися за вигодами життя, коли прагне жити в ідейному єднанні з воюючою Україною, що є в безперервній кривавій боротьбі за волю. Погоня за власним вигідним життям — є прологом до політичного опортунізму, що знаходить оправдання на різні політичні крутіства.

Кожний українець на чужині мусить пам'ятати такі правди: фронт проти ворога, проти всякої Росії, визвольна масова й індивідуальна дія — це головне завдання; зовнішньо-політична міжнародня акція — це теж не менш важливе завдання. А далі: підготовка революційно-визвольних і державних кадрів — це вимога, ставлена не лише до вузького вибраного гурта людей, а до цілої української еміграції, протидія на внутрішньо-українській боротьбі.

їнському відтинку диверсії ворога, що прагне розкласти українське організоване життя і внутрішньо-українськими спорами послаблювати фронт проти себе, здорова ривалізація за кращі принципи визвольної боротьби, за краще служіння визволенню зі щирого українського патріотичного почуття, без ворожої інспірації. Всякі внутрішні українські спори, поза сферою здорової ривалізації, є нам настільки важливі, підкреслюємо ще раз, наскільки — це є терен протидії розкладовій акції ворога чи побічний продукт нашого зудару з ворогом. Опортуністичний табір був завжди в історії боротьби побічним продуктом головного зудару революційних сил з ворогом. Переміна фронтів завжди була в інтересі ворога, що старається зосереджувати нашу увагу передусім на внутрішню гризню, намагається звести нас на рівень опортуністичних партій, щоб відвернути увагу від нього, а вести спори за другорядні справи. Тому український партійний світ має інтересувати нас настільки, наскільки він є надуживаний ворогом для в'язання наших сил, ідейно-політичної демобілізації революційно-визвольного табору та скерування на манівці української визвольної політики. Революційно-визвольний табір має стояти на фронті боротьби передусім проти ворогів так, як це завжди бувало в нашій історії, а тоді і внутрішньо-українські спори наберуть іншого характеру й натути. Головним партнером і головним фронтом для українського революційно-визвольного табору ніколи не були опортуністичні групи, але ворог. Наша відповідь на диверсію ворога серед української спільноти мусить бути спрямована проти ворога. А тоді й інші українські політичні групи ревідуватимуть своє вузьке: однібічне наставлення до проблем, що їх ми ставимо, коли ми захищатимемо теж їх прямою акцією проти ворога від його диверсії серед цих боязких, але українських середовищ.

Отже, йдеться тут про ієрархію фронтів, ієрархію вартостей і завдань, яка в обличчі сучасної еміграційної розгубленості й відсутності широкої політичної перспективи серед деяких середовищ перестає існувати.

Позитивне або негативне розцінювання, засуджування або одобрювання, протидія або підтримка нашої агресивної відповіді на диверсії ворога з боку українських опортуністичних груп — визначають їх місце в українській визвольній боротьбі. Подібно стоїть справа також і на міжнародньому відтинку. АКВБ натискає на український політичний і науковий світ, щоб він пішов на співпрацю з росіянами, узалежнюючи від цього взагалі співпрацю з США іде посередньо через афірмацію співпраці з росіянами, тобто — з нашим ворогом, бо нашим ворогом є не лише большевизм, але Росія взагалі, в усіх її імперіялістичних формах. А що немає жодної політичної групи, яка стояла б за розвал російської імперії і за російську національну державу, тобто за державу на російських етнографічних землях, то співпраця з усякими росіянами є тотожна з співпрацею з ворогом і є національною зрадою. Кожен, хто афірмує співпрацю з АКВБ або його прибудівками типу »Інституту« чи радіо »Освобожденіє« — є опортуністом не лише супроти американців, але

передусім супроти росіян, супроти ворога. Це треба точно і ясно сказати. В ситуації пов'язання означених американських кругів з нашим ворогом — в даному випадку білої барви — співпраця з такими американськими кругами є співпрацею із захисниками російської тюрми народів іншого, ніж дотепер кольору, отже є капітуляцією перед майбутніми білими російськими дивізіями, які наступатимуть на Україну, змушуючи її держати двофронтову війну: проти червоних і білих загарбників-імперіялістів. Чи, отже, українські політичні колаборанти з АКВБ і його прибудівками з'ясовують собі справу, що Яковлів і різні Ніколаєвські є ідеологами нових білих Муравйових, Денікінів, Врангелів і Власових? Чи це не є найвищою демобілізацією протиросійського фронту українських народніх мас? Українські революційно-повстанські армії — в даному випадку УПА — приймають непримиренною боротьбою Яковлівих і Ніколаєвських, а де ж тоді шукатимуть захисту наші новітні колаборанти, чи в найбільшого ворога України? Від цієї відповіді не ухилитися нікому. Тому ставимо питання відкрито: з АКВБ, тобто з концепцією єдиноне ділимій Росії, або з ОУН-УПА-УГВР, тобто на ділі і в теорії за УССД.

Останні події довкола «Інституту» і радіо «Освобождение» розцінюємо з великою тривогою і окреслюємо, як зламання протиросійського фронту тими кругами, що пішли на співпрацю. На жаль, не лише західні політики, але і ще деякі українські політичні діячі та вчені не знають, де і хто є ворогом? Є ним імперіялістична Росія, чи лише комунізм? Є ним Москва всяка, чи лише Кремль? Забувають, що большевизм — це синтез комунізму і російського імперіялізму, або — наймодерніша форма російської імперії. Хто лише ідеологічно поборює комунізм, а не поборює політично всякого російського імперіялізму, той укриває своє русофільство фразами про свій принциповий антикомунізм.

Політичний і ідеологічний фронт проти Росії — нерозривна цілість

Тепер часто чуємо про «ідеологічне» опрацювання серед українського еміграційного суспільства — по цей, або той бік. Хочемо зразу уточнити, що для нас не існує ідеологічне становище без політичного. Гулаївство є також ідеологічно й соціально антикомуністичне, також за приватну власність і т. п., але національно-політично воно є русофільське, зрадницьке. Антикомунізм і антиросійськість (тобто проти кожного російського імперіялізму) — це два нерозривні поняття. Тому не визнаємо опрацювання ідеологічно протикомуністичного, але політично не уточненого, чи лише декларативно протиросійського. Для нас опрацювання мусить бути однаково інтенсивне як на відтинку антикомунізму, так і на відтинку білого російського імперіялізму, проти його всіх маскованих видів, разом з американськими «приватними» комітетами, «інститутами», «освобожденіями», «макцами» і т. п. Опортунізм супроти одного з цих складових елементів робить сумнівною безкомпромісовість супроти другого. Деякі, напр., «голосні» прапороносці протиросійської боротьби, а не також протикомуністичної, з лівого УРДП, по-

тиху беруть американсько-проросійські стипендії так, як і деякі принципові «ідеологічні» антикомуністи, які забули, що комунізм в Україні є російським імпортованим крамом на штиках Муравйова, Леніна, Троцького і Сталіна, і не є жодним українським продуктом. Україна завжди в своїй глибинній духовості була національна і християнська. Російські дивізії, російські Чека, ГПУ, НКВД, МВД захищають комунізм в Україні, а не українці. Гречухи чи Кириченки є зрадниками, як ними були Кочубеї та Іскри, що продали великого Мазепу. Інші служальці — це звичайні опортуністи, прямо «раби з кокардою на лобі», тим разом з червоною, як колись із синьою стяжкою андріївського царського хреста. Якщо зникнуть з України російські дивізії, комунізм не вдержиться там ні одного дня довше.

Ми стоїмо за ідеологічно-політичний фронт української нації проти Росії, а також проти сумнівної вартості якогось інтернаціоналу, в якому лише ідеологічні напрямки, включно з напрямком російсько-імперіялістичним антикомуністичним, сходились би тільки тому, що вони мають, напр., спільну «християнську» основу, або «об'єктивно» наукову аналізу і опрокидують комуністичний марксизм із «спільних» антикомуністичних позицій, що є саме основою згаданого Інституту» та його наукових праць. Ми не маємо жодних «спільних позицій» з російськими імперіялістами, з яких ми могли б спільно поборювати большевизм, як твір російської духовості, співтворцями якої були такі російські «християнські» уми, як Толстой, Достоевський і т. п. Не думаємо теж, що українське християнство має щось спільного з російським фальсифікатом «християнства», хоч би й типу «християнського» антикомунізму Бердяєва, що є новим російським «християнським» месіанізмом, який теж заперечує Україну. У міжнаціональній боротьбі стоїть на першому плані політичний фронт проти ворога, а не спільність якихось «ідеологічних» позицій, бо таких ми з ворогом не маємо і не мали ніколи. Все це було обманом. Досить цього, що вже раз для українських соціалістів їхньою ідеологічною Меккою була Москва. Досить помилок минулого. Українські вчені помиляються, коли думають, що існують спільні якінебудь їхні позиції з російськими вченими в антикомуністичній боротьбі. Стоять дві стіни проти себе в кожному відношенні. Одна з них мусить упасти з усіма своїми вартостями. Жодного помосту немає. І його шукати — страчений час, доки не знайдеться російська група, яка визнає позиції національної російської держави в етнографічних межах, тобто визнає розвал російської імперії. А такої групи тепер немає, отже, даремні зусилля приховувати правду і обдурювати самих себе, а при цьому вводити в блуд ті американські круги, які не обізнані з проблематикою Сходу та думають, що є можливою симбіоза України з імперіялістичною Москвою. Така можливість виключена і хай американці витягають з цього висновки.

Пригадуємо деяким українським ученим, що, напр., християнська («центрум») і соціалістична партії кайзерівської Німеччини воювали в першій світовій війні не менше завзято проти аналогічних партій 2-гої республіки, (хоча, напр., соціалісти си-

діли спільно в 2-му інтернаціоналі, з погляду на спільність, чи подібність своїх соціально-політичних і ідеологічних позицій) бо це воювали нації проти себе. Не інакше і тепер: українська нація воює проти російської, хоч російська провідна верства замаркувала національно-імперіялістичні зазіхання російської нації якоюсь понаднаціональною, комуністичною ідеєю. Російські антикомуністичні вчені можуть відкидати перестарілу вже на сьогодні комуністичну ідею, але одночасно розробляють нову месіаністичну російську концепцію, як це під фірмою християнства пробує робити Бердяєв, чи російські єзуїти, що обіцяють Ватиканові через Москву повернути Схід, щоб лише недопустити чіткої і ясної постави Ватикану по відношенні до національно-визвольної боротьби неросійських християнських народів у ССРСР.

Треба тепер докласти всіх зусиль, щоб українські вчені виправили свій помилковий крок і тих великих заслуг, які вони мають завдяки своїй невтомній творчій науковій праці для українського визволення, не розмінювали. Українська наука має світлі традиції, українські вчені мають за собою гегенну терпіння і гекатомби жертв. Ми ніколи не сумнівалися, що й тепер їх крок зроблений з добрими інтенціями, але, на жаль, цим разом він помилковий. Вченим не варто рішатися на політичні кроки в ситуації, коли політичний український світ відмовляється від співпраці з АКВЕ. А УНРада не повинна влявіровувати наших учених у безпросвітну політичну ситуацію, щоб таким чином виправдати свій майбутній, можливий, крок у подібному напрямку. Це ж найвищою мірою є безвідповідально компромітувати українську науку, що завжди високо держала прапор своєї незалежності і працювала незмінно в дусі українського самостійництва, сягаючи до джерел української духовності, заперечуючи комунізм і матеріалізм та побороючи російський імперіялізм.

Думаємо, що українські вчені зревідують своє рішення і тінь коляборації з АКВЕ, що стоїть на позиціях «непередрішенства», зникне. Думаємо, що «Фонд Української Культури» повинен тепер розбудовуватися для тих українських учених, що стали осторонь «Інституту» і не приймають жодних стипендій. А українська громадськість повинна підтримувати всіми засобами, морально й матеріально, тих наших учених, що не пішли в «Інститут» на кооперацію з росіянами. Це ж бо питання нашої національної гідності розбудувати власний фонд культури й науки, коли сильні світу цього прагнуть за свою допомогу накинати нам свої шкідливі політичні концепції в завульгованій формі.

Сподіваємося, що українці на чужині підтримають всебічно вільну українську науку, свободну українську наукову творчість, незалежну від долярів АКВЕ, і акція українських учених, що стоять поза «Інститутом» матиме повний успіх. А інші вийдуть з «Інституту», повернувшись на попередні позиції.

II. III.

ЄДИНОПРАВИЛЬНИЙ ШЛЯХ ВИЗВОЛЕННЯ

Святкуємо 25-літній ювілей Організації Українських Націоналістів. І якраз тепер, переглядаючи пройдений нею шлях, підсумовуючи її перемоги й поразки, цілий балянс її 25-літньої праці, — є конечним зробити докладну критичну аналізу того явища, тої колосальної проблеми, перед якою нині стоїть безпорадний світ. Треба докопатися до її дна, до її коріння, а зробивши аналізу — зробити і синтезу. Синтеза дасть нам можливість поставити ясний, непомильний дороговказ, дасть нам у руки компас, вкаже напрям, освітить і покаже непомильну дорогу до нашої найвищої мети.

А підсумок 25-літньої праці ОУН подасть безсумнівні й незаперечні докази, що ОУН йде єдиноможливим, єдиноправильним і спасенним шляхом. Щобільше: той підсумок дасть нам абсолютну певність в остаточну перемогу ідей ОУН.

Цей підсумок мусимо зробити ще й тому, що ворог, не подолавши ОУН за 25 років, якраз нині, напередодні своєї загибелі, мобілізує всі свої сили, щоб знищити найгірнішого для нього противника — український націоналізм та його виразника ОУН. Ми щойно бачили, як ворог пробував застосувати його найулюбленішу (і мусимо признати — найуспішнішу взагалі) зброю — це підчувати Організацію зсередини. Недавню таку диверсію (чомусь називають її іменем знаряддя цієї диверсії — «двійки») уможливило лише наше власне нерозуміння загального явища, що його переживає світ, та неясне розуміння характеру і ролі націоналізму.

Духова криза людини

Явище, що про нього йде тут мова — це опановання світу матеріальстичним світоглядом. Є це явище оскотинення цілого духового життя людства у всіх царинах життя, не виключаючи і релігії. Це втрата того найістотнішого, що робить людину «подобієм Божим». Є це втрата людиною своєї власної душі; це втрата Бога.

Щоб зрозуміти безмежний жах цієї трагедії людства мусимо, хоч побічно, кинути оком на історію людства, його духового росту, упадків і відроджень. Це допоможе нам зрозуміти, яка є причина цього хаосу, якого свідками є ми.

Розмір статті не дозволяє навіть і коротко розглянути розвиток і упадок старовинного й середньовічного світу. Тоді людство також

переживало подібні до нинішньої кризи і причина була ця сама, що й нині. Згадаємо лише найновішу: 1-ша світова війна. Ідійотський Версальський мир. Знехтовання справедливості і прав цілих народів. Перетворення міжнародніх договорів у шматки паперу. Цинічна торгівля товарами, полятими кров'ю мільйонів жінок і дітей. Приятелювання із світовими бандитами. Економічна криза. Сліпота й глухота на зойки конаючих з голоду 8 мільйонів в Україні людей. Байдужість на стогін і крики катованих мільйонів по тюрмах і концтаборах. Друга світова війна: нечуваний масовий садизм, холоднокривне мордування цілих народів, газові камери. Дитячий бандитизм, прилюдна розпуста, цинізм, забріханість державних мужів, бандитизм у міжнародній політиці. Золото і гармати — єдиний критерій «справедливості».

Як прийшло до цього людство?

Раціоналізм

За минуле століття, чи трохи більше, людський розум зробив величезну працю. Він запряг до послуг людині пару, електрику, винайшов телеграф, телефон, грамофон, радіо, телевізю, літаки, знайшов лік на багато людських хвороб, сягнув допитливим оком в мікро і макрокосм та поширив здобутки цивілізації на широкі маси.

Цей казковий успіх збудив і скріпив у людині певність у себе саму, збудив і скріпив віру у всемогутність людського розуму. Людина повірила, що коли людський розум мав силу рішати загадки природи і запрягти її сили собі на службу, то, мовляв, той же розум потрапить вирішити всякі проблеми всесвіту, в тім числі і проблеми нематеріалістичного світу, проблеми духу. Запаморочена успіхами в техніці життя, людина оголосила себе царем і паном природи, царем і паном Божого світу. І ця, зарозуміла маленька комашинка всесвіту, на ім'я — людина, відкинула Творця Всесвіту. Відкинула предвічні, премудрі, незрушні закони Бога, а на їх місце поставила свої штучні, нею видумані, теорії, доктрини, догми, закони. З'явилася їх ціла купа: атеїзм, анархізм, комунізм, соціалізм, нацизм, большевизм, інтернаціоналізм, футуризм, нудизм і цілий ряд інших духових, моральних, етичних, політичних, економічних і т. п. бандитизмів.

Осанна матеріалізму!

Збудували храми Епікурею, Бакхові, Венері. Поклонилися новим богам. Принесли їм у жертву свою душу. На славу їм справляли оргії. Стягнули з пам'ятників Арістотеля, Сократа, Кальвіна, Лютра, Лойола, Івана Гуса, Вашингтона і навіть самого Божого Сина Христа. А на їх місце преса, штука, малярство, театр, кіно поставили свій ідеал — ідеал бездушного, безвірного, зухвалого й жорстокого матеріалізму.

Ідучи за «духом часу», за «світовими тенденціями розвитку», наші соціалісти та їх підголоски, за інструкцією «старшого брата» і собі намагаються стягнути, викинути з українського національного Пантеону: Святослава, Володимира, Хмельницького, Мазепу, Шевченка, Франка, Лесю Українку, Міхновського, Донцова, Петлюру, Коновальця, Чупринку і тисячі безіменних наших Біласів і Данилишиних. Стараються на їх місце поставити: Гала-

ганів, Пушкарів, Барабашів, Брюховецьких, Скрипників, Фітільових, Корнійчуків, Тичин, Драгоманова, Винниченка, Шаповала, Багряного, авторів усяких »Мин-Мазайлих« і всіх інших визнавців звеличовування земного бога.

Історичні кари

Ця вакханалія трапляється не перший раз в історії людства. Колись, розвинувшись до найвищого культурного й політичного рівня, упали, поклонившись золотому тельцеві, Вавилон, Ізраїль, Єгипет, Стара Греція, Рим. Потоптавши всі Божі і людські закони впав III-тій Райх, обернулася Франція в морального й фізичного дегенерата, Англія — в інваліда, Америка — в країну, де майже 50 % хворі на розумові й душевні хвороби.

Прийнявши матеріалістичний світогляд і наплямувавши всі нематеріалістичні, ірраціональні, духові, містичні сили презирливим тавром »дикунських забобонів«, — людина тим самим зруйнувала всі здержуючі сили, всі охоронні греблі проти повені діявольських, руїнницьких сил двоногого звіря. Люди втратили контроль над тими силами, які вирвавшись на волю і струснувши людство протягом лише одної генерації трьома війнами, відкрили пекло на землі. Здивована, перелякана й безсильна людина намагається купити, задобрити, вижебрати собі ласку і життя у тих пекельних сил.

Нарід, поклонившись Мамоні, зігниває фізично й морально, гратить незалежність і свободу. Без покути нема розгрішення. Без розгрішення нема миру душевного; нема відродження, нема щастя. В катастрофі, що йде, мусить згоріти на попіл ціла матеріалістична, діявольська віра з усіми її капищами, божницями, книгами, жрецями і вірними. Мусять з димом піти у безвість усі матеріалістичні ідеї, катастрофа мусить струсити зарозумілу людину, щоб вона зрозуміла всю свою мізерність, усю свою ігнорантність супроти Предвічної Мудрости Творця Всесвіту. Лише очищена великим вогнем Божої кари, омита власною жертвенною кров'ю покути, відзискає людина свою загублену душу, наповниться знову вірою в премудрість Божих законів, навернеться до Бога і почне нове, повне краси і змісту життя.

Реформатори людства

У великі переломові епохи Бог не кидає людину на поталу діялові, а посилає своїх пророків, апостолів, учителів і духових провідників народу. Щасливий той нарід, який прийме того посланця Божого, послухає його науки і піде вказаним шляхом. Був Бог милостивий і для нас і послав нам великого пророка Тараса Шевченка, та кількох великих і менших учителів. Чого вчили ці пророки та вчителі?

Коли глибоко проаналізуємо їхні твори і життя, то побачимо, що вони не дали нам ніяких нових ідей і не показали нам ніяких нових шляхів. Уся їхня наука, при глибшій аналізі показується нічим іншим, як предвічними природними законами, що їх встано-

вив Творець. Ці генії людства лише пояснювали нам своїми словами ті закони. І це торкається не лише релігії, філософії, а також і стислих наук.

Ось приклад з медицини. Світової слави доктор-психіатр Д Фішер у своїй книзі «Сом батонс місінг» пише: «Якщо підсумуєте всі авторитетні писання, будь-коли написані найвизначнішими психологами і психіатрами на тему духової гігієни, і якщо ви зведете все до купи, викинете надмір слів і якщо виберете найістотніші та вибираєте всі неспальшовані частинки чистої науки, стисло висловлені, і якщо це сформулює найбільший з живих доетів, якщо ви це все зробите, — то будете мати незграбний і неповний підсумок Нагорної Проповіді, в порівнянні з якою ваша компіляція буде жалюгідна мізерія і вбогість».

Те саме можна сказати, лише далеко більшою мірою, й про інші науки. Якщо б хто хотів вибирати бодай частину цитат з св. Письма та з творів великих реформаторів і порівняв би їх між собою з фактами життя живої природи, то мусив би написати грубу книгу тотожностей. І на тлі нинішньої духової кризи людства особливо ясно виступає вся велич премудрости Творця мільйонів небесних тіл, на одному з яких метушиться на маленькій кулі — нащій землі — істота, що їй на ім'я людина.

Основа націоналістичного світогляду і закон збереження роду

Український націоналізм твердо стоїть на ґрунті природних законів, що їх встановив Творець, бо людину рахує частиною тої природи, отже її закони є важливі і для людини. Визнаючи мізерність і ігнорантність людини супроти премудрости Творця всесвіту, український націоналізм цілковито й беззастережно підпорядковується всім законам Бога.

Український націоналізм каже, «Україна понад усе!» Це значить, що сповняючи закони Творця, для кожного українця на землі найдорожчим скарбом є Україна. Не «робочий народ», чи «хліборобська кляса», не Галичина чи Кубань, але Україна ціла і всі українці. «Один за всіх і всі за одного». Значить не лише за членів свого загумінка, своєї парохії, своєї кляси, але за цілу націю, і ціла нація за кожного члена. «Свою Україну любіть!» — гримів наш пророк. «Україна для українців!» — кликав Міхновський. «Для України наша любов» і «На тобі мільйонів стан стоїть» — навчали Франко і Леся Українка. «Душу й тіло ми положим» — співали УССуси, вояки Української Армії, члени СВУ, СУМ, УВО, ОУН, УПА. І не лише співали, але й щедро напоїли свою землю-матір ворожою кров'ю від Карпат по Кавказ.

Потурбуйте вулик бджіл. Всі вони кинуться на вас і будуть жалити, хоч, як відомо, бджола вжаливши вмирає. В зимі бджоли стягаються в тверде кубло. Матка в самому центрі кубла, навколо неї шар молодих бджіл, які охороняють і годують матку; старі ж бджоли формують зовнішній шар кубла, шар, який як кожух тримає тепло в середині кубла. Очевидно, зовнішній шар найбільш наражений на небезпеку замерзнути, але він складається зі старих бджіл, яким, однак, не довго вже жити. Молодші ж бджоли мають

на весні розбудовувати життя цілого вулика. Та найголовніша турбота всіх бджіл — це здоров'я матки, бо ж вона єдина кладе яйця, єдина продовжує рід. Коли бджола має вмирати, вона завжди вилітає з вулика, щоб вмерти поза вуликом, щоб її труп не гнив у вулику й не загрожував здоров'ю інших бджіл. Отже одиниця служить громаді аж до самопожертви, в ім'я збереження роду.

І чи не є це оте Христове «люби ближнього свого» (ближнього, а не всіх), або «блажен той, хто душу свою положить за друзів своїх» (за друзів, а не за чужих).

Український націоналізм не визнає принципу механічної рівності людей. Визнає, що перед Богом кожна людина рівна, але на землі тисячі дурнів не варті одного мудреця. Визнає якість, а не кількість. Націоналізм до Проводу добирає не арифметикою, не підрахунком тисячів голосів, серед яких завжди є великий відсоток різних, а то й продажніх людей. Український націоналізм створює такі умови в життю, за яких одиниця, що має провідницький талант, має повну необмежену нагоду той свій талант проявити й доказати ділами. Це само-собою автоматично приводить таку одиницю до проводу. В реальнім життю так воно й справді є. Петлюра, Коновалець, Чупринка прийшли до керівництва не через всенародне голосування, а проте їх визнають провідниками навіть і найзапекліші оборонці всенародного голосування. Отже, добір, а не вибір!

В природі від мільйонів літ існує встановлений Божою премудрістю закон натуральної селекції. Виживають і дають нащадків ті, індивіди, які є найбільш вартісні для удосконалення й продовження роду. Все нездібне для тої ролі вмирає, не лишаючи нащадків. Як бачимо і в природі: «Якість, а не кількість». Добір, а не вибір.

Чи не про те саме читаємо в св. Письмі: «Ученик не старше від учителя свого, ані слуга од пана свого» (Мат. 10,24). «Вам (апостолам) дано знати тайни царства небесного, їм же (народу) не дано» (Мат. 13,11). «Від кожного, кому дано багато, — багато й вимагатиметься» (Лук. 12,48).

Закон боротьби

В природі, у світі тварин і рослин точиться вічна боротьба за існування. Комах поїдають птахи, птахів — малі звірята, малих звірят — великі звірі, великих звірів — нищить людина. В лісі, в полі кожне дерево, кожна рослина пнеться до сонця, витискуючи конкурентів. У цій боротьбі рослини і тварини протягом мільйонів років так удосконалили свою власну будову і свої специфічні засоби для боротьби і продовження роду, що мимоволі, коли студіюємо ботаніку і зоологію, чи взагалі біологію, нас охоплює якийсь просто побожне почуття подиву. Яка неймовірна досконалість, премудрість, гармонія і краса природи. Все, до найменшої дрібнички на своєму місці і то в такій формі, яка є можлива для перфектного сповнення своєї функції. Все передбачено, все забезпечено, все майже математично прецизно оформлено.

Напр., теперішні інженери не вірять своїм очам, коли міряють будови деяких комах, бо вони точно збудовані за математичними формулами, що їх люди не так давно встановили. Лише за тими

формулами можна побудувати найскоріше, найміцніше, з найменшою кількістю матеріалу і праці. Соняшну енергію люди й до нині ще не вміють перетворювати на їжу. А це робить звичайний зелений листок рослини, і робить це скоро, дешево й добре. Тисячі й тисячі неймовірних чудес проходять кожного дня попри нас.

Закон призначення

Та це не головне, є щось головніше. А ним є факт, що вся природа, і то буквально вся, без жадного виімку, від найменшої бактерії до найбільшої небесної плянети, всі і кожне мають свій сенс існування. Кожне ество має своє, лише їй pitome, призначення. На кожне ество накладено цілком окреслені завдання, роллю, функцію. Іншими словами: кожне ество у всесвіті має свою мету життя. Отже, цілий всесвіт має мету. А що людина є лише частинкою природи, то значить, що й людина має своє призначення, свою мету життя.

Віра в Бога

Віра в Бога, в премудрість та єдиноспасенність Його законів — є основою українського націоналістичного світогляду. Природні Божеські закони: закони збереження роду, селекції, боротьби, непохитності, примату духу над матерією, боротьби Зла з Добром, закон найвищої мети і т. п. — все це є душею і тілом націоналістичного світогляду.

Український націоналістичний світогляд, оснований на предвічних законах Творця і тому ніяка людська сила не може той світогляд захитати. І справді, перегляд 25-тилітньої праці ОУН і наслідків тої праці є блискучим і понад усякий сумнів суцільним доказом.

Непохитність націоналістичного світогляду

Диявольська, Богоборна, протиприродна матеріялістична віра поширилася майже в цілому світі. В її руках уся фізична сила: державні апарати з військом, поліцією, фінансами, танками і бомбами. В її руках преса, радіо, школа, а навіть деякою мірою і церква. За ціну повного шлунка, диявол пропонує людству продати людську душу.

25 літ тому, невелика група »божевільних молодиків« оголосила війну цій страшній, на вигляд непоборній силі. Хто були ці »безумні«? Скільки їх? Скільки вони мали гармат, дивізій, фінансів, шкіл, преси, радіо, досвідчених генералів, щоб мати надію побороти цю ворожу силу? Оголосили війну і 25 років її провадили. Не раз, не два і не три втрачали в бою цвіт своїх кадрів, включно з найвищим проводом. Щедро зросили рідну землю своєю і ворожою кров'ю. І, чи перемогли?

Відповідь на це питання вже дало саме життя. Так, перемогли! Перемогли силою свого духу.

Коріння українського націоналістичного світогляду

Поглянемо, хто були ці »безумні« і яку зброю вони мали? Це були переважно молоді старшини Української Армії. Перед війною не оминула і їх пошесть соціялістичного блахмана. Але під час війни доля кинула їх в саму гущу українського народу, кинула серед вояків на фронтах, серед селян на постоях по селах. Це дало їм нагоду ближче пізнати свій нарід, пізнати не здалека, з

книжок, але зблизка і з реального життя. Дало нагоду ближче пізнати його бажання, силу, його »вірую«, себто світогляд свого народу. Тоді наше село ще не було засмічене, зіпсуте чужим і ворожим змістом. Наше село мало український дух, жило за українським моральним і правовим кодексом, тим кодексом, що його передавалося з покоління в покоління протягом століть.

А цей кодекс, цей світогляд був діаметрально протилежний світоглядові матеріялістичному, соціялістичному. Він був опертий на беззастережний і глибокий вірі в Бога, в правдивість і премудрість Його законів. Це був світогляд націоналістичний. Це був дух нації, душа народу і національний інстинкт.

Національні традиції

Народи, які вдержали свою державну незалежність протягом кількох століть через власні національні школи, національну літературу, штуку, науку, що освітлювали і пригадували минуле народу, його історію, археологію, етнографію і т. п. — спрямовували національний інстинкт у форми національних традицій. Величезну силу національних традицій можемо спостерегти на прикладі Великої Британії, яка пережила такі струси, від яких завалилися інші імперії, від яких хитається велика, але без довгих традицій Америка. Другим прикладом є московська імперія, бо червоні москалі нічогосінько нового не ввели, а продовжують традиції царської імперії, включно з комунізмом, який є точною копією всього царського, тільки під іншими назвами.

Нищення українських традицій

Окупанти України доклали всіх своїх сил, щоб знищити наші традиції. Особливо боялися вони воскресіння наших історичних традицій серед міської інтелігенції. Всі пам'ятки нашої славної минувшини вивозили з України, а ті, що не могли вивезти — нищили. Знищили світової ваги пам'ятки античної грецької і сарматської культури в Криму, зруйнували наші світової слави церкви княжої і гетьманської діб, пограбували і понищили наші музеї, повикрадали навіть з європейських бібліотек і архівів наші старі книжки і історичні документи. Про крадіж нашого національного ім'я і найславнішого періоду нашої історії — знає кожний з нас.

Все це, вкупі з колонізацією своїм народом наших міст, привело до того, що у вирішальний 1917 рік наша міська інтелігенція не мала ані національного інстинкту, ані національних традицій, а тому легко впала жертвою матеріялістичного світогляду в найновіший його форми — соціалізму. Ця трагедія і привела до відомої нам катастрофи.

Будителі національного духа

Рятували нашу націю лише нечисленні одиниці: Шевченко, Франко, Леся Українка, Федькович, Шашкевич, Петлюра, Коновалець, Донцов, Шухевич і всі інші піонери нашого культурного й політичного відродження. І не є жаден припадок, що більшість їх — це діти сільських священиків чи хліборобів. Всі вони винесли з села національний інстинкт і їхні твори насичені національним українським духом, який у Шевченка вибухнув огненным вулканом такої сили, що перед нею відступив окупант із своєю силою державного апарату.

Шевченко свого часу говорив до глухого оточення. Правда, дехто захоплювався красою і силою його слова, але мало хто розумів, чого він учив і до чого кликав. Таким незрозумілим лишився Шевченко аж до 1-шої світової війни. Лише після неї слово Шевченка впало на родючий ґрунт: впало в душі основоположників УВО-ОУН, в душі тих, у яких уже проснувся національний інстинкт. У душі тих, що «зродились великої години з пожеж війни і полум'я вогнів», яких «плекав біль по втраті України і кормив гніт та гнів на ворогів». Були це вже цілком інакші душі, ніж ті, до яких кликав Шевченко понад сто літ тому. А до того ще гармати «братніх народів» та «соціалістичних товаришів» геть вибили з голів нової генерації всякі соціалізми, паціфізми, інтернаціоналізми і безліч інших «ізмів», чужих українському національному духові. А «біль по втраті України» та «гнів на ворогів» очистили серця від застрику ворожої наркотики. Народжувався новий українець. Народжувалися новітні лицарі старого Запоріжжя. Відроджувалася душа предків. Прийшли Крути, Базар. **Національний інстинкт уже став великою діючою силою.** Ця сила викликала вибух національної стихії такої широчини і глибини, що він примусив ворога цілковито змінити свої методи приборкування України. Від явної боротьби він перейшов до скритої — підступу і т. зв. «українізації».

Всі ці великі події остаточно зняли соціалістичну полуду з очей основоположників ОУН. Без полуди, здоровими очима вони побачили дійсну Україну з її хибами, але в усій її духовій і фізичній величі. І в їхніх оздоровлених серцях, у їхніх оновлених душах запалала велика віра — ця найсильніша сила за всі сили. Дістали вони зброю сильнішу за всі армії, за всі фінанси, за всі державні апарати окупанта — **силу віри.**

Віра в святість і перемогу України над диявольськими силами. Віра у свій народ. Віра в Бога.

Чому аж на третім місці стояла в них тоді віра в Бога? Відповідь проста. Майже всі вони перед тим були більшою або меншою мірою під впливом віри матеріялістичної — соціалізму і йому подібних ідей. Всі вони були людьми молодими, які гостро переживали крах своїх надій та ідей у яких вирости і за які йшли на смерть. Ці ідеї на їх очах безповоротно збанкрутували і упали. Нових ще не усвідомили, хоч передували серцем. Опинилися на роздоріжжю. Збуджені душа й серце самі пнулися до Бога, як квітка пнеться до сонця. Але розум ще покутував старі гріхи. Намул збанкрутованих ідей ще занечищував розум. Черговим кроком мало бути — очиститися з того намулу і знайти ідеї, які б цілком піддержували віру, ідеї які були б у цілковитій гармонії з національним інстинктом нації, які вилонювалися б з самого Духа нації, були б основані на законах Бога. Коротко — вони мусли знайти націоналістичний світогляд.

Будителі національного духа

Рятували нашу націю лише нечисленні одиниці: Шевченко, Франко, Леся Українка, Федькович, Пашкевич, Міхновський, Петлюра, Коновалець, Донцов, Шухевич і всі інші піонери нашого культурного й політичного відродження. І не є жаден припадок,

Не легке це було завдання для молодих бувших старшин Української Армії. Своїх теоретичних знань ще не мали, батьки їм не могли дати, бо також їх не мали, а ті, які вони визнавали призвели до національної катастрофи. Пробували шукати в кількатомовій «Історії України» Грушевського, але, як слушно іронізує поет...»Заклопотано чухали потилиці. Стонадцятий раз перегортали «Історію Грушевського».

Таким великим учителем, який допоміг знайти цей світогляд, став Д. Донцов. Тепер, по 25 літах, по наших перемогах, які завдячуємо також і усвідомленню українського націоналістичного світогляду, по 25 літах блискуче витриманого іспиту, можемо з повним правом назвати Донцова — великим учителем. А міжнародні події ще раз підтверджують нам це право, бо ж тепер на власні очі бачимо, як світ, хоч і дуже поволі, проте приходить до того, чого вчив Донцов майже півстоліття. Чого вчив нас Донцов, що нового він нам відкрив?

Коли глибше проаналізуємо його творчість, то побачимо, що ніяких нових теорій, ніяких нових доктрин нам Донцов не подав. Усе, що він робив, і за що колись вдячні нащадки поставлять йому пам'ятник — це лише те, що він своїми словами і свіжими прикладами та доказами нагадав нам, показав нам скорб безмежно великої ваги, що його тисячеліттями складав наш нарід і переходив для нас.

Цим скорбом є український національний світогляд. Світогляд власний, органічний, а не штучно видумані в кабінетах теорії. Світогляд перевірений тисячелітнім досвідом українського життя, як єдино реальний і спасенний для України.

Щоб цей світогляд ми бачили ясніше, як ясніше бачиться біле на чорному фоні, — здирав Донцов сміливою й нещадною рукою облудну маску соціалізму, пацифізму, інтернаціоналізму та інших «ізмів», чужих українському духові. Зривав він маски, руйнував паравани, підфарбовані взнеслими, гарними фразами, щоб показати нам цю брехливу потвору, яка крилася під тими масками й параванами.

Здер Донцов також шапку і кожух з інкарнації українського духа, нашого національного пророка Шевченка. Здер той кожух, що його даремно намагалися натягнути на нашого, світової слави Велетня, наші звироднілі мавпи чужих ідей. Він показав нам Шевченка таким, яким він справді був і є: в золотім жупані славних прадідів, апостолом українського національного світогляду, пророком, не меншим за інші великі пророки і вчителі людства.

Програма націоналізму

Вчив нас Донцов: » — Зрозумійте, що Шевченко, його «Кобзар», його життя та св. Письмо — це все те, що ви потребуєте. Це є ваш світогляд, ваша ідеологія, ваша програма, статут вашої організації, ваш прапор і ваш найвищий, після Бога, провід. Більше нічого не потребуєте. Йдіть за ним і переможете, як перемогали наші предки, коли не збочували з цього шляху: шляху, основанийому на вірі в Бога і в премудрість Його законів. Цією вірою, і лише нею, переможете».

Обличчям до Заходу

»Чужому навчайтесь — свого не цурайтесь« — кликав за Шевченком Донцов. Навчайтесь у тих геніїв людства, які виводили свої народи з духових криз, подібних до нинішньої». Учїться в Христових апостолів та їх найкращих учнів, які знищили ідею рабства, піднесли людську гідність, спрямували людство до Бога. Учив брати приклад з Лютра, Лайоли, які своєю огненною вірою рятували Христову церкву від матеріялістичного пістряка. Кликав учитися від Кромвеля з його квакерами, які поставили на ноги Англію. Вказував нам на Вашингтона, який показав людству, як у практичному житті пов'язати ідеї французької революції з національною дисципліною.

Вчив нас Донцов брати повною жменею з великого скарбу окцидентальної культури, що її створив дух Заходу. Але при тім нагадував нам Шевченкове... »несли, несли з чужого поля і в Україну принесли великих слів, велику силу, більш нічого...«. Цебто. Донцов учив нас відсівати добре зерно від кукілю. Як це робити показував нам на прикладі предків княжої і гетьманської України, які вміли перековувати в огні української духовости чужі скарби на скарби щиро українські. Радив наслідувати їх, як радив і Шевченко, кажучи: »Якби ви вчилися як треба, то й мудрість була би своя«.

Спиною до Сходу

Кличучи нас наслідувати наших предків, Донцов тим самим кликав нас повернутися до Сходу спиною. Кликав зірвати рішуче і раз назавжди з азійською Московщиною. Кликав до абсолютного, тотального розриву з усім московським, поставити »хінський мур« між тими двома протилежними й ворожими народами. Мур ідеологічний, культурний, економічний політичний...

Вже на самому початку своєї діяльності, а це 40 літ тому, пояснював він нам, що Москва — це наш найголовніший ворог не тому, що вона є сусідом із загарбницькою вдачею, а тому, що вона є народом, у світогляді і психіці якого нема ані краплини християнських елементів; нема ані натяків на окцидентальний дух, що виріс із християнства. Ще тоді пророкував Донцов, що прийде до удару московського народу не лише з українським, але і з рештою окциденту. Ми є нині свідками здійснення цього пророцтва.

Ворожі світи

Україна і Московщина — два протилежні бігуни, два діаметрально протилежні й ворожі світи. Москалі — визнавці диявольської, матеріялістичної віри, а українці — визнавці віри християнської, ідеалістичної. Не лише протилежність, але й скрайня ворожість у самій першооснові, в самих корені. Тому всяке москвофільство: ідеологічне, культурне, економічне і інше є зрадою не лише України, але і ідеалістичного, християнського світогляду; є визнанням матеріялістичної віри, є переходом на бік диявола. Ця наука Донцова є лише інтерпретацією народньої мудрости: »Хоч би москаль з неба — вірити йому не треба«, це є лише оте Шевченкове »бо москалі чужі люди«.

Виття гієн

Дитячо смішними й жалюгідними є спроби різних недоумків знизити значення Донцова та сфальшувати ідеї, що їх він голосив,

бо ж це є спроба сфальшувати світогляд нашого народу, формований тисячеліттям, якого Донцов є лише інтерпретатором. Сильніші за сучасних недоумків, як, напр., Драгоманов пробували знизити ідеологію Шевченка, що інкарнацію українського духа. Нині ім'я Драгоманова не приваблює вже нікого із свідомих українців.

Батько українського націоналізму

Дехто називає Донцова батьком українського націоналізму. Це не відповідає дійсності, бо ж батьком українського націоналізму був сам український народ. Першими, відомими в історії націоналістами був Святослав з його воями, націоналістами були наші лицарі-запорожці з їхнім «за віру і отчизну»; націоналістами були Хмельницький, Мазепа, Дорошенко, Полуботок. Герольдом українського націоналізму був Міхновський, великим інтерпретатором і учителем є Донцов.

Відродження нації

Проповідь Донцова падала на родючий ґрунт, що його зорали й приготували для засіву відроджений український національний інстинкт і великі події життя. Його проповідь давала ясну і вичерпуючу відповідь на зневіру й сумнів, що були почали підточувати молодь по краху попереднього соціалістичного світогляду. Вона підсилювала збуджену вже віру в свої сили, в свій нарід, у правдивість Божих законів. Будувала сильний фундамент, сильну основу для розумового ствердження віри. І нема нічого дивного, що все, що мало неспідлену душу, все що мало щире українське серце — пішло широкими лавами за націоналізмом. На Західніх Землях України протягом лише коротких кількох років під прапор націоналізму стало понад 90% молоді, і то не лише молоді інтелігентської, але усіх прошарків народу — робітничої і селянської. Націоналістичний рух там став рухом масовим. Визнавці матеріалістичної віри лишилися без молоді, себто без майбутності.

На Східніх Землях України відбувався той же процес, що й на Західніх, лише в умовах фізичного й духового московського терору і він там набрав інших форм. Там московська влада сама нищила рештки колись щирого москвофільства та соціалістичних ідей в головах наших наївних земляків. Жорстока дійсність щодня, щогодини геть розстрошувала всі ілюзії, розвівала обман гарних фраз. Реальне життя само здирало облудні маски з усіх тих «братерств», «соціалістичних рівностей» та з інших богів матеріалістичної віри. Ідеї голошені «Вісником» Донцова просякали й туди, помагаючи молоді шлях до національного відродження. Гасло Хвильового: «Геть від задрипанки Москви і обличчям до Заходу» — є яскравою до того ілюстрацією.

На Східньоукраїнських Землях все, що мало живу душу пішло за націоналізмом, хоч в інших формах. Але рішає не форма, а зміст. Майже щорічні «чистки» Комсомолу в Україні, які часом винищували 75% провідного членства — є доказом живучості націоналізму. Націоналісти із Східніх Земель України, як також звіти членів ОУН із східньоукраїнських земель, окупованих німцями, однозгідно стверджують, що тамошня молодь читала при-

несену націоналістичну літературу не очима, а цілою своєю душею і серцем. Ця молодь у рядах УПА доказала власним життям і смертю свій націоналізм. А скільки ж мільйонів є тих, хто не мав нагоди так яскраво доказати? Імена їх знає лише Бог і НКВД.

Перемога націоналізму

В Україні всяка матеріалістична віра, як, напр., соціалізм, знаходила своїх визнавців серед національно скаліченого елементу та серед осіб низького морального рівня. Але вона ніколи не мала сили загніздитися серед широких українських мас. У протилежність матеріалізові, український націоналізм просяк усі прошарки нашого народу, а головню селянство. Він став уже рухом масовим. Рухом, що має не лише Коновальців, Ольг Басарабових, Чупринок, але і тисячі Біласів-Данилишиних; це вже є рух всенаціональний, рух цілої нації. Всенаціональний рух буває лише тоді, коли він має глибокі корені в народній психіці, коли відзеркалює світогляд народу. І нема в світі такої сили, щоб могла такий рух зломити. Щобільше: боротьба проти такого руху, той рух скріплює. І дійсно, це ми бачимо в Україні. Поминаємо кількасотлітню боротьбу царського державного апарату проти України і активну допомогу йому в тім з боку московської інтелігенції. За минулі 35 літ, нечуваний в історії людства терор здавалося б мав усі вигляди покінчити з Україною раз назавжди. Все, що хоч трохи нагадувало Україну — нищено фізично. Вимордувано третину населення і то весь активний елемент. Нове покоління від колиски виховувалося на яничарів. Україну ізольовано від світу муром, через який і вітер не міг перевітати. Москалі мали узасаднену певність у своїй перемозі. А натомість?

А натомість від самих москалів довідуємось про їхню цілковиту поразку. Не забуваймо, що до нас доходить лише глухий, неясний відгомін підземних струсів вулкану, на яким сидить окупант в Україні. Але навіть цей неясний відгомін ясно свідчить про поразку Москви і про те, що москалі цю свою поразку вже усвідомили. Звідти — перенесення з України фабрик, розорювання Казакстану і то силами української, а не якої іншої молоді.

Ленін ще в 1917 р. попередив партію про найгрізнішого ворога — селянство. Він сказав, що якщо партія не знайде способів запрягти селянство, особливо українське, до свого воза, то це селянство знищить і партію і їхню революцію.

Щоб покорити наше село, москалі перше вдалися до свого традиційного природного їх способу — брутальною силою примусити їм служити. Селянство відповіло їм стихійним саботажем. Не важно, чи той саботаж був пляново свідомий, чи був відрухово інстинктовий. Важливими є наслідки. А наслідком був крах сільсько-господарської продукції. Не поміг терор, не помогли сотки тисяч присланих поганячів, триразова кара масовим голодом, — вони лише погіршили ситуацію. Москва опинилася перед примарою своєї голодної армії у випадку війни. Замість викидати за безцін на світові ринки свої сільсько-господарські продукти, як це вона робила перед війною, Москва нині купує їх за кордоном і гарячково спішиться закласти харчову базу в Сибіру. Готується до можливої втрати нею України.

(Закінчення в наступному числі)

3. Карбович

ІДЕЙНО-ПОЛІТИЧНИЙ РЕЗИСТАНС ОРГАНІЗОВАНОГО УКРАЇНСЬКОГО ПІДПІЛЛЯ

(На основі крайових документів ОУН, УПА і УГВР з 1950-53 рр.)

Мета большевизму, як синтези російського імперіялізму та комунізму, є завоювати весь світ і підкорити його російсько-большевицькому центрові в Москві. До цієї мети йде він шляхом насильства, терору, народовбивства, фізичного винищування непокірних елементів і цілих народів, ідейно-політичного й морального баламучення й розкладання поневолених ним народів.

З цієї причини кожен, у цьому числі і український, організований революційно-політичний рух мусить присвячувати велику увагу ідейному переборюванню большевизму та його деморалізуючому, розкладовому впливові. Нашою метою є на основі оригінальних крайових публікацій, друкованих і поширюваних в Україні й в усьому СРСР в 1950-1953 рр., показати систему антибольшевицьких національно- і соціально-визвольних ідей українського організованого національно-визвольного революційного руху, ідей, які дають оборонну силу українському народові витримати й відпирати фізичний, матеріальний і, не менше небезпечний, ідейно-політичний наступ большевизму. Без надхнення великими національно- і соціально-визвольними ідеями було б неможливо українському народові втриматися в цій нерівній боротьбі проти озброєного від стіп до голови ворога.

Большевизм висунув інтернаціоналізм, як завуальовану форму російського імперіялізму. ОУН-УПА-УГВР, тобто три формациї українського організованого визвольного руху протиставляють йому історично оправдану і найбільш поступову національно-політичну ідею, ідею національних держав в етнографічних межах кожної нації.

Тому то й у Постановках III-го НВЗ ОУН підкреслено: «Ми боремося за Українську Самостійну Соборну Державу і за те, щоб кожна нація жила вільним життям у власній самостійній державі».

П. Полтава з'ясовує це так: «Щоб назавжди звільнитися від загрози імперіялізму Москви, треба сьогоднішній багатонаціональний СРСР розчленувати на низку національних держав, щоб назавжди внеможливити відродження імперіялізму Москви. Концепція Самостійної України буде основним елементом знищення большевицької тюрми народів, яка являється сьогодні гніздом найганебнішої реакції і найнебезпечнішої агресії в світі, буде основним елементом упорядкування Східної Європи й величезної частини Азії. Побудова українським народом Української Самостійної Держави буде величезним кроком вперед на шляху до

встановлення дійсної рівноваги в світі і забезпечення тривкого миру між народами». (П. Полтава: »Концепція Самостійної України й основна тенденція ідейно-політичного розвитку сучасного світу«, 1950, ст. 69).

Це саме стверджує інший крайовий публіцист В. Рамзенко: »Щоб раз назавжди захистити український народ від терпінь і смертей через те, що його земля багата, на це потрібна насамперед українська держава — УССД« (Всеволод Рамзенко: »Чому ми за Українську Соборну Самостійну Державу«, 1951).

Ці обі праці, перша 70 ст. друку, друга — 40, доказують оправданість і поступовість національної ідеї, тобто »національної незалежності народу в його самостійній державній організації« (П. Полтава — там же, ст. 13).

Проти облудної кампанії большевизму про перестарілість і ретроградність української національної ідеї, висуває український організований революційно-визвольний рух у своїх офіційних деклараціях своє розуміння національної ідеї і підкреслює її значення: (напр., у Декларації Проводу ОУН в Україні після закінчення другої світової війни, 1946).

»Нація, національна незалежність — це безумовно найвищі сьогодні, як і завжди дотепер, вартості людства. Воно їх беззастережно визнає і готове за них умирати« (П. Полтава — там же, ст. 36).

»На позицію найреакційнішого імперіялізму стали російські большевики. Зараз після захоплення влади вони приступили до придушування національно-визвольних рухів поневолених Росією народів. Зламавши спротив цих народів, знищивши їх національні держави, большевики приступили до одвертої реставрації царської імперії й утворили т. зв. СССР. В СССР усі неросійські народи терплять жорстокий політичний та культурний гніт і піддаються нечуваній економічній експлуатації. Потоптання большевиками принципу самовизначення народів, нечуване гноблення і експлуатація викликають спротив з боку поневолених народів. У випадку українського народу цей спротив прийняв сьогодні форми повстанської підпільної боротьби. Ідея повалення большевицької тюрми народів шляхом революційної боротьби, ідея перебудови СССР на принципі самовизначення народів здобуває собі щораз більше визнавців. Сьогодні большевики не можуть упоратися з національно-визвольною боротьбою українського і деяких інших народів. Коли ж на шлях цієї боротьби стануть усі поневолені в СССР народи, — а цей момент прийде, як неминучий результат усієї большевицької політики, — большевицькій тюрмі народів прийде кінець...« (ст.33, — там же).

»Ідея нації займає домінуюче становище серед усіх інших факторів, що впливають на хід історії. Вона є найбільшою силою історичного процесу, в ударі з якою капітулюють усі інші сили, скеровані проти неї. Вона через це визначає й основну розвиткову тенденцію історичного процесу« (ст.34, — там же).

»Зіставлення політичної карти Європи 1815 з політичною картою Європи 1920 рр. якнайвиразніше показує, що історія розвивається в напрямі творення самостійних національних держав усіх народів« (ст.49 — там же).

«Ідея нації є сьогодні домінуючою ідеєю в житті всіх суспільних клас усіх народів».

»З боротьби, яка виникає між ідеєю нації і силами, скерованими проти неї, ідея нації виходить переможно. Ідея нації є найважливішою силою, яка вирішує про зміст і напрям сьогоденного історичного процесу. З кінцем XIX і особливо в XX ст. прийшло до зменшення класових протиріч, і це причинилося до ще більш сильнішого згуртування народів довкола цієї нації».

»Під натиском усе зростаючої сили ідеї нації, її визнано в 1918 році основним принципом політичної організації світу.

Ідея нації вже дотепер чокорінно змінила політичне обличчя світу і Європи передусім».

»Ці ствердження, які являються незаперечними, якнайвиразніше показують, що основною тенденцією політичного розвитку сучасного світу є тенденція до творення вільних національних держав усіх народів. Усі соціальні проблеми вирішуються в рамках окремих національних держав.

Метою соціальних перемін є знищення класових антагонізмів в ім'я зміцнення національної спільноти в цілості» (ст. 50, — там же).

Твердження большевиків про те, що національні цілі української визвольної боротьби «вузькі», «ексклюзивні», «реакційні», «шовіністичні» і т. п. — опрокидує ОУН позитивною програмою:

«Ідея міжнародного співробітництва є об'єктивно прогресивна ідея» (ст. 63). «Усі народи світу щиро прагнуть до співробітництва, але це співробітництво мусить на правду переслідувати ці ідеальні цілі, які зафіксовані в статуті ООН. Коли ж є інакше, коли ж у більшості випадків окремими членами ООН ті цілі ігноруються, то народи в таких умовах мусять оцінювати ООН, як знаряддя імперіалістичної політики в руках деяких її членів. Ідея міжнародного співробітництва може бути повністю зреалізована лише при умові повного здійснення принципу самовизначення народів. Доки існують панівні і поневолені народи, доти не може бути мови про жодну міжнародну співпрацю. Доки членом ООН буде СРСР, який жорстко гнобить і експлуатує Україну, доки ООН буде погоджуватися з фактом поневолення Українці большевицькою Москвою, доти український народ не може мати довіря до ООН... Коли ж український народ здобуде свою самостійну національну державу, він буде йти в авангарді боротьби за найширше співробітництво між усіма народами світу» (там же, ст. 64-65).

«Як царська Росія в XIX ст. відіграла роль жандарма Європи, так сьогодні СРСР, як постійний член Ради Безпеки, відіграє роль жандарма цілого світу» (ст. 67).

«Єдиною прийнятною для народів політичною системою є система, при якій кожний народ мав би забезпечену повну політичну самостійність у власній національній державній організації» (ст. 58).

»До всіх народів світу ми плекаємо щирі симпатії. З усіма народами світу, в тому числі і з російським народом, який побудує свою національну державу на своїх етнографічних землях, ми хочемо жити в дружній співпраці. Ми українські націоналісти

не є шовіністами. Ми українські націоналісти не є також імперіялістами. Ми хочемо будувати незалежну українську державу тільки на етнографічних землях — тобто на землях, на яких у більшості живе український народ. Ми не зазіхаємо ні на шматок чужої території. Ми є проти всякого імперіялізму — проти поневолення в будь-якій формі одного народу другим, проти імперіялістичних воєн і загарбувань, проти багатонаціональних імперій. Ми є за якнайповніше здійснення ідеї вільних національних держав усіх народів світу» (П. Полтава: «Хто такі бандерівці та за що вони борються?», ст. 7).

«ОУН бореться проти імперіялістів і імперій, бо в них один пануючий народ поневолює культурно і політично та визискує економічно інші народи. Тому ОУН бореться проти СРСР і проти німецької «Нової Європи» (Із постанов III НВЗ ОУН).

Метою Кремля є створити «світовий СРСР», потребу якого більшовики уаргументовують, м. ін., також «складністю економічного буття». Аргументами «економічної вигідності» обґрунтував Сталін 1922 р. потребу «тісного об'єднання радянських республік в одну союзну державу». На цю тенденцію так відповідає українське підпілля:

«Немає жодних об'єктивних перешкод до того, щоб ідею тісного економічного співробітництва здійснити в системі вільних національних держав... Як показує дотеперішній історичний досвід, продукційні сили досягли свого максимального розвитку всюди там, де народи мають, насамперед, повну політичну незалежність, мають свої власні державні організації. Лише повна політична незалежність народів забезпечує їм максимальний розвиток творчих духових сил. А розвиток духових сил є першою і необхідною передумовою розвитку продукційних сил у цілому. Лише на основі повної рівноправності народів, загарантованої їх цілковитою політичною незалежністю, економічна співпраця може дати насправду позитивні і гарні результати, тобто може спричинитися до справжнього піднесення життєвого рівня всіх народів. Відомо, що більшовики і як «соціалісти» і як представники всеросійського імперіялізму завжди були за велику централізовану державу і проти відокремлення від Росії неросійських народів» (П. Полтава: «Концепція Самостійної України», ст. 62).

«Сторічний майже досвід існування соціалізму доказує, що йому не вдалося знищити чи якбудь захитати ідею нації. Вона із зудару з соціалізмом виходить переможньо» (там же, ст. 27).

«Український революційний рух нараховує сьогодні тисячі таких героїв, які застрілилися останньою кулею або розірвалися останньою гранатою, щоб не попасти в руки більшовиків, щоб лише загинути вільними. Чи ці факти не досить переконують у тому, що найвищою ідеєю народів, тобто ідеєю, за яку готові вмирати мільйони, є сьогодні передусім ідея нації. Нація, національна незалежність — це безумовно найвищі сьогодні, як і завжди дотепер вартості людства. Воно їх беззастережно визнає і готове за їх умирати» (там же, ст. 36).

«Протиріччя між кількома панівними і багатьма пригнобленими націями — розвивається в напрямі емансипації поневолених народів з-під чужоземного панування» (ст. 40).

»... Історична епоха, яку переживаємо, — це епоха емансипації поневолених народів, як в Європі, так і в усьому світі...« (ст. 41).

»Оскільки якийсь народ підіймав національно-визвольну боротьбу проти чужинецького ярма, то він її завжди за побудову своєї власної національної держави, і вона завжди кінчалася в остаточному результаті його повною перемогою: поневолений народ будував свою власну національну державу« (ст. 42).

»В історичному розвитку ідеї нації особливе місце займає 1918 р., коли президент США Вілсон виступив із 14 пунктами.

Проголошення права нації на самовизначення одним з найбільш відповідальних керівників світової політики було найбільшою до того часу ідейно-політичною перемогою нації. Національний принцип висунуено вперше, як основний принцип політичної організації світу« (ст. 43).

»Зменшування класових антагонізмів у лоні даної нації зміцнює становище ідеї нації« (ст. 39).

»Ідея нації — домінуюча ідея теперішньої епохи, стала вирішальною силою саме тому, що вона відповідає найглибшим природним прагненням усіх народів« (ст. 51). Її не можуть зліквідувати більшовики теж тому, що »серйозним фактом історичного процесу стали народні маси« у висліді »поширювання національної свідомості, постійного поширювання ідеї нації, що є найважливішою закономірністю сьогодишнього історичного процесу, якого не можуть заперечити навіть самі марксистки« (ст. 53).

»Большевицько-російські імперіялісти свідомі ваги національної ідеї намагаються фікціями в рамках СРСР і облудною демагогією »захисників« національної ідеї на цьому боці залізної зашлони — неутралізувати непереможний тиск національних революцій зсередини. Розоблачуванню большевицької брехні присвячує українське визвольне підпілля окремі публікації, в яких аналізує теорію большевизму на відтинку національного питання і показує всю її забріханість не тільки на практиці народовбивства, але і в теорії — як большевицьку облуду.

В публікації з 1950 р. п. з. »Большевицька розв'язка національного питання«, автор М. В-ак документарно доказує, що:

»а) СРСР це нічого іншого, як лише нова російська імперія та б) національний утиск в СРСР не був явищем випадковим, не був роботою окремих людей, »ворогів народу«, а був глибоко придуманою реалізацією плянів Леніна-Сталіна, свідомою тактикою свідомого російського імперіялізму. СРСР — це нова форма російського імперіялізму, що новими большевицькими методами, під гаслом »світової пролетарської революції« змагає до підпорядкування собі всього світу та встановлення цим шляхом російської світової імперії... 1917 рік... падаючу російську імперію кинулися рятувати більшовики. Врятувати Росію можна було лише через усунення того, що її підірвало і нищило. А цим саме було нерозв'язане національне питання (бо ж соціальний момент для поневолених народів впливає з національного)« (ст. 1).

»Я можу визнати — казав Сталін — за нацією право відокремлення, але це не значить, що я її зобов'язав це робити... Залежно від умов може народ не скористати цим правом«... Іншими

словами: якщо дане відокремлення корисне для російських імперіялістичних плянів, тоді його можна дозволити, як ні, треба до нього не допустити» (ст. 5).

»Революція врятувала Росію від розвалу — писав Сталін у «Статті і промови про Україну».

30. XII. 1922 р. з нагоди створення ССРСР Сталін казав: «Сьогоднішній день є днем торжества нової Росії над старою»... «Росія збирає навколо себе народи советських республік, щоб створити прообраз світового ССРСР». Але коли йдеться про прообраз нового ССРСР, то згори треба сказати, що це є прообраз російської світової імперії» (ст. 5).

З огляду на те, що наявна практика зовсім суперечить голошеним на експорт ідеям і кличам, і поневолені большевизмом народи, що її переживають, не лише не підтримують завоювницьких плянів большевизму як модерної форми російського імперіялізму, скріпленою інтернаціональною комуністичною ідеєю, але борються активно за своє національне і соціальне визволення, Москва є примушена чим раз більше ставити на російські елементи, на російський шовінізм й імперіялістичні сили, як виключних носіїв імперії. Серед поневолених Москвою народів ідейні комуністи — це сьогодні рідке явище. Мабуть, країни з найменшою кількістю комуністів — це саме опановані большевизмом країни. Через те мусить Москва мобілізувати передусім російські елементи, як носіїв її завоювань у рамках ССРСР. Ці, що з-поміж поневолених народів служать Москві, це не є вже сьогодні жодні борці за комунізм, це звичайні опортуністи і служальці, квіслінги.

Українське підпілля розкриває суть большевизму, як синтези російського імперіялізму в низці своїх видань. О. Горновий у статті «Шовіністичне запаморочення і русифікаційна гарячка большевиків» («Ідея і Чин», ч. 10, 1946 р.) пише:

«... Сталінські вельможі стали сьогодні на позиціях російського шовінізму зовсім одверто. Тост Сталіна в Кремлі 24 травня 1945 р., піднесений на честь російського народу, що, за словами Сталіна, є «найвидатнішою нацією з усіх націй, які входять до складу Радянського Союзу», та, що є керівною силою серед усіх народів, у якого є «ясний розум, стійкий характер і терпіння», — був офіційним признанням цього одвертого шовіністичного курсу...» (ст. 52).

О. Горновий стверджує, що ця пропагандивна советська кампанія має на меті доказувати: »1) що російський народ по своїй природі найвидатніша нація, 2) що він являється керівною силою серед інших народів. Зразу ж видно, що така найновіша сталінська теорія про «найвидатнішість» і «керівну роль» російського народу — це рівновидність расистських теорій, що вона, в першу чергу, нагадує гітлерівську, до якої сталінська найкраще підходить як своїм безглуздом, так і реакційністю» (ст. 52).

«... Історія висвітлюється з чисто державницького і расистського поглядів, щоб вмовити в російський народ його «вищість», «передовість», «державнотворчі здібності», «визвольну місію», «рятування Європи і цивілізації» перед татарською навалою, наполеонівським пануванням, німецькою загрозою і т. п., або інакше, історія висвітлюється з виразною, неприхованою тен-

денцією роздмухати російський шовінізм, єдину опору сталінського імперіалізму.

»Видатні риси російського народу з особливою силою проявилися не тільки в справі творення могутньої національної держави, а й у створенні неоцінених духових цінностей. Російський народ талановитий і діяльний, неблаганний і непохитний у боротьбі, наполегливий і самовідданий у праці» («Большевик», ч. 10. 1945). Йдучи за цими шовіністичними твердженнями, сталінські вельможі російській культурі й науці підводять не те місце, яке їм належить побіч культури й науки інших народів, про російську культуру й науку вони не говорять інакше, як з префіксом «най», їх ставлять на першому місці» (ст. 56-57).

»...Візьмемо для прикладу політичну економію (російську — Ред.) Вона, як відомо, дуже бідна на визначніших представників і не внесла, за незначними винятками, нічого істотного, нічого оригінального в розвиток світової економічної думки... — «Большевик», який зовсім не рахується з фактами, а за сталінською вказівкою доказує, що російський народ — «найвидатніша нація», що тим самим зобов'язує доказати, що в нього були «видатні економісти» й оригінальна а не імпортована політична економія» (ст. 58).

»Не інакше стоїть справа з російською філософією, якої, до речі у властивому значенні цього слова і не було в Росії. Ніхто дотепер і не пробував цього заперечувати. Та інакше діло сьогодні! Як же ж може «найвидатніша нація» не мати «видатних філософів» і «найпередовішої філософії»... І пішла в рух машина для створення «великої» і «передової» російської філософії...» (ст. 69).

»Станувши на становищі, що російська нація — «найвидатніша нація з усіх націй», сталінські вельможі вивели з цього й теорію про «керівну роль» російського народу серед інших народів, яка, за їх твердженнями, «склалася історично».

Ця «керівна роль» була вже, нібито, з самого початку, коли російський народ робив щойно перші кроки, і особливо проявилася в тому, що «навколо російського народу, працюютого й воєнничого, склалася і зростала наша багатонаціональна держава» (Збірник статей, вид. Рад. Україна, 1945).

Не важко побачити, що тут під «керівною ролю» розуміється не що інше, як загарбання і поневолення численних неросійських народів. Бо ж не просто «склалася» російська багатонаціональна держава «навколо працюютого і воєнничого російського народу», не в силу якогось добровільного об'єднання, чи порядком переконування російським народом усіх неросійських народів у потребі такого об'єднання, або силою якихось (мабуть тільки большевицькій партії відомих) суспільних законів, а в наслідок збройного підкорення України, Грузії, Азербайджану, Середньої Азії, Сибіру і т. п.» (ст. 61).

Далі О. Горновий доказує, що росіяни становлять основу правлячої большевицької партії. Всі члени партії не росіяни — це, по суті, повністю зрусифіковані «інородці», які нічого спільного зі своїми народами не мають. Росіяни також становлять «основне ядро» червоної армії, яка є чисторосійською армією, як і царська, хоч усі інші народи відбувають у ній службу.

Росіяни займають провідне становище в «когорті сталінських полководців». Серед т. зв. героїв ССРСР з загального числа на 1. 1. 1945 р. 6131 — росіян було 4123... Величезний своїми розмірами сталінський апарат насильства НКВД-НКГБ складається виключно з росіян. Русифікація в першу чергу здійснюється за допомогою систематичного фізичного винищування неросійських народів і насильним насаджуванням російського елементу на неросійських землях. Знищується не поодинокі одиниці, а цілі народи (кримські татари, чеченці). Зокрема винищується український народ. До 1940 р. більшовики знищили понад 10 мільйонів українців, у тому числі наслідком штучно викликаного голоду 1932-33 рр. — 6-7 мільйонів. При своєму відступі з України в 1941 р. більшовики вимордували по тюрмах усіх українських в'язнів. У час війни гонили своїми «заградительними отрядами» українців у найгірший вогонь. Метою цього наступу москалів є: 1) прищепити неросійським народам почуття меншевартості, 2) почуття рабської пошани до російського народу, як «старшого брата», як «керівної нації», щоб полегшити асиміляцію цих народів, зменшити їх духово-моральну відпорність, підірвати духовні основи визвольної боротьби цих народів. Під кутом цієї посиленої русифікації переводиться радикальну ревізію історії, літератури, мистецтва, мови, преси, мислення, оскільки воно теж підлягає в ССРСР контролі.

З цих стверджень наявно виходить, що український організований революційно-визвольний рух мусить прийняти всебічний ідейний бій, не лише проти одної форми російського імперіялізму, але проти всіх можливих — сучасного й майбутнього російського імперіялізму, бо теперішня політика більшовиків стає чітко на старі рейки імперіялістичної політики царів, доби Керенського і еміграційного Власова. Тому зрозуміло, чому в органі для молоді «На чатах» (листопад 1946 р.) головна стаття п. з. «Український народ у боротьбі проти російського імперіялізму» розправляється з усіми формами російського історичного імперіялізму, усвідомляє та організує українську молодь до боротьби проти всякого російського імперіялізму, а не лише комуно-більшовизму, як теперішньої його форми.

Усвідомлюючи загрозу розкладової роботи комуно-більшовизму й російського імперіялізму, ОУН піддає глибокій аналізі методи протидії. У виховно-вишкільному журналі, що його видає «Крайовий Осередок Пропаганди» КК п. з. «Для великої ідеї» (1952 р.) в статті Б. Уласа «Як і який шлях знайти до молоді, що зійшла на большевицькі манівці», читаємо, що треба: а) Видвигати героїку нашої молоді в історичному минулому. Підкресляти вартість одиниці, що бореться за добро, честь, славу свого народу, а не чужого. б) Вдаряти на кровну приналежність нинішньої звихненої молоді до славної української нації. І немає ніде в природі випадку, щоб члени одного й того самого гатунку самі себе жерли і винищували. Немає такого явища і в інших культурних народів. Це тільки Москва на Сході Європи здібна таке заводити і силувати до такої ганьби. в) З призирством згадуємо нині давніх яничар — побусурменену українську молодь... г) Підкреслити з особливим натиском героїку, труди, жертви і самопосягу молоді, що стала в ряди ОУН і УПА... д) Розбуди-

ти почуття національної гідності й гордості за приналежність до своєї української нації. Московська культура і історія можуть захоплювати москаля, а ніколи українця. Для українця кожний духовий твір українського народу незрівняно цінніший, ніж московський. Український народ свободолюбний і більшість його історії — це власне боротьба за свободу. Він не зносить деспотизму і диктатури. е) Представляти терпіння та духові й матеріальні втрати, що їх зазнає український народ від Москви: фізичне винищування, московщення, похід Москви на загладу українського народу, колонізація України москалями. Протиставити вигідницьке життя москалів в Україні, а злиденне життя українців на своїй власній землі. Виказати, що в усіх ділянках народного господарства і життя на керівних місцях в Україні в переважаючій більшості москалі. Україна — жахлива колонія Москви. Промовити до совісти і вдарити на чуття. є) Зломити віру в силу Москви. Москва пхається в світ з брехнею, підлістю, дикунством і злом. Нічого доброго донині большевицька Москва людству не дала. Загарбує тільки і душить народи за народами... Нині проти Москви виступає весь світ, бо бачить її дику загрозу. Зло не може заторжествувати у світі, бо люди ненавидять зло і скорше чи пізніше спільними силами його звальють... Не вдержалося довго нелюдське панування ні гунів, ні вандалів, ні монголів, ні гітлерівської Німеччини. І Москві наближається кінець. Іде доба державности всіх народів. Якже гидко почуватиметься висулужник Москви серед українського народу?! Народ терпів, народ боровся, а він помагав Москві його поневолювати. Чи не краще зійти з цього поганого шляху? ж) Поставити твердження, що гідність кожного українця велить з презирством відвернутися від Москви і стати в захист свого власного народу. з) Виказати, що українець без національної ідеї — це пуста істота і непотріб на українській землі і в українському народі. і) Довести, що зберігати власне життя коштом смерті своїх братів і знущань над ними — це найганебніший злочин. і) Переконати, що нам смерть у спілці з Москвою. Давати читати: «Советський патріотизм», «Хто такі бандерівці...», «Переяславська легенда», «Советознавство» — О. Горнового, «Причинки до історії української революції» — Б. Уласа, випуски «Слідами Героїв» — життєписи загинутих борців... З листівок: «Українська молоде міст і сіл», «Юначе», «Дівчино», «Заблуканий брате», «Українська молоде»; з мистецької підпільної літератури: «Учителька», «Сталь без ржі», «Хам», «Учитель», «Марена»... Дали статті з нашої ідеології, зокрема «Шляху до волі»... (ст. 37-39).

З вичисленої літератури стає наявним, який грандіозний діапазон засобів революційно-виховної літератури, що ним диспонує ніким не підтримуване українське підпілля. «Націоналістична мораль є основою чинного і чистого мов хрусталь характеру націоналіста, лицаря-революціонера» (там же, ст. 42). А мета журналу, з якого цитуємо — «виховувати і вишколювати наші кадри», закликаючи: «Вогонь благословенної боротьби за волю України хай загірає нас до витривалості, впертої праці над собою».

(Продовження буде)

Як зруйновано церкву в Україні

(Практика відділення Церкви від держави в СССР)

Про цей жахливий період у житті України уповноважений уряду СРСР та НКВД для справ Церкви, Г. Карпов, пише:

»В Советском Союзе тридцать лет тому назад волею народа Церковь отделена от государства и пользуется полной свободой в своей внутри церковной жизни, а установившиеся взаимоотношений между Церковью и государством являются вполне нормальными«. (Г. Карпов: »Журнал Московской Патриархии«. 1948 г., кн. 8., ст. 46).

Характеристичною особливістю большевизму є те, що він для задержання влади в руках купки узурпаторів користується для маскування своїх дій найкращими ідеями людства, наповнюючи їх своїм злочинним змістом і практикою. Такі глибокі ідеї, як ідея всезагального миру, волі, рівності, волі переконань, віровизнання, освіти, всезагального права на хліб служать тепер і завжди служили приманою для малосвідомого людства і прикриттям найжахливіших злочинів: геноциду, імперіялістичної агресії, знущання з людської гідності тощо.

Такою була, і сьогодні є, ідея відділення Церкви від держави і школи від Церкви, що ніби мусила б забезпечити людству повну волю релігійних переконань (віри) і волю практикування релігійних культів.

Знищення релігійно-ідеалістичного світогляду та моралі потрібне було комунізму для того, щоб зламати основи цивілізації, збудованої на твердих моральних принципах і замінити закони совісті, себто внутрішньої дисципліни здержання перед злом, системою насильства і війни всіх проти всіх.

Тому, що в Україні релігійно-моральною основою суспільства були Українська Православна Автокефальна та Українська Греко-Католицька Церква, вони за пляном большевиків підлягали знищенню повністю: їх пастирі, віруючі, майно церков і самі храми, незалежно від того чи була в тому якась практична потреба.

Нищення Церкви пройшло багато етапів і маскованих форм, поки виявилася його сутність і страшна дійсність.

Почалося з пропаганди потреби знищення пригнічення віруючих і цілих Церков з боку пануючої державної Церкви і знесення всіх законодавчих обмежень у цьому напрямку. В цьому большевикам пощастило створити бльок всіх недержавних Церков, їх віруючих і ліберальної інтелігенції: сектантів і атеїстів.

Після знесення прерогатив панівної державної Церкви був виданий закон про відділення Церкви від держави і школи від Церкви. Це комуністичною мовою означало, що все майно релігійних громад було націоналізоване, а Церква, як громада віруючих, позбулася засобів до існування; самі віруючі позбулися засобів для утримання Церкви, вони надалі могли лише орендувати майно своєї церкви, а держава в особі своїх партійних або безвірницьких урядовців могла дати його в орендне користування

релігійній громаді або зовсім не давати. Відділення школи від Церкви позбавило Церкву засобів впливу на наступні покоління, звузивши педагогічну сферу релігійного впливу лише до рамок окремої сім'ї і церковної катедри в стінах самої Церкви, навіть без права провадити віронавчання поза стінами церков. Цим міроприємством — відібранням коштів і майна — була підірвана вся харитативна діяльність Церкви і знищені всі її харитативні заклади.

Церква була позбавлена всіх засобів зв'язку з віруючими поза храмом (права друку, радіо), натомість безвірницьким та атеїстичним організаціям було передано всі засоби пропаганди і поширення їх ідей, себто їх діяльність була підперта радіо, агітаціонами, агітпароплавами, пресою, атеїстичними університетами, музеями, сіткою будинків комуністичної освіти, організацією безвірницьких гуртків у школах, підприємствах, професійних спілках, у комсомолі та всяких інших організаціях.

Наступний період нищення релігійного життя — це період провокації і дискредитації Церкви державними і партійними засобами під плащиком «волі антирелігійної пропаганди». Улаштовувано прилюдні дискусії з діячами Церкви, де з ними не дискутовано про правдивість і суть віри, а просто висміювано і зневажувано; улаштовувано brutальні антирелігійні виставки, утворювано провокації нібито неморального життя духовництва, прилюдні суди над обріхуваними священослужителями і вірними зразкової поведінки.

Дальшим кроком поборення віри було оголошення священників і весь притч церковний «нетрудовим елементом» зо всіми політичними і адміністративними висновками з цього (заборона мати урядову службу — а приватної вже не існувало, — заборона відправляти треби, заборона дітям священослужителів вчитися в школі, мати посади, якщо вони прилюдно не відречуться від своїх батьків; обкладання священослужителів і церковні неписьними налогами).

Далі прийшла заборона членам професійних спілок, службовцям та робітникам брати участь у релігійних відправах, а самим священникам робити будь-які відправи поза церквами під загрозою заслання на 5 років, а церкви на цей час вже були замкнені, крім, напр., двох на ціле місто Київ, де перед революцією було 140 церков.

Для розкладу Церкви зсередини, до релігійних громад засилано спеціальних агентів і утворювано паралельні церкви (жива, обновленческа) і сектанські групи.

Так прийшла заборона релігійного культу в сім'ї і використання дітей (жовтенят, юних піонерів та комсомольців) для шпигування за батьками. Священство примушувало зрікатися сану, робити образу сану і Церкві.

Паралельно з цими міроприємствами вживалося, як система, явного чи тайного вбивства провідних діячів Церкви та заслання їх (митрополит Київський Володимир, митрополит Василь Липківський і десятки тисяч інших).

Далі прийшло переслідування віруючих за підтримку Церкви, за, хоч би й пасивні, ідеалістичні і релігійні погляди і навіть за неучать у безвірницькому рухові. Прийшла заборона церковних

свят, а для виявлення скритих прорелігійних настроїв — улаштування брутальних безвірницьких карнавалів для образи релігійного почуття.

Тепер прийшло фальшиве відновлення Церкви в межах СРСР для підриву Церкви поза межами СРСР, для цілей політичного шпигунства (масові пілігрими до Святих Місць, надсилка уповноважених московського патріярха до Вселенських патріархів, створення місій, створення шкіл НКВД для підготовки священиків — агентури в рясах — і всюди в цілому світі штучне розпалювання всіх видів релігійної боротьби для остаточної дискредитації всіх релігійних віровизнань і знеохочення віруючих).

Руїна Церкви не спинилася на нищенні організації і розладу віруючих та на знищенні морального виховання молоді.

Вся церковна богослужбова та релігійно-моральна література була вилучена з бібліотек, заборонена для приватного вжитку, спалена на кострах або передана до паперових фабрик для утилізації на інші вироби.

Історичні церковні скарбці частково (меншою частиною своїх історичних цінностей) передано до музеїв, решта під претекстом допомоги голодуючим (як відомо, радянський уряд організовував не допомогу голодуючим, а, навпаки, штучний голод) забрано на переплав і знищено; з них виготовлено злитки дорогіших металів для підтримки міжнародньої підривної комуністичної акції; частину історичних цінностей продано закордон через міжнародні антикварські фірми.

Будівлі церков і монастирів, навіть історичні, зазнали знищення. Лише незначна кількість їх через клопотання наукових установ була оголошена заповідними.

Спочатку всі церкви були перетворені на антирелігійні музеї і клуби. Потім частина церков перебудована була на господарські цілі (елеватори, стайні, гаражі тощо); більшість храмів була просто знищена, розібрана на будівельні матеріали.

Незначна частина храмів, що були оголошені заповідними, як видатні пам'ятки історії та мистецтва світового значення, все ж у час війни були міновані і, проти власних постанов про заповідність, знищені (головний храм Києво-Печерської Лаври, Бердичівський кармелітський монастир тощо).

Дзвони, навіть історичні, забрані на індустріалізацію. Змито золото з вівтарів; бань та ікон. Там, де змити золото за характером речей було трудно, самі речі спалювалися (напр. іконостаси, статуї), а розплавлені краплі золота забирали на «державні» потреби. Так загинули надзвичайної художньої вартости іконостаси київських церков, статуї та золоті дахи церков.

На місці кол. видатних храмів стали пустирі і руїни. На місці церкви Трьох Святителів у Києві, що була побудована князем Володимиром Мономахом в XII сторіччі, тепер збудовано будинок ЦК Комуністичної Партії України. На місці ж найбільшої святині православної України — великого храму Успіння Києво-Печерської Лаври — тепер руїна, серед якої залишився стояти щматок арки з написом: «радуйся...»

До кого звернутий цей голос Бога?

До всіх тих і кожного зокрема, хто досі толерує комунізм і його злочинні дії.

Інж. Д. Шалдій

Нова совєтська гігантоманія

В останніх дев'яти місяцях по вересневому пленумі ЦК КПСС в Москві відбулось ще два чергових пленуми. Так само, як і вересневий, вони були цілковито присвячені сільському господарству ССРСР. У постановах кожного пленуму проходять червоною ниткою ухвали на прискішено-нагальне ліквідування зернової кризи ССРСР. Зернова криза в совєтській соціалістичній системі назрівала вже давно. Вона хоч час до часу впливала на поверхню, але московське ЦК дуже старанно приховувало її від власного населення та закордону. Одначе «мудре» керівництво бачило, що зернова проблема заходить у сліпу вулицю і за неї, рано чи пізно, треба буде взятись дуже поважно. ЦК КПСС також цілком свідомо здавав собі справу з того, в яке провалля веде всю економічну господарку ССРСР колгоспна система. Але повороту назад вже не було. Грандіозні пляни завоювання світу, панування на всій земній кулі штовхали Москву занедбувати всі інші галузі господарства ССРСР, приділяючи головну увагу тільки індустріялізації країни. Одначе виявилось, що підготовка до третьої світової війни вимагає від ССРСР не тільки індустріялізації, але також негайного, і то найбільшою мірою розвитку всього совєтського сільського господарства.

Рятуючи вигадану московськими комуністично-імперіялістичними теоретиками колгоспну систему, ЦК КПСС ухвалює тепер на своїх пленумах низку спеціальних заходів під маркою швидкого й повного задовільнення матеріальних та культурних потреб працюючого населення, які, за твердженням кремлівських володарів, неухильно зростають у висліді побудови соціалізму в ССРСР.

Одначе навіть при поверховій аналізі ухвал пленуму приходимо до висновку, що вони спрямовані на цілковите позбавлення селянства колгоспної власности, цілковите удержавлення колгоспів, посилення визиску, примусове виселення українського населення до Казакстану та опанування цілини і перелогів, як одного із засобів створення могутньої зернової бази, віддаленої від можливих майбутніх воєнних фронтів.

Головним змістом сучасної, на довгий час розрахованої, партійно-совєтської пропаганди є голошення про «розумні» партійні постанови вересневого, лютневого та червневого пленумів ЦК КПСС. ЦК категорично вимагає від власних підлеглих низів незаперечного переведення в життя постанов усіх пленумів.

Але основним стрижнем усіх постанов кожного пленуму — це обов'язкова і повна здача нового урожаю державі; здача зерна шляхом купна в колгоспників торговельними совєтськими установами, згідно договорів; опанування цілини, з якою пов'я-

зане примусове переселення українського населення, щоб тим самим розв'язати зернову проблему в ССРСР.

Навколо цих головних стрижнів і крутиться вся сучасна со-
ветська пропаганда. Справам індустріалізації советська преса
тепер приділяє досить мало уваги, намагаючись цим показати
світові, що ця справа в ССРСР вже розв'язана. В дійсності справа
з індустріалізацією в ССРСР не виглядає так рожево, як це зда-
ється за советським твердженням. Але цієї теми тут не торка-
ємось.

Як відомо, Москва весь час хворіє на гігантоманію. Гігантома-
нія — це її історично-хронічна хвороба. Вона має свій початок
ще від «собирателя» землі російської, князя Івана Калити. На
цю хворобу Москва хворіє і тепер. За часів сталінської індустрі-
алізації будувались величезні заводи, гуті, комбінати, електрив-
ні, яким, за советськими твердженнями, не дорівнюють ніде в
світі. Потім прийшла на чергу гідромеліорація та каналізація
ССРСР. Збудовано низку каналів, портів, греблей і т. п. За кана-
лізацією розпочалися величезні праці для «озеленення ССРСР»
у вигляді смуг лісонасаджень. Нині на порядок денний висуне-
но справу опанування цілини і перелогів.

В кулуарах ЦК КПСС пляни опанування цілини та перело-
гів, а з цим і мусове переселення українського населення готу-
вались вже давно. Про це знало лише вузьке коло членів ЦК.
Зрозуміло, що сьогодні Москві не випадає відверто нищити в
масовому масштабі українське населення, але щоб якимось позбу-
тися небезпечного для Москви українського націоналізму, плян
переселення і вивозу пов'язано з опануванням цілини і перело-
гів. Про існування таких плянів в кулуарах ЦК КПСС не знав
ніхто, за винятком, можливо, частинно втаємниченого першого
секретаря ЦК КПУ Кириченка, бо ж з його наказу раптом по
всій Україні, від січня 1954 року, Центральне Переселенче Уп-
равління УСССР розпочало настирливо закликати українське
населення до добровільного переселення в далекий Сибір та
Казакстан. Треба припускати, що такі пляни були вже деталь-
но опрацьовані в ЦК КПСС зразу ж по арешті Берії. Арешт Бе-
рії великою мірою є пов'язаний з переселенням українців на ін-
ші землі, хоч про нього советська преса нічого не говорить.

Перший натяк про опанування перелогів та цілини був по-
біжно зроблений у постановках вересневого пленуму ЦК КПСС:
»В цілях дальнішого збільшення валової і товарної продукції
зернових, технічних та олійних культур Пленум ЦК ухвалює:
— 1. Ураховуючи, що зернове господарство є ґрунтом всього
сільського господарства, вважати за необхідне розвивати зер-
нове господарство, а особливо продукування найбільш цінної
споживчої культури — озимої і ярої пшениці шляхом підви-
щення урожайності в районах центральної чорноземної полоси,
правобережних районів Поволжя... В районах Південного
Сходу, Казакстану і Західного Сибіру збільшити посіви твер-
дої пшениці...»

Пленум, щоправда, ні словом не згадав за рахунок чого і як
збільшити посіви, але таке »збільшення« цілком ясно вказувал
на поширення площі посівів.

Цілина — це землі, що зовсім ще не використовувались для сільського господарства. Якщо розглядати простори цілини СРСР, з точки придатності їх для негайного використання в сільському господарстві, то таких земель в СРСР дуже мало. Лише в Західному Сибіру та Казакстані є ще мільйони гектарів цілини. Вони зовсім незаселені і вимагають попереднього культурного опанування та необхідної агротехнічної обробки (переорання, угноєння, знищення сорняків, оводнення, лісонасадження та меліоративних споруд). Лише потім вони можуть надаватись для культурного провадження сільського господарства.

Але ЦК КПСС перенявся новою гігантоманією — опануванням цілини і перелогів. Нова гігантоманія — це не тільки справа розв'язання зернової проблеми в СРСР. Це в першу чергу плянове винищення українського народу, зокрема революційного українського націоналізму. Це зусилля зламати національний хребет української нації, затруїти московською блекотою душі української молоді.

Нова гігантоманія вилізла як шило з мішка на спеціальній нараді советських науковців Всесоюзної Академії Сільського Господарства ім. Леніна в середині січня ц. р. Головною темою наради стояло питання посівів і плекання пшениці на віддалених цілинних землях: Сибіру, Уралу, Казакстану. 25 січня «Правда» вже присвячує нараді окрему статтю під назвою: «За широке опанування цілини і залеглих земель». «Правда» пише вже прямо, що весною цього року розпочнеться опанування великих площ землі під посіви зернових культур. На нараді Всесоюзної Академії Сільського Господарства заслухано низку доповідей, між іншим і доповідь старшого співробітника Філіялу Академії в Казакстані Адріянова. Адріянов у своїй доповіді про досвід опанування цілини в Казакстані зовсім не потішав гігантоманів ЦК КПСС великою перспективою розв'язання зернової проблеми в СРСР за рахунок опанування цілини. Він заявив, що опанування цілини і перелогів в Казакстані — найбільш складна і тяжка проблема. Сухий клімат Казакстану та щорічна посуха приводять до різкого зниження урожаїв навіть на опанованих землях, не кажучи вже про цілину. Директор однієї МТС Алтайського краю теж заявив, що цілина на Алтаї зле піддається оранці, а тому треба витрачати багато праці на обробку. Колгоспи стримуються від розорання цілини, бо урожаї з них не компенсують витраченої праці.

Але Москву такі заяви науковців не стримують. Вона дає наказ розпочати опанування цілини, землю розорювати в кінці зими та ранньою весною, праці не жалувати а для того переселяти з України мільйони населення, за гаслом: «Людей у нас хватіт». З цього часу питання опанування цілини стало черговим пробоевим питанням советського порядку денного. Воно вже обговорюється на республіканській нараді працівників сільського господарства Казакстану та Узбекістану, знайшло свій відгук у зверненні всесоюзної наради працівників МТС, а на всесоюзній нараді працівників радгоспів СРСР конкретно вже оформлюється в державне завдання.

«... Важливою резервою збільшення виробництва зерна є опанування цілинних земель і перелогів. У 1954 році радгоспи повинні розорати в районах Казакстану, Уралу, Сибіру і Поволжя 4 мільйони 300 тис. га цілини та перелогів, підготувавши їх до посіву пшениці 1955 року. В наступному році радгоспи повинні будуть здати державі в два рази більше зерна ніж 1954 р.» — Таке завдання беруть на себе з наказу ЦК КПСС учасники всесоюзної наради робітників радгоспів.

Підготувавши в «низах» таким чином чергову гігантоманію, під плащиком «природного прагнення підсоветського населення», ЦК КПСС дає розпорядження, щоб советська пропаганда розпочала чергову словообманливу зливу, призначену для советського населення і закордону. Рішення про опанування цілини і перелогів зафарбоване як нове «мудре» рішення компартії ССРСР і є, начебто, виявом турботи за підвищення матеріального і культурного рівня населення ССРСР.

11 лютого 1954 р. ЦК КПСС у власному зверненні до виборців заявив уже відверто: «... за рахунок опанування цілини і перелогів у східних, південно-східних та інших районах ССРСР — ця праця вже партією і урядом ССРСР розпочата — ми маємо можливість збільшити площі засіву під зернові культури на декілька мільйонів га...»

Офіційним завершенням гігантоманії опанування цілини і перелогів та примусового виселення «країнського населення поза межі України» є ухвала лютнево-березневого пленуму ЦК КПСС. У розділі «Опанування цілини і перелогів — великий резерв збільшення виробництва зерна» лютнево-березневий пленум ухвалює таку постанову: «... Важливим і зовсім реальним джерелом збільшення виробництва зерна терміном короткого часу є поширення посівів зернових культур шляхом опанування перелогів і цілини в районах Казакстану, Сибіру, Уралу, Поволжя і частинно в районах Північного Кавказу. В тих районах великі масиви неопанованих земель з плодорідним чорноземом, каштановими ґрунтами, з яких можна одержувати великі врожаї без додаткових капіталовкладань. Досвід праці колгоспів і радгоспів Сибіру та Казакстану свідчить за цілковиту можливість одержання з розораної цілини перелогів урожаїв ярової пшениці по 14-15 цент. з га...»

Ухвала пленуму, як бачимо, абсолютно протирічить заявам і досвідом наукових працівників Всесоюзної Академії Сільського Господарства ССРСР. Ухвала більш нізачо не говорить, як лише за те, що большевики намагаються розв'язати кризу зернової проблеми не ціною наукового підвищення урожаїв за рахунок агроміроприємств та повного економічного використання вже опанованих посівних земель, але за рахунок їх гігантського збільшення коштом існуючих цілинних земель старих перелогів, застосовуючи надлюдський визиск виселеного ними на ті землі українського населення. Бо ж дійсно, коли розорати 10 мільйонів га цілини і одержати з кожного га тільки по 1-му пудові пшениці — це вже дасть 10 мільйонів пудів зерна.

Згідно повідомлень советської преси про стан цьогорічного врожаю виходить, що в середньому один га, засіяний під пшеницю, дає тепер 20-22 цент. зерна. Зрозуміло, що советська пре-

са зовсім не повідомляє свого населення і світу, скільки врожаю дає один га у звичайних рядових колгоспах. 20-22 центнери зерна з га цього річного урожаю дають передові колгоспи ССРСР, які знаходяться під особистим піклуванням і наглядом ЦК КПСС і мусить служити прикладом для всіх інших колгоспів. І коли за добрий урожай ЦК КПСС рахує на цілих землях 14-15 центнерів з га, можемо собі уявити, яких цифр досягає тоді «недобрий» урожай у рядових колгоспах. Він може бути не більше як 10-12 центнерів. Зрозуміло, що такі «добрі» врожаї за колгоспної соціалістичної системи не тільки не в спроможності розв'язати зернову проблему ССРСР чи задовільнити першочергові потреби Москви, але вони зовсім не відповідають замірам та імперіялістичним плянам кремлівських володарів. Такі плани Москви, як міжнародні політичні та економічні комбінації, спрямовані на викликання світової економічної кризи, створення демпінгу на світовому ринку, підготовка до нової агресії, підбурювання закордоном населення до заколотів проти існуючої влади, викликання і підтримання війни на Близькому і Далекому Сході і т. д. вимагають, щоб ЦК КПСС в найкорішому часі накопичив величезні резерви сільсько-господарської сировини та збіжжєвих ресурсів. Для виконання тих цілей Москва не зупиняється перед жодними брутальними методами й засобами. З наказу Москви поневолені народи змушуються великими масами переселятись на цілині землі, поза межі власної батьківщини, а на новому місці поселення переселенці виснажуються непосильною фізичною працею та передчасно загивають.

Основний плян Москви не обмежується лише збільшенням урожайності та розв'язанням зернової проблеми. Очевидно, що опанування цілини і перелогів зменшить «голод» на хліб в ССРСР, дасть Москві до диспозиції мільйони пудів хліба, яким вона зможе маневрувати для власних цілей. Які б мізерні урожаї зерна на цілині і перелогів не одержувала Москва — вони будуть тільки прибутком і дозволять ще більше советській пропаганді галасувати про досягнення та добробут підсоветського населення. Але зменшення хлібного «голоду» в ССРСР вже коштує і буде коштувати й далі життя соток тисяч поневоленого Москвою населення.

Зрозуміло, що Кремлеві на тому зовсім не залежить. Згідно лінської засади: «Револуція вимагає жертв», люднево-березневий пленум ЦК КПСС ухвалює: «...Пленум ЦК КПСС звертає увагу всіх партійних, советських і сільсько-господарських органів на те, що успішне опанування цілини і перелогів перш за все буде залежати від правильного підбору і посилки в райони опанування нових земель кваліфікованих керівних, інженерно-технічних і агрономічних кадрів, а також механізаторських кадрів для комплектування тракторних бригад та загонів в МТС і радгоспах... **Останню кількість робочої сили, якої не вистачить для наново організованих радгоспів на нових землях повинно поповнитись шляхом організованого набору...**»

У формулі «шляхом організованого набору» Москва й приховала виселення українського населення на чужі землі, як засіб боротьби проти українського революційного руху та знищен-

ня української нації. Звідси стає зрозумілою і ота велика московська імпреза, що вона її »розіграла« перед світом, перед українським населенням та перед всіма поневоленими Москову народами у зв'язку з 300-літтям переяславської умови. Справа в тому, що Московщині »голими руками« розправитись з Україною ніяк не можливо. Україна — друга в СРСР республіка після РСФСР, має понад 42 мільйони населення; її економічні багатства відіграють велику питому вагу в усій політично-економічній системі СРСР.

В другій світовій війні Україна відіграла для Московщини роль захисного валу, за який заховалися московські землі. Отже, в теперішній час Москва не в спроможі застосувати тих брутальних метод, яких вона вжила під час другої світової війни супроти кавказьких народів, кримських татар та німців Поволжя. Москва вживає інших методів — методів »білих лялькових рукавичок«.

Ті, хто не ознайомлені з московськими хитрощами і брутальністю, а також всіляких кольорів і мастей російська еміграція твердять, що на опанування цілини і перелогів висилають також росіян. Що ідуть туди також і росіяни, того не заперечуємо, але в ролі кого та на яких умовах?

Хіба під час громадянської війни 1918-21 років Москва не посилала в бій проти України красноармійські загони івановських ткачів, московських пролетарів та ленінградських робітників, щоб лише знищити самостійність і незалежність України? А під час »ліквідації кулацтва, как класса« хіба Москва не посилала на Україну 25 тис. партійців, щоб лише зламати національний український протимосковський спротив, знаючи наперед, що партійцям загрожує смерть? Під час другої світової війни в Україну також посунули полчища москалів, які величезною масою пішли на явну смерть, щоб лише не випустити з рук Україну, знищувати революційно-визвольні дії українського населення, унещідливити і перебороти намагання національно-визвольного руху відокремити Україну від Московщини.

Всюди, де обставини вимагають від москалів жертвувати власним життям в ім'я поневолення неросійських народів та загарбання чужих земель, вони ніколи не вагаються. Росіяни без імперіалістичного загарбання, власного існування не уявляють.

Щождо виселення московських вибранців на землі опанування цілини і перелогів — справа виглядає зовсім в іншому світлі, ніж вона є для українців. В Сибір і Казакстан ідуть у першу чергу московські партійні наставленники та наглядачі, спеціально уповажені та відповідальні працівники, яким там створюються ліпші умови життя, ніж вони мають на корінних землях властивої Росії. Для них ЦК КПСС приділяє окремі персональні авта, будує розкішні готелі, платить високу заробітну платню, організує окреме поліпшене харчування та постачання, створює умови панування, а не умови життя пересічного чорнороба. Це те саме, як і в советських концтаборах, у яких працює дуже багато москалів по вільному найму. Вони там живуть у таких догідних умовах, які їм ніколи не снились. Тож не можна тих москалів, що виконують у концтаборах службу енкаведистів,

слідчих та інших катів трактувати як «арештантів» і «концтаборовиків». Так само і з тими москалями, яких посилає ЦК КПСС на опанування цілини і перелогів. Вони зовсім не працюють фізично, як звичайні сільсько-господарські робітники, а виконують працю різних партійних наглядачів та посіпак. Їх посилають не шляхом «організованого набору», але на наказ ЦК КПСС як панів, гнобителів, визискувачів.

Про кількість московських наглядачів над виселенцями свідчать такі показники в Алтайському краю: в МТС-ах працює більше 11 тис. комуністів, на посади секретарів первинних партійних осередків ЦК КПСС спрямовано додатково 600 досвідчених партійних працівників, більше ніж 4 тис. комуністів призначено районними секретарями партійних груп МТС, масово-політичну працю серед переселенців прямо в полі проводить більше, ніж 20 тис. агітаторів. Крім того діють спеціальні районні партагітаційні бригади. Напр., в одному лише Михайлівському районі діє 8 таких бригад, а в Підstepнянському — 12. В кожному польовому стані та бригаді видається польовий «бойовий» листок. Редакторами їх є відповідальні партійні працівники. Бригадирами, обліковцями, вагарями призначено активних і політично перевірених членів партії. Не маємо докладних усіх даних про кількість тих московських «підганяйлів» у районах опанування цілини і перелогів, але навіть вже наведені цифри про Алтайський край говорять про їхню величезну кількість. Вони сидять, як паразити й визискувачі на шії вивезених до Сибіру і Казакстану переселенців та за рахунок їх визискування живуть у добрі і розкошах.

Українців в основному переселяють до Казакстану. Плян нової московської гігантоманії надає Казакстанові виняткову роллю. З 13 мільйонів га цілини, яку заплановано в СРСР в 1954-55 рр. розорати, на Казакстан припадає 6 мільйонів 300 тис. га. Як повідомляє від 23. 7. ц. р. ЦСУ (Центральне Статистичне Управління), за перше півріччя 1954 року в СРСР вже розорано цілини і перелогів 10 мільйонів га. Таким чином плян розорання цілини в Казакстані вже в цьому році перевиконано.

Виняткову роллю Казакстану Москва надала не тільки в справі розв'язання зернової проблеми. Казакстан мусить відіграти першочергову політичну роллю в розв'язанні советської національної проблеми щодо України. Це найголовніше. Не може бути й мови, як про те твердять деякі наші українські еміграційні політики, що виселення українців до Казакстану зберігає українську націю на нових землях поселення та може привести до створення «Нової України», бо під час майбутньої світової війни Україна з її населенням буде знищена атомовими бомбами. Виселення українців до Казакстану спрямоване на винищення української нації. А те, що большевики тим хочуть розв'язати власну кризу зернової проблеми та пересунути центр хлібної продукції подальше від майбутніх фронтів, ще раз підкреслює про величезну роллю України в господарстві СРСР та страх Москви перед Україною. Щоб якось заступити економіку України в збіжжевому балансі СРСР, Москва і вирішила створити собі велику міцну хлібну базу в Казакстані, переселяючи туди споконвічно трудолюбивий український хліборобський

народ. Лише в такому сенсі треба розглядати новітнє московське переселення українського населення для опанування цілини і перелогів.

Перевиконання плану розорання цілини і перелогів тільки зайвий раз свідчить, яку нечувану експлуатацію застосовують московські наставники до переселеного українського населення. В цьому році весна в Казакстані запізнилась майже на місяць. В умовах пізньої весни терміни весняних праць посіву були значно скорочені. Але плани по кількості розорання га цілини залишилися ті самі. Казакстанська земля дуже швидко пересихає, тому, щоб затримати вологу, треба якнайскоріше виконати оранку. І Московщина через власних уповноважених в Казакстані натискає на всі відомі їй важкі експлуатації. До оранки притягались навіть діти шкільного віку. Праця виконувалась день і ніч, не зважаючи на вітри, морози та раптові зливи. Полями їздили на особових автах і тягачах уповноважені ЦК КПСС та інші відпоручники, які агітували, вимагали та загрожували, щоб плани були виконані. Тепер те саме повторюється при збиранні урожаю. Хліб з нових розораних земель, прямо з поля, відправляється на державні заготівельні пункти.

Але москалів найменше цікавить у яких умовах живуть переселенці. Їх не цікавить і те, що вся праця виконується при застосуванні 72 % фізичної людської сили та напруження. Москва весь час галасує про насичення сільського господарства советською «найпередовішою» технікою, а особливо нових цілинних земель. Але як вичитуємо з советської таки ж преси, в Казакстані до оранки приступлено було зовсім не підготовано. МТС-и плану ремонту тракторів не виконали. В багатьох МТС-х не вистачало плугів та борін. На чотири трактори припадало по 1-му плугу. Пальне для машин підвозиться за 100-300 кіл. За вантажами, які прибувають до Казакстану ніхто не слідкує. Так, напр., на станції Атбаса комбайни вивантажені прямо збоку залізничних торів, під відкрите небо, тут же стоять перевернуті трактори. З ними перемішані підлоги, стіни та двері стандартних будинків, які прибули до Казакстану. На полях Казакстану комбайни стоять, бо немає запасових частин, зерно осипається.

Так виглядає життя «добровільно» переселених українців до Казакстану. Так виглядає правдиве виконання планів нової советсько-партійної гігантomanії, спрямованої на знищення українського націоналізму. В майбутній світовій розгрі Москва бажає забезпечити себе від всяких можливих випадків з боку поневоленої України та інших неросійських народів. Москва хоче підготувати себе всебічно до майбутніх ударів з вільним світом, і коли для Москви буде вигідно розпалити шовінізм і різню між різними «нацменами», Москва перед тим не зупиниться. Нова советська гігантomanія — це не що інше, як далекосяжні імперіалістичні московські плани винищення і поневолення неросійських націй та гарячкова підготовка до панування над світом.

Д-р Ю. Русов

Той, хто «багато знав того, що ми давно забули»

(Закінчення)

Гнів на тих, хто «отечество» (тепер «советськую родіну») так любить, так за ним бідкує, та так з його, сердешного, кров, як воду точить!« і на тих, що мовчать собі й кажуть: «може так і треба», не покидає Шевченка в цьому «Сні». Можна сказати, що в сні він черпає нові сили для протесту і тієї, ще нездійсненої, кари, коли, «вражою злою кров'ю волю окропіте!»

І сон приверзеться, ніби край могили
Пасу я ягнята, а я ще малий. («Буває в неволі»)

Знов сон про минуле України і героїчного козака батька і синів, що «в добрий час і полягли отут укупі...»

Так само сниться, вже перед самим кінцем, Шевченкові і персональне щастя, яке так і не здійснилося:

Присняться діточки мені,
Веселая присниться мати,
Давне-колишній та ясний
Присниться сон мені... і ти!... (»Л«)

Другою дуже корисною й необхідною вправою є т. зв. медитація, себто гостра концентрація думки на однім. Це виразно підкреслюють отці церкви, подаючи наставлення до молитви. Сковорода остерігає своїх учнів, аби їх думки не метушилися в різних напрямках, як птиці у великих клітках. Утримати всю увагу, зосередити всі думки на одній темі, це є одна з передумов імагінації, себто бачення образів чи то з давно минулого, чи то з budouчого.

Шевченко мав цю здібність і то розвинену у високій мірі. Це помітно, як у його малярських творах, так і в писаннях. Як маляр, він умів зосередити свою увагу чи то на портреті, чи то на пейзажі, що його твори «говорять», дають відчуття своєї внутрішньої якості, відкривають свою душу. Згадаймо лише його пейзаж «Церква в Суботові», або портрет княгині Кекуатової чи кн. Репніна. Його твори не лише майстерно намальовані, але й глибоко продумані, себто є плодом медитації.

Те саме бачимо в його писаннях, а особливо в уступах до більших поем.

Медитація є особливо цінна, коли людина в повнім душевнім спокої міркує про «бренність» і переходовість усього в житті, порівнює розквіт і в'янення квітки, схід сонця та схід місяця й міркує над відповідними почуттями, які в ній викликають ці образи-символи. Здебільшого схід сонця викликає радісне почуття відпущення життя, але схід місяця (неповний і ясний місяць) меланхолійне почуття смерті, забуття, суму.

В творах Шевченка передача цих відчуттів майстерно виявлена в багатьох його творах, які починаються з уступу-медитації. І при-

родно переходять в імагінацію, себто відтворення образів давноминулого, яке поет бачить своїм духовим оком, як сучасне.

Вже в однім з перших творів Шевченка, цілком просякненим духом романтизму, в «Причинні», бачимо в описі природи зловісні елементи, що вводять читача в трагічну баляду:

Рече та стогне Дніпр широкий,
Сердитий вітер завива...

І блідий місяць на ту пору
Із хмари де-де виглядав, —
Неначе човен в синім морю,
То виринав, то потопав.
Ще треті півні не співали,
Ніхто ніде не гомонів,
Сичі в гаю перекликались,
Та ясень раз-у-раз скрипів.

Тут бачимо медитацію, сполучену з символікою. Опис природи (Шевченко ж малює), який наводить поета на думку про людські переживання і як у народніх піснях дає, так би мовити, вступ до теми, вступ, який подає настрій змісту баляди.

Багато поем і більших творів Шевченка починаються або з таких символічних образів, як у народніх піснях, або з медитацій свідомо чи з інтуїції переведених згідно з усіма вимогами духових вправ.

Міркування над скороминучістю і нетривалістю явищ цього видимого світу: порівняння зі сходом і заходом сонця, зі сходом місяця, розквітом і в'яненням — вводять людину в духовий настрій, дають відчуття себе не лише матеріяльним тілом, але й духово-душевною істотою. Так само Шевченко (знов же це відповідає духовому самовдосконаленню) почуває себе вільним від усього, що знаходить признание в людей, у загалу:

Коли хочеш грошей,
Та ще й слави, того дива,
Співай про «Матрьошу»,
Про «Парашу, радість нашу»,
Султан, паркет, шпори —
От де слава! А то співа:
«Грає сине море»...
Вибачайте! Кричіть собі!
Я слухать не буду... (»Гайдамаки«)

І це відокремлення себе від юрби, від тих, що мовчать собі,

Витріщивши очі,
Як агнята: «Нехай!», — каже, —
«Можє, так і треба!» (»Сон«)

і замкнення себе зі своїми думками у своїй хаті: «Один собі у моїй хатині заспіваю, заридаю, як мала дитина» — теж є важливою передумовою духового самовдосконалення. Цього вчить і Скорохода («коли розбурхаються пристрасті... зайди до себе в хату», себто у свій внутрішній світ) і сучасні нам філософи спіритуалісти й давні отці церкви, і самотники.

Вже вступ до «Івана Підкови» є виразна медитація про минуле і сучасне:

Було колись — в Україні
Ревіли гармати;
Було колись — Запорозжці
Вміли панувати!
Панували, добували
І славу, і волю, —
Минулося: осталися
Могили по полю!

... А внук косу несе в росу...

Ця медитація викликає виразну імагінацію — яскравий образ козацького морського походу. Не важливо чи Іван Підкова ходив морем на турків, чи ні. Це справа істориків. А Шевченко дає картину, яку бачить духовим оком і передає душевний настрій як козаків, так і їх отамана.

Вступ до «Гайдамаків» є медитація проведена, так би мовити, за всіма приписами духових наук:

Все йде, все минає — і краю немає...
Куди ж воно ділось, відкіля взялось?
І дурень, і мудрий нічого не знає.
Живе... умірає... Одно зацвіло,
А друге зав'яло, навіки зав'яло,
І листя пожовкле вітри рознесли.
А сонечко встане, як перше вставало;
І зорі червоні, як перше пилили,
Попливуть і потім; і ти, білолиций,
По синьому небу вийдеш погулять...

Це заглиблення думок у медитацію про ріст, розквіт, схід сонця і його захід, занепад, схід місяця — дає змогу думкам складатися в духові образи, лінії і фігури, як це показує Р. Штейнер у своїй книзі — «Як досягти пізнання наших світів». Це дає також змогу проникати в душі, почуття, імпульси людей живих чи давно вмерлих. І дійсно медитація приводить Шевченка до видіння:

Отак, сидять кінець стола,
Міркую, гадаю...
А тим часом
Пишними рядами
Виступають отамани,
Сотники з панами,
І гетьмани, — всі в золоті.
У мою хатину
Прийшли, сіли коло мене,
І про Україну
Розмовляють, розказують...
Гайдамаки встали,
Помолились, одяглися,
Кругом мене стали.

І далі йдуть потрясаючі образи — яскраві, повні життя і може не історичної, але імагінативної правди.

Серед наших сучасних письменників, у Ю. Липи, ми бачимо щось подібне в той час, коли він писав свої «Козаки в Московії». До нього теж приходять герої його роману й автори, яких він вивчав:

Пан Адам Олеарій, його милость Флетчер
До мене йдуть щодня, сидять при столі вечір;
Приходить з актами пан Писар Генеральний,
Кліментій вірші чтець; о броні пальний
Оповідать нам Григорій пан Трембецький,
Пан Гербершттейн — з латинська, Бернгард — по-німецьки.

І в нього теж знаходимо ряд вскраєних картин з минулої епохи. Сильна медитація є в початку «До Основ'яненка»:

Б'ють пороги; місяць сходить,
Як і перше сходив...
Нема Січи, пропав і той,
Хто всім верховодив.

Тут бачимо той виразний настрій минулості, смерті, який викликає схід місяця. І ця безнадійність і сум («Не вернеться...») просякають весь вірш і виринаються благання: «Утни, батьку, щоб нехотя на весь світ почули, що діялось в Україні».

Майже весь вірш «Чигирин» є дуже цікавою медитацією, в якій поет, певно завдяки інтуїції, проводить, знову ж таки, високе міркування про кров. Схема цієї медитації в сучаснім оформленні є така: порівняння чистого, безпристрасного пурпурового соку троянди з людською кров'ю й уявленням, як забруднена пристрастями кров людини стає чистою і зв'язана лише з космосом, сонцем. Так само і сльози стають не ознакою безсилля, а живучою водою, що кличе до героїства і перемоги:

Я посию мої сльози,
Мої щирі сльози.
Може, зійдуть і виростуть
Ножі обоюдні,
Розпанахають погане,
Гниле серце, трудне,
І вищідать сукровату,
І наллють живої
Козацької тії крові,
Чистої, святої.

Вступ до «Невольника» є медитацією про людську долю.

Той блукає за морями,
Світ перехожає,
Долі, доленьки шукає, —
Немає, немає,
Мов умерла! А той рветься
З усієї сили
За долею... от-от догнав,
І — бебех в могилу!

Подібним міркуванням учив своїх учнів і Сковорода в розмові про людське щастя.

В своїм глибоко філософським і містеріяльним »Посланії«, Шевченко теж подає на початку роздумування над переходовістю всього:

І світає, і смеркає,
День божий минає,
І знову люд потомлений,
І все спочиває.

Цікаво також звернути увагу на мотта, які бере Шевченко з святого письма для своїх поем, як напр.: »Дух правди, котрого світ не може прийняти, бо не бачить його, ані знає його« (Іоан, гл. XIV, ст. 17.) до поеми »Сон«, або »Ти віддав нас на погорду сусідам нашим і на посміховисько тим, що кругом нас. Зробив нас поговоркою між народами, щоб люди хитали головами«. (Псалом XIII., ст. 14-15.) — »Великий Льох«; або »Хто дасть голові моїй воду, і очам моїм джерело сліз, щоб я день і ніч плакав за тих, що їх побито«. (Іеремія, гл. IX, ст. 1.) — »Кавказ«. Так само до »Посланія« дуже влучне мотто, яке дає відразу зрозуміти зміст цього шедевра »обличительства«: »Якщо хто каже, що люблю, мовляв, Бога, а брата свого ненавидить, то це брехня«. (Собор. посланіє апостола Іоанна, гл. IV, ст. 20.), чи знову: »Хай же смерть на них спаде, і хай живими до пекла попадуть, бо ж гріхи в житлах їх, посеред них«. (Псал. IV, ст. 16). — »Відьма«, де описується тяжка смерть розпусного пана і прощення, яке дає йому скривджена ним жінка. Так само вступне мотто до »Неофітів«: »Ось що каже Господь: допильновуйте суду й чиніть справедливість, спасення бо моє недалеко, і милість відслониться«. (Ісаї, гл. LVI., ст. 1.) Варто лише пригадати кінець цієї потрясаючої поеми, щоб зрозуміти всю продуктивність у виборі цього мотта:

... І помолилась в перший раз
За нас Розп'ятому.

І спас
Тебе розп'ятий Син Марії,
І ти слова його живії
В живу душу прийняла...

Це коли замучених християн і її сина виволікли з Колізею (»а над чорним Колізеєм, ніби із-за диму, пливе місяць круглолиций...«) і вкинули в Тібр. Перші християни безстрашно йшли на муки, бо дійсно знали, що »приблизилося спасення моє«. Це, видно, знав і Шевченко.

Я навів зразки тих мотто, що брав Шевченко для своїх поем, щоб підкреслити цю його здібність до медитацій. Св. Євагрій, монах, виразно рекомендує читання Божественних писань на шляху до духовного розвитку. Медитація над уривками зі святого Письма або отців церкви виразно рекомендується як духовними, так і лаячними філософами — спиритуалістами від IV-го і до XX-го віку.

І Шевченко, як бачимо, і в цій формі медитацій, свідомо чи »з Божої милости«, досягнув, великого удосконалення. Досить до цього ще згадати цілу низку його переспівів чи »подрежених« псалмам, які безсумніву були темами його глибоких роздумувань чи медитацій. Видно, що не лише в дитинстві в бур'яні Шевченко списував Сковороду або »Три царіє со дари«, але й пізніше, а особливо в неволі, в солдатчині (1847 р.), коли він мав до читання лише

Біблію, поет углиблювся в святе письмо. Чи він мав нагоду ознайомитися з «Добротолюбієм» Величковського, чи інтуїтивно і магінативно бачив напади демона суму («Біс унінія чи полуденний демон»), не знати, але його опис цього стану в поемі «Чернець» цілком відповідає даним про душевний неспокій, викликаний цим «ворогом».

«Отлучися од всякого брата безчинно ходяща» (2. Сол. 3.); або ось опис св. Касьяна, цього «демона унії»: «... порождає ужасаніє од места, отвращеніє од келії, презреніє ко братіє, як не духовних, самого одбиває від діла, заставляє жалуватися, що, проживши стільки часу нічого, не преуспів і не стяжав плода духовного, що лишається в цим домі попусту, коли міг би управляти другими і многим приносить користь...» «Дух унінія нас розлінує, від діла одбиває і празности навчає». Євагрій, монах, підкреслює, що цей демон «унінія» нападає переважно від 10-ї до 2-ї години і тому зветься «полуденний демон». Порівняймо з цими описами Паліяченця:

В довгій рясі по келії
Старий чернець ходить.
Іде чернець у Вишгород
На Київ дивитись,
Та посидить на пригорі,
Та хоч пожуритись.
Іде чернець Дзвонковою
У яр воду пити,
Та згадує, як то тяжко
Було в світі жити!

(Не знаходить, як кажуть, собі місця: «отлучився... безчинно ходяща», «отвращеніє од келії».)

Іде чернець у келію
Між стіни німії,
Та згадує літа свої,
Літа молодії.

або далі:

... Читать писаніє покинув.
Ходив по келії, ходив,
А потім сів і зажурився:
«Для чого я на світ родився?
Свою Україну любив?»

(Жалується, що «проживши стільки часу нічого не преуспів».)

Не можна не згадати ще одного — передсмертного вірша Шевченка, в яким він передбачає свою передчасну смерть. Передчуття власної смерті чи когось із близьких є одна з ознак високорозвинутої духовості. Згадаймо Сковороду, який незадовго перед своєю смертю сам викопав собі могилу. В своїм зверненні до музи Шевченко виразно показує, що йому приспів час:

... Та заходиться рештувати
Вози в далеку дорогу?
На той світ, друже мій, до Бога
Почимчикуєм спочивать...

Вірш цей писаний десь 14 лютого, а помер поет 26 лютого (10 березня), себто за яких пару тижнів до смерті. Це є нормальний

час, коли духово розвинена людина має подібні передчуття. Поми-
мо того, що в цім вірші Шевченко подає клясичні образи того світу
(Харон, Парка-Прялка, Лета бездонна й каламутна, флегетон,
Стикс) ми натрапляємо на те, що в духових науках зветься «побу-
довання хати», яке відбуває душа людини після очищення у чисти-
лищі.

То над самим Флегетоном,
Або над Стиксом, у раю,
Неначе над Дніпром широким,
В гаю, предвічному гаю,
Поставлю хаточку, садочок
Кругом хатини насаджую...

Це наводить на думку, що Шевченко, крім своєї християнської
ерудиції, мав знання із теософської філософії. Це і не дивно, бо
Кирило-Методіївські братчики були всі дуже високо духово роз-
винені й, очевидно, теж знали те, про що «ми давно забули».

Отже, приймаючи на увагу лише ті твори Шевченка, які знахо-
димо у «Кобзарі», можна з них вивести ряд ознак «езотеричності»
цього нашого найбільшого поета. В образах-символах ми бачимо
його вміння мислити образами і глибоке розуміння того, що в науці
звуть криптографією або гієрогліфікою. В його «Снах» ми помі-
чаємо безперервність свідомости в сні; в його вступях до поем чи
менших творів і в умінні подати, як мотно, надзвичайно влучні й
досконало продумані цитати зі святого Письма, видно його надзви-
чайну здібність до медитації і, як наслідок цього, живі й природні
імагінації. Нарешті, останній вірш з передбаченням «далекої до-
роги через Лету бездонну на той світ до Бога», — все це є ознаки
високої «посвячености», дуже розвиненої і вправної духовости
у того, хто

... багато знав
Того, що ми давно забули.

«Пригадайте злобні уваги Драгоманова проти «фанатизму» Шевченка,
і про те, що «людина цілком не винна в тому, чим вона стала і що ро-
бить», що винні «порядки, при яких живе вона». Пригадайте, як він доко-
ряв, що «Шевченкові ця нова думка була цілком невідома», бо «він
усе по-старому судив та карав людей». Пригадайте, як докоряв Шев-
ченкові за його «віру якогось пуританця XVIII століття!» Пригадайте, як
обурювався, що у Шевченка «сім'я менша, громада» мусіла «приноситися
я жертву» великій громаді — Україні! Пригадайте, як обурювався, що
можна було «ставити одну породу настільки вище від інших, як це робив
Шевченко» («Нема на світі України, немає другого Дніпра») — і ви побачи-
те, яке провалля ділило Драгоманова від Шевченка, побачите дві, від-
городжені пропастью одна від другої, епохи, які ті люди в собі втілювали:
перший — хирляву, згангреновану епоху демократизму і космополітизму,
другий — велику епоху нашої старовини, блискучу, свіжу, таку мужеську,
в порівнанні з миршавими «новими думками» соціалістичної драгома-
нівщини...»

(Д. Донцов: «Де шукати наших традицій»).

Бій під Полтавою

Історичний фон

Коли в 1939 р. Москва влаштувала, з нагоди 230-тих роковин бою під Полтавою, шумну репетицію цьогорічних святкувань «переляславського трактату», тодішній кремлівський володар Сосо Джугашвілі-Сталін згадував, може, чутки про грузинське походження свого попередника Петра I-го.

Чутки ці залишаються лише недоведеними чутками, кажуть, що властивим батьком Петра був зовсім не «тишайший» Олексій Романов-Кобилін, а красунь, грузинський царевич Арчил, чар якого заповнив молоду Олексієву, царицю Наташу Нарішкину.

П'ятнадцять років пройшло від того часу, а систематичні вбивання в голови всіх, що Росія є непереможна, що народи, які її оточують, лише в сполучі з нею знаходять щастя і що російське володіння світом є неминучим і неуникненим — продовжується. Найліпшим цього доказом є заволодіння Україною, яке розпочалося «добровільною» злукою в Переяславі, скріпилося «полтавською перемогою» і стало мостом, перекинутим через віки, через історію українського народу, через його національну місію і політичні завдання, по якому російська імперія в'їхала в Європу.

6 липня 1939 р., на урочистих зборах у Києві, президент «Української Академії Наук» А. Богомолець сказав: «Полтавський бій був не лише закінченням довгої боротьби поміж Петром I-шим та Швецією, а й кінцем усіх ворожих спроб поневолити Україну. Вступлення Карла XII-го на територію України об'єднало всі сили українського народу для оборони батьківщини та ще більш скріпило його приязнь з братнім російським народом. Козацтво полишило гетьмана Мазепу, в яким бачило зрадника інтересів України, та приєдналось до Петра. Польський шляхтич Мазепа, якого буржуазні націоналісти намагаються зробити борцем за незалежність України, був у дійсності авантюристом, агентом шведських напасників. Полтавська перемога є блискучим доказом непереможної сили російського і українського народів. Вона нагадує нам і недавню перемогу над інтервентами з-перед 20 років. Коли нам буде знову накинено війну, то ми під проводом партії та мудрим керівництвом тов. Сталіна, в союзі з російським і всіми іншими советськими народами переможемо остаточно ворогів, які перегороджують цілому світові шлях до комунізму...» («Известия», 6.VII.1939).

8 липня проф. Оглоблін у Полтаві говорив на тему «Боротьба російського і українського народів проти нападу шведів» та,

судячи вже з самого заголовка, правдоподібно виконував у співзвучний з Богомольцем спосіб дане йому замовлення.

Як бачимо цілком на зразок царських святкувань і маніфестацій відбулося це принагідне зазначення велико-імперської єдності і апотеозування місії «Третього Риму», прямуючого з комуністичною маскою до завоювання всього світу.

Слушно, ще в лютому 1869 р., завважив французький публіцист, економіст і, якийсь час, посол до Установчих Зборів, Казимир Хведір Делямар: «Ціла Європа була переможена з Карлом XII-тим під Полтавою. На другий день після цієї перемоги, перший раз москалі дефінітивно вдерлися в Європу, захоплюючи Малу Росію (Україну). Ця перемога являється для них так важливою, що ще сьогодні святкується її річницю, тоді, коли інші перемоги вже забулися. І тепер це, русини, названі малоросами, не називають рускими москалів, вони добираються своєї незалежності і петербурзьке правительство уважає їх за ворогів, небезпечніших від поляків... У дійсності історія не повинна забувати, що перед Петром I-шим ті, кого ми сьогодні називаємо рутенцями (Ruthenes) називалися русинами, а їх краї — Русями (les Russies ou les Ruthenie s), а ті, кого ми називаємо росіянами (Russes) називалися москалями, а їх батьківщина — Московщиною...» («Європейський нарід забутий історією». Прохання звернене до Сенату. Лютий, 1869, паризький часопис «Батьківщина» — «La Patrie»).

Однаке якими не були характеристичні промови академіків і яка не була слухна заввага Делямара, західний світ не бажав уже тоді і не бажає сьогодні звернути на них увагу. Йому залишаються ближчими й більш зрозумілими засвоєні російські історичні тези, ніж справедлива, історична правда.

Коли б не перемога під Полтавою, не стала б Московщина російською імперією і поміж нами самими не знаходились би такі, кому ця імперія була б близька та спільна. Коли б не ця перемога, то не складав би вже Петро I-ший проектів союзу з французьким регентом, князем Орлеанським, закріплених у XIX віці і лежачих досьогодні важким тягарем на французькій політиці. Коли б не вона, не бачила б Європа московських орд, перелююючих через Альпи під проводом Суворова, «князя італійського», не розташовувались би вони у Варшаві, Софії, Букарешті і навіть у Берліні, Відні, не заходили б, як у 1814 р., аж до Парижу і не мріяли б повернутися туди.

На початку XVIII віку вся західня Європа була в огні і це відтягало її увагу від подій у східній Європі. Династичний спір між Бурбонами і Габсбургами за еспанську спадщину послужив претекстом, щоб до цих останніх прилучилася Англія, Голляндія, Сардинія з П'ємонтом для оточення і здушення Франції. Хоч Франція не далася і, перенісши тяжкі втрати, вийшла переможно з цієї кабали, але не могла подати руку своєму союзникові, шведському королеві.

Як на Заході викликала заздрість могутність Франції і всі приводи були добрі, щоб її поборювати, так на сході Європи викликала заздрість динамічність Швеції.

Після низки енергійних, рухливих і щасливих полководців, на королівському троні в Штокгольмі засів у 1696 році п'ятнадцятилітній хлопчик. Усім сусідам показалася виняткова нагода для приборкання шведів, чи то покликаючись на «історичні права» до якихось частин королівства, чи захищаючи деякі національні групи, чи, цинічно, для загарбання, що дасться.

Фридерик Дансько-Норвезький мріяв про відновлення для себе кальмарської унії цілої Скандинавії. Август II-гий Саксонсько-Польський хотів собі забезпечити дідичність королівської корони, що дісталася йому по виборі, та шукав приміщення в балтійських краях для своїх численних, побічних синків. Петро московський намагався загарбати Інгрію і Естляндію, щоб пролізти до наміченого північного «вікна в Європу». Навіть відомий шведський симпатик Фридерик Бранденбурзько-Пруський прилучився до них у надії захопити шведське Помор'я і острови.

Душею цього протишведського союзу, цього оточення Швеції, цієї акції захисту «північної рівноваги», одного з найбільш абсурдних дипломатичних питань, над якими бідкалася Європа на протязі XVIII-го віку, був Петро I-ший. З специфічно російською систематичністю, вживаючи різних «пятих колон», викликаючи ворохобню в «Національних Зборах», шукаючи, щоб ухопити те, що легко лежить та відходячи з поспіхом перед смілим противником, обіцяючи все, що хоче (між іншим Джонові Черчілеві, князеві де Марльборо — гетьманство українське і київське князівство), бо знав, що жадної обітниці не дотримає, прикладав він усіх зусиль, щоб знищити шведську відпорність «холодною» війною, а «гарячою» — доклати Швецію.

Але сталося інакше! Хлопчик на престолі Вазів, проголошений повнолітнім, коли не мав ще шістьнадцяти років, у короткому часі, командує сам своїм військом, заставляючи слухатися старих товаришів свого діда, дивуючи своїми знаннями і своєю проникливістю випробованих політиків і досвідчених вояків, заставив замовкнути войовничого данського сусіда та його пруського одноіменника, розторожив під Нарвою Петрове військо і примусив Августа II-го признати себе побитим і зректися Польщі і балтійських зазіхань.

Хоч зайнята війною та своїми ближчими клопотами — Європа в захопленні онімала. Сучасники порівнюють Карла XII-го до Олександра Македонського, підносять його до небес, як шляхетного, розумного, лицарського володаря. До його табору їдуть, як на прощу, і згаданий вже князь Марльборо, і князь Євген Савойський і французькі маршали — найбільш відомі полководці цього часу.

Однак війна не припинилася завдяки дальшим інтригам Петра I-го. Тривала вона в Польщі, як внутрішня, міжпартійна боротьба поміж сторонниками новообраного короля Станіслава Лещинського і августинцями, яких не перестав підтримувати, фінансувати і заохочувати Петро. Тривала вона на фінляндському кордоні, де шведів не переставали шарпати «партизани», праотці сьгоднішніх комуністичних партій у досі вільних дер-

жавах. Карлові XII-му приходилося відбиватися на всі боки. Згадані успішні походи і перемоги зайняли йому кілька років, приблизно десять, все це історія назвала »великою північною війною« і лише в літі 1707 р. він вирішив піти самому пошукати свого московського суперника і покласти край його амбіціям.

Сучасники наділяли Карла XII-го ентузіастичними похвалами. Матеріалістичний і демократичний XIX вік видав суворих і в'їдливих критиків його особи і діяльності, врешті найновіші дослідники цієї епохи довели безсумнівно, що Карло не був ніяким необережним авантюристом, чи зарозумілим амбітником і що лише нещасливий збіг обставин, якого ніхто не міг передбачити, був причиною його невдачі під Полтавою.

Похід на Україну

В кінці літа 1707 р. Карло, який тоді очищував Польщу від російського війська, рушив через Литву і Білорусію в напрямку на Москву, стараючись зберегти зв'язок з своїми базами поставання, якими мали бути війська генерала Красау в Польщі та генерала графа Левенгаупта під Ригою, не говорячи вже про війська генерала Лібекера, що мали облягати новозаснований Петербург.

Російські війська відступали перед Карлом, згідно з своєю традиційною тактикою, палили і нищили все та залишали голу пустелю.

Плян Карлового походу був старанно опрацьований, намічений шлях був найвигіднішим і найдоцільнішим.

Російське командування, яке тоді перший раз, маючи низку німецьких найманих генералів і своїх вишколених на чужині, пробувало дорівнювати європейським тактикам і стратегам, усе ж такі залишилося різним у тактиці, яку потім буде примінювати Кутузов у 1812 р. і великий князь Микола в 1915 р. і, врешті, Сталін в останній війні: поспішним відступом у свою необмежену країну втомити неприятеля і відтягнути його від усіх його баз. Другою характеристичною російською тактикою було приймати великі бої лише тоді, коли їх сили були потрібні більші, або коли іншого виходу вже бути не могло. Словом — повна відсутність лицарського первня, як у звичайного вояка, так і в командного складу в сполученні з хитроцями Іванушки-Дурачка з народної байки.

Карло вів справу дуже зручно, заставляючи москалів своїми швидкими рухами приймати бої, яких вони не бажали. Над Вислою він несподівано розбив російське праве крило, чим заставив Петра поспішно відступати аж до Гродна, де було скупчено біля 50.000 війська. Карло, не спинюючись, сформував уфортифіковану лінію Німани і це заставило Петра пересунути всі свої війська над Дніпро.

Те, що ми так коротенько описуємо тривало майже рік, рахуючись з тим, що у своїм заплеччі Карло мав усю польську ворожню. В червні 1708 р. він пішов далі. 14 червня перейшов Березину, 25 червня перейшов річку Друш, а 3-го липня під

Головчином розторочив дивізію генерала князя Репніна, понісши, одначе, деякі втрати і стомивши дуже свою кінноту.

Це дало змогу москалям перейти за Дніпро, хоч Карло XII-тий зайняв Могилів 7 липня і Петрова спроба виперти його звідти не вдалась.

В Могилеві пробув Карло цілий місяць, і звідти дав наказ генералові графові Левенгавптові негайно рушити з своїми запасами для сполучення з ним, генералові Лібекрові — розпочати енергійно облогу Петербурґу, а також закликать польського короля Станислава і генерала Красава форсовними маршами прямувати на Київ, бо була небезпека, що польський великий гетьман Сенявський, який з вірними сторонниками Августа II-го стояв на Поділлі, вдарить на короля ззаду.

В той час з Карлом було ще біля 40.000 шведського війська. Левенгавпт мав привести біля 12.000, а з Станиславом та його сторонниками Потоцьким, Сапіґою, воеводою Віленським, князем Вишневецьким, кумом гетьмана Мазепи і ген. Красавом мало прибути в Україну ще яких 20.000. Це складало б приблизно цю саму кількість, що мав Петро під Смоленськом, а шведи не забували, як це молоденький король під Нарвою, маючи лише 8.000 війська розбив, розігнав і знищив 50.000 москалів.

Покійний генерал-полковник М. Юнаків, відомий військовий історик, у своїй праці («Северная война». Кампанія 1708-1709 гг.) заважає, що «після бою під Нарвою Росія низько впала в очач своїх сусідів».

Тому то треба гадати, що місяць часу у Могилеві був потрібний Карлові для забезпечення своєї армії, а також для переведення дипломатичних розмов з татарами і турками, як рівнож з Мазепою. У відомій перекладній перерібці Вольтерової «Історії Карла XII-го» Антона Герцика (вид. 1756), на стор. 142 знаходимо таку побіжну заввагу: «А що на війні не менше від мужности потрібна розсудливість, мав король таємну умову з Мазепою, гетьманом козацьким, з яким, бажаючи сполучитися, пішов на Україну і про цей напрям свого походу повідомив ген. Левенгавпта, хоч на цій дорозі, повній трясовин та лісів військо його, на протязі трьох тижнів, знаходило багато перешкод, це його не зражувало, нато-мість неуспіхи генералів Левенгавпта під Лісною, Любекера в Інфлянтах та короля Станислава в Польщі багато його турбували».

Отже зміна напрямку через Смоленськ на Москву і повернення на південь була викликана тяжкими невдачами і загрозою голоду. Рішення йти в Україну було прийняте десь аж у половині вересня 1708 р., як гадає ген. Юнаків, біля Соболева, після щасливих боїв під Добрим і Раївкою (на Білорусі), помимо, «що він не відповідав ані умовам сил, місцевости, ані часу і являється нічим іншим, як дуже небезпечною авантюрою» (ст. 106).

Як ми зазначували вище, військові історики XIX віку були дуже суворі для Карла XII-го. Ген. Юнаків прихильється до їх поглядів і трохи осуджує плян по результатам. Тим часом, хоч, здається, похід шведів в Україну не відповідав зовсім плянам гетьмана Мазепи, був він абсолютною konieczністю.

Ген. Юнаків не бачить тут непереможної необхідності і випадковості тоді, коли в іншому місці своєї надзвичайно цікавої праці каже, що «великі результати» були досягнуті москалями не шляхом здійснення «засади експлуатації перемоги» (напр., над Левенгавптом під Лісною), а «завдяки випадковості» бо «російська армія в цей час не була ще здатна до широкого здійснення засади експлуатації перемоги».

Всі невдачі Карлових генералів, польська анархія, яка затримала перебуваючий там шведський відділ, тяжко відбилися на дальших подіях і на долі України, але ні одного з тих нещасть не могли передбачити далекозорі політики чи вправні полководці, якими були Карло фон Вітельсбах-Ваза та Іван Мазепа. Нещастя сипалися на шведів і на Україну одне за другим: напр., ген. Лягеркрона, що йшов у авангарді, збився з дороги й заблудив, що запізнило похід, а Левенгавпт сполучився з ним після поразки під Лісною і Пропоском, після постійних сутичок з московськими відділами, привівши лише 7.000 стомлених, голих, босих і зголоднілих шведів, втративши всі запаси, всю артилерію, весь табір.

Спосіб шведів вести війну був цілком інший, ніж москалів, як слушно зауважив у своїй праці про цю епоху російський генерал Платон Гейсман (Гюїсман де Малін), шведи старалися не турбувати мирного населення і вважали, що це «війна володарів». Москалі, натомість, заводили военний тоталітаризм, про який заговориться лише в XX-му столітті. Відступаючи, вони зганяли населення, палили, нищили оселі й поля, полонених тортурували або вбивали. З одного боку була лицарська лояльність, з другого — російське дикунство.

21 жовтня 1708, вступивши вже в Україну, Карло затримався в Панурівці і там до нього прибув полковник Бистрицький, міністер двора гетьманського і чоловік гетьманової родички з дому Городиської. Привіз він листи від гетьмана до короля і меморандум для канцлера графа Піпера. 24 жовтня Карло був уже в Горках, у дев'яти верстах від Новгорода Сіверського. Бистрицький повів королівські і канцлерські відповіді до Борзни, де прибув 22 жовтня. Шведське військо йшло дуже швидко як на тодішні засоби і на особливі труднощі, роблячи за день до 12 верст (пішки). Наприклад, за останніх два тижні, з чотириденним відпочинком, зробили 140 верст. При цьому треба не забувати, що їх увесь час шарпала російська кіннота.

Гетьман виїхав з Борзни 23 жовтня. Після приїзду Бистрицького і отримання звісток, пробув оден день у Батурині, а 25 жовтня перейшов Сейм і затримався в Орлівці, де стояв кінний шведський авангард з полковниками Гельмом і Гілленстромом. 28 жовтня був у Горках і тут перший раз зустрівся з Карлом.

Судячи по звістках, які збереглися, зустріч відбулася з усім церемоніялом, прийнятим на Заході при зустрічі двох рівновартних володарів і це може вказувати, що помиляються ці історики, які гадають, що союзна умова поміж гетьманом і шведами була заключена лише після приходу Карла в Україну.

Станіслав Лещинський у своїх листах до Франції вказував, що він знаходився в стосунках з Мазепою від 1703 року. На підставі документів французького міністерства закордонних справ, урядовець того ж міністерства Жозеф Кастаніє (А. Тарне) вказував на цей саме рік у своїй статті в паризькому «Прометею». Не був ще він тоді королем і нічого дивного не було б, коли б він утримував з гетьманом стосунки, бо знаємо, що між Лещинськими і Мазепами приятельські зносини існували з дуже давнього часу. Знаємо теж, що через княгиню Дольську та о. Заленського ці зносини набрали виразно політичного характеру і привели до союзу з Карлом XII-тим, який у свою чергу був союзником Станіслава Лещинського, нововибраного короля. Отже мусів він бути задалегідь складеним і лише тримався в таємниці, щоб не довідалися москалі.

Проволока Карла і невдачі привели його, як уже було сказано, до звернення зі Смоленського та московського напрямку на південь, що зовсім не відповідало плянам Мазепи, бо притягало на Україну російські війська, замість відтягнути від неї ті, що були розкинені по різних містах дрібними гарнізонами під командою воеводи князя Д. Голіцина. Одначе договір, як судити по опублікованому колись уже у львівській «Старій Україні» «Висновкові прав України» гетьмана Пилипа Орлика, запевнював Україні незалежність і соборність під спільною протекцією Швеції і Польщі з устроєм таким, як намічали творці «Гадяцької умови» 1658 р., серед яких був родич гетьмана Юрій Немирич (до речі, одружений з Войнаровською, теж його своячкою), а може і його власний батько.

Тому то Мазепа зустрічав свого шведського альянта як незалежний володар, оточений своїми найвищими державними достоїнствами, як каже Пушкін: «... конний строй и бранный звон литавр и клики перед бунчуком и булавой малоросійскаго владыки» тоді, коли «венчанный славой бесполезной отважный Карл скользал над бездною».

Але в цей момент ще жодного провалля не було видно. Шведське військо в Україні, хоч уже здорово пошарпане, було ще сильне. Молодий король — повний енергії, при ньому низка видатних стратегів і надія на підмогу, коли б прийшли війська генерала Красава (8.000), польськи, князів Вишневецького і Сапіги та Йосифа Потоцького (більше 12.000), а може ще й із Швеції новомобілізованих 17.000.

Цей збережений церемоніал заперечує (під час прийняття гетьман сидів, а король стояв перед ним в оточенні своїх генералів і маршалів) звістки, що, буцімто, шведи Мазепі недовіряли, що дивувалися невеликій кількості війська, з яким він прибув до них і оточили його сторожею не так для почоту, як для догляду за його поведінкою.

Перед роком ще, у вересні 1707, Мазепа настоював, щоб Карло якнайшвидше йшов аж до Смоленська, бо сподівався, що в Україні залишиться дуже мало москалів, що йому вдасться тоді скупчити всі свої полки, а зібрані в Батурині запаси грошей,

зброї, амуніції, харчів забезпечать успіх цілої акції. Сталось одначе так, що хоч як щиро він входив у союз з Карлом XII-тим і Станиславом Лещинським, він не міг виконати свого плану. Військо українське було розпорошене, бо цар увесь час вимагав присилки нових контингентів, бо з Правобережжя він не міг забрати залишених там Омельченка і Танського та охочекомонного Бурлая, бо в Києві, Переяславі, Ніжині, Глухові стояли російські відділи, бо, щоб його наміри не стали помітними для ворога віддав стародубському полковникові Скоропадському наказ «впустити до міста те військо, що прийде першим» (москалі прийшли перші).

Гудима-Левкович та Карцов кажуть, що до шведського табору прибуло з Мазепою 6.000 козаків, Вольтер, на підставі шведських і польських інформацій каже, що 5.000, а ген. Юнаків каже, що лише 2.000. Тим часом пруський посол при Августі II-му Лелевель, 1709 р., на підставі донесень посла Станислава Лещинського при Карлові XII-му, Станислава Понятовського із шведського обозу, повідомляє: «Мазепа із своїми найвизначнішими радниками, полковниками, яких було 18 і з 15.000 кінноти прибув до королівського шведського обозу, де він був прийнятий Й.В. з особливою пошаною» (лист цитований з праці проф. Б. Крупницького, ст. 200).

Отже, не має рації ген. Юнаків, коли каже: «Слабий, замешаний в борбе между сильными, Мазепа искал спасения себе и отчизне, матке Украине, в хитрости, двоедуший; не хотел разрывать с царем а между тим, на всякий случай, сносился с Станиславом». Мазепа не міг нічого іншого зробити, він сподівався, що Карло примусить до генерального бою Петра десь біля Смоленська, або трохи далі, тоді Україна стала б вільною. Покищо він мав у Батурині бригаду Анненкова (2.000.), по різних містах біля 5.000, а «смирнейшіє» (як їх називає ген. Юнаків) козацькі полки чернігівський, стародубський і ніжинський були відтягнуті на північ з наказу царя. Отже, Мазепа не «непереставал калечатся» (М. Юнаків, розд. VII), а, попросту, бачив непереможні перешкоди для зреалізування свого плану.

Його перехід на шведський бік це була для москалів «нечаянная конфузія» і коли б Карло не забарився біля Новгороду Сіверського, а негайно з гетьманом пішов до Батурина, то справи ще могли покращати. Здається цю помилку зробив сам гетьман.

Петро і його співробітники виказали дійсно велику енергію. Батурин був узятий завдяки зраді канцеляриста Кандиби і старшини Носа та з нечуваною жорстокістю зруйнований, Україна була розірвана надвое аж до Дніпра, полки і їх головні міста оточені. Так до Стародуба увійшов полковник фон Пфеленгейм з новгородським піхотним полком і 400 драгунів, примусивши теж козацькі ніжинський і переяславський полки слухатися. Полтаву захопив полк. Келен з усіма скупченими там запасами, в Переволочній попалено всі приготовлені річні споруди, байдаки, пороми, лодки, а Голіцин, маючи в Києві 2.000 людей,

примусив білоцерківський полк Танського, другий (здається чигиринський) Омельченка і сердюцький Бурлая нерушитися з місця, хоч гетьман сподівався їх підходу.

Карло XII-тий пробув в Україні дев'ять місяців. За цей час зробив він рейд на Слобожанщину, але ціла його акція і всі рухи гетьманських військ виглядають на якусь гру в піджмурки. Як тільки шведи і українці починають рухатися, наступати, москалі відступають, властиво втікають, як тільки десь затримуються — москалі їх шарпають і малі відділи негайно нищать. При цім цар пустив в рух величезну пропаганду, пов'язану із жорстоким переслідуванням сторонників гетьмана, арештуванням і ув'язненням жінок впливових старшин. Встановлений у Лебедині, де була царська головна квартира, воєнний суд закатавав сотні тисяч українців, переважно вищих сфер: старшин, шляхти, міщан, навіть духовних осіб. В Глухові наказано під терором зібраним козакам вибрати нового гетьмана і виразно було вказано на стародубського полковника Івана Скоропадського, помимо, що він був сторонником і приятелем свого законного шефа, лише розраховано на ефект терору. Ефект цей був величезний. Населення дійсно було залякане і дійсно треба було великої національної свідомости і мужности, щоб залишитись вірним законному гетьманові, як залишилися вірними найвищі генеральні старшини, біля п'яти тисяч козаків і 15.000 запорожців із своїм кошовим отаманом Костем Гордієнком, які прибули до гетьмана до Малих Будищ 27 березня 1709 р. Так само, коли з переляку чи з заздрости покидали гетьмана його старшини і деякі козаки, то не слід забувати, що було багато дизерцій з полків, примушених йти з царем. Запорожці під Нехворощою знищили значний відділ російських військ генерала Шаумбурга. З Батурина пробилося 1.000 людей.

На протязі восьми місяців властиво вся Лівобережна Україна була тереном війни, яка виснажила й стомила шведів і українців, примушених не раз не лише до героїзму і самопожертви, забезпечуючи харчування шведів, а також до боротьби з своїми людьми в рядах ворога.

(Закінчення в наступному числі)

Призабуті злочини Москви

Українська преса та суспільство в останніх роках дбайливо пригадують і висвітлюють великий злочин Москви — винищення багатьох мільйонів українців у 1932-33 роках, коли Москва позбавила українське селянство хліба й знищила голодовою смертю кілька мільйонів українських селян.

Слід згадати, що дещо раніше, у 1921-23 роках Москва вже раз зробила те саме — того разу лише в південній частині України, коли так само загинуло кілька мільйонів українців, переважно також селян (від 5 до 7 мільйонів — москалі вперто замовчували кількість жертв).

Мало зрозуміло, чому тогочасні події, ще порівнююче недавні, тепер чомусь збувається мовчанкою.

Для висвітлення цієї, вже чомусь призабутої справи, тепер, щоправда, не легко вже відшукати конче потрібну документацію. Проте недавно, в одній приватній книгозбірні, знайшлося кілька випадкових, значно пошкоджених чисел журналу «Український Сурмач», що виходив у Каліші у 1921-24 роках.

У кількох осінніх числах цього журналу з 1922 р. була вміщена студія п. з. «Голодова політика Москви на Україні». З редакційної примітки «Українського Сурмача» виходить, що ця студія була передрукована з 1-го числа пражського журналу «Стерні» (серпень, 1922).

З огляду на велику недостачу джерел для освітлення голодової трагедії України в 1921-23 роках містимо нижче передрук цієї студії, яка, по змозі, документально ілюструє розвиток московської політики виголоджування та виморювання України. Большевицька преса тоді ще не завжди замовчувала голод, інколи через її пельку проскакували скупі слова про вимирання України. Крім большевицьких, у цій студії використані також звіти місії Нансена та Гувера. Деякі московські джерела були в цій студії наведені мовою московського оригіналу, бо, мабуть, з огляду на свої специфічні звороти, вони тяжко надавались до перекладу на українську мову.

Студія, вміщена на сторінках «Українського Сурмача» в 1922 р., була розбита на 5 частин (розділів) і мала назву «Голодова політика Москви на Україні».

I

У середині літа 1921 р. вияснилася цілковита загибель урожаю від посухи в південних приморських губерніях України, а також частинна загибель урожаю на Лівобережній Україні.

Це явище було цілком своєчасно помічене, але жадних практичних висновків з цього московські окупанти України не заохотили зробити. Советський уряд ще влітку 1921 р., не гаючи ані хвилини звернув усю свою увагу, а також увагу цілого культурного світу — на загрозу голоду для Надволжя. Про голод на Надволжю заговорили всі нараз, його не брано під сумнів, його

одноставно визнали всі без жадних вагань; російські й чужоземні журналісти зворушливо змальовували жахливі подробиці голодних страхіть Надволжя, діти з-над Волги широкою лавою потекли на менш загроженому голодом Україну, ця лави котилася подекуди ще й далі на захід (докотилася вона навіть до Чехословаччини).

Про Надволжя розпинались без упину духові та державні правителі Москви (патріарх Тихон так само як і Совнарком). Вся Європа, починаючи від робітничих організацій і кінчаючи королями й папою римським, заходила збирати та засилати щедрі пожертви для Надволжя. Америка з усім велетенським апаратом своїх філантропічних організацій і своїми величезними матеріальними засобами одразу перебрала справу створення сталої допомоги Надволжю до своїх рук. Ліга Націй в особі Нансена також звернула пильну увагу на Надволжя.

І от, не зважаючи на велику віддаленість Надволжя від портів Балтійського та Чорного морів, наперекір нечуваному занепаду транспорту в Совпедії, голод, по впертій боротьбі, переможений на величезних просторах Надволжя від В'ятки та Пермі до Астрахані та Оренбурга.

Осіння засівна кампанія 1921 року була проведена на Надволжю просто блискуче. Правда, там не було зовсім жадних запасів місцевого зерна для засіву осінньої площі, але советська влада зуміла подбати видерти для порятунку Надволжя зерно з голодної України й почасту з Сибіру.

Московські «Известия» з дня 7 грудня 1921 р. подають такі відомості про осінній засів у найбільш ураженій посухою губернії Надволжя:

«В Самарской губернии засеяно осеннего посева, т. е. на 16-17% меньше нормального осеннего посева, что же касается ярового посева, то есть даже возможность увеличить его на 90.000 десятин больше нормального». (На чий же рахунок була досягнута ця можливість?).

Після цього, Калінін в «Известиях» з 23 грудня 1921 р. з почуттям щирого задоволення хвалився блискучим переведенням засівної кампанії на Надволжю.

Отже, советський уряд потрапив осягти, при енергійній допомозі Заходу та немилосердному обдиранню України, цілковитого успіху в боротьбі з голодом на Волзі. Це було досягнуто або коштом України або за кошт голодної України, яка впала подвійною жертвою, — жертвою власного неврожаю, і крім того — неврожаю на Волзі.

II

Мусіло статися так, що голод на Україні, з огляду на різні «глибоко революційні міркування», советська влада віднесла до числа тих явищ, існування яких урядово ніяк не визнається, замовчується і взагалі цілковито ігнорується. Отже про голод на Україні ані в Совпедії, ані у вірчій Москві Європі, нічого не говорили, не писали, цією справою не цікавилися, і, зрештою, це все витворило таке зачароване коло, в якому здавалося неначе на Україні голоду зовсім не має, а Україна, мовляв, традиційно «благоденствує» під мудрим керуванням советської влади.

Коли питання про допомогу Надволжю було одразу поставлене на практичні рейки, вирішення цього питання залежало лише від ступення хотіння, лише від більшої чи меншої енергії тих, хто брався організувати цю допомогу, а також у різній мірі від чисто технічних умов транспорту та постачання зерна і муки з портів відкритих морів до далекого Надволжя, — то справа допомоги голодуючим приморським областям України фатально мусіла опинитися, і в дійсності опинилася, в цілком іншій, далеко не гуманітарній площині.

Логіка колоніальної та колонізаторської політики Москви на Україні є така, що в залежності від неї справа допомоги голодуючим на Україні ніяким чином не може хвилювати або цікавити Москву та рабський Москві Харків.

»Викачати« з України все та перевести до центрального московського району, — для годівлі населення, на Надволжя — для засіву, — от які були директиви Москви харківським комедіантам та червоної армії на Україні.

Адже, коли б Христіян Раковський, »зволив« завчасу (як Максим Горькій, Ленін, патріарх Тихон, проф. Прокоповіч та інші москалі) звернутися за допомогою до Європи та Америки, — то південна, приморська, найтяжче навіщена неврожаєм та посухою частина України могла б цілком вільно оминати всі страхіння голодного конання — запорукою цьому було б усе українське узбережжя Чорного та Озівського морів від Дністра аж до самого Дону, всі українські порти: Одеса, Миколаїв, Херсон, Скадовськ, Генічеськ, Бердянськ, Таганріг... Адже ж ще з осені минулого (1921) року можна було дуже легко налагодити постачання хлібом та зерном з цих портів до всіх приморських областей України виключно при допомозі кінського транспорту. Але про це пізно говорити тепер, коли, щоправда, залишилися і моря і порти, але вся худоба, на жаль, встигла повиздихати протягом минулої зими.

В той час, як голодне Надволжя було ще в кінці липня 1921 року збільшене спеціальним декретом Совнаркому від усіх продовольчих податків, з населення України різні »продналогі«, »ударні продналогі« і таке інше збиралися в потроєній кількості, а червона армія крім того, силоміць збирала також »добровільні датки« — для того самого Надволжя. А голодні орди втікачів з Надволжя без упину прибували на Україну кожним потягом з Московщини.

Серед брехливих донесень большевицької преси про те, ніби українське населення Київщини та Херсонщини з захопленням, з радістю віддає свої »ізілшкі« для »голодуючих братів« на Надволжю, зрідка проривалися нахабно тріумфуючі, але цілком правдиві повідомлення, з яких легко можна собі уявити, як саме збирали хліб з України. От, напр., повідомлення харківського »Комуніста« з 22 грудня 1921 р.:

»Елизаветград, 19. XII. В целях нажима на уклоняющееся от выполнения продналога население организовано два специальные сессии Продрев-Трибунала. В уезде будут работать четыре сессии, разбитые на двенадцать групп«.

Треба зазначити до цього, що саме Єлисаветградський повіт є один з найтяжче уражених голодом повітів південної України.

Представник Нансена на Україні, капітан Квіслінг, на сторінці 2-гій свого доповіді, дає для лютого місяця 1922 року аж 32% тяжко голодуючого населення в Єлисаветградському повіті!

У цілій Миколаївській губернії, до якої належить Єлисаветград і де, як повідомляють харківські «Вісті» з 21 грудня 1921 р., губерніяльна комісія помічі голодуючим уже встигла у трьох лише повітах нарахувати 400.000 голодуючих, а для збереження населення цілої губернії до нового урожаю та сама комісія уважала потрібним принаймі 6,000.000 (шість мільйонів!) пудів зерно-хліба, — в цьому ж самому Миколаєві друга московсько-більшевицька установа під назвою «Опродкомгуб», що очевидно пильно дбає про стягання з українського населення продовольчого податку, дає такі відомості про свою діяльність:

«Миколаєв, 20. XII. С начала кампании в Николаевской губернии заготовлено 1,400.000 пудов продналога. Следует собрать еще 4,500.000 помолсбора. Опродкомгуб от методов убеждения перешол к решительным действиям». (Харківський) «Комуніст» з дня 23 грудня 1921 р.).

Так забирали москалі останні запаси хліба з найбільше навіщених голодом областей України, і, тим самим, свідомо штовхали їх населення в обійми голодної смерті!

Одеська губернія вже на початку грудня м. р. була в жахливому стані. Петроградська «Правда» з 9 грудня 1921 р. подавала:

«Специальная комиссия, об'ехавшая Приднестровье, отмечает ужасные размеры голода в одесском уезде. Дорога по пострадавшим местностям усеяна, начиная от самой Одессы павшими лошадьми, на каждой версте не менее десяти трупов.

Зарегистрированы десятки голодных смертей и самоубийств в связи с голодом. Самопомощь отсутствует».

І в той самий час дбайлива советська влада перевозить сюди тисячі москалів з-над Волги. Харківські «Вісті» з 21 грудня 1921 р. подають:

«Одеса, 18. XII. З Надволжья прибувають тисячі біженців. Між ними багато хворих на тиф. З кожного потягу здимають по 20-30 хворих. Губернська нарада комітету допомоги голодуючим зазначає величезну навалу біженців з Надволжья. На місцях у користь біженців обкладаються податками колективи, крамниці, млини, кооперативи».

Отже сама совпреса документально свідчить про те, що у Соввлади є діти-москалі та пасерби — українці. У вимираючій з голоду Одещині, де між українським населенням «самопомощь отсутствует», московські окупанти все ж знаходять можливим розташовувати нових колоністів з Надволжья й ставити їх у привілейовані умови, в порівнянні з українським населенням, бо як бачимо з наведених повідомлень, новопривезеним з-над Волги московським колоністам забезпечене одержання допомоги на кошт голодних українців Одещини.

На узбережжю Озівського моря становище було вже в грудні 1921 р. січні 1922 р. — цілком безнадійне. Людність вимирала. Москва ані пальцем не ворухнула, щоб хоч зробити принаймі якийсьнебудь лицемірний жест. Про становище в цій області надзвичайно красномовно промовляє розпачливий заклик Марію-

пільського повітового виконкому до всевладної Москви, якось очевидно помилково вміщений у ч. 5-6 «Бюллетеня Центральної Комісії Помощи Голодаючим при ВУЦИК» (Харків, 1922). З огляду на надзвичайну яскравість цього документу наводимо з нього найбільш виразні уривки, залишаючи мову оригіналу, який написаний, як і все, що урядово пишеться в «У.С.С.Р.» на офіційній, отже московській мові:

»Исчерпав все средства организации борьбы с голодом, доступные здесь на месте, исполняя все в отношении представления административным советским центрам сведений и данных о всех ужасах: разразившегося здесь голода и нестерпимых страданиях непосредственного созерцания голодных смертей, лишённые какой бы то ни было помощи от органов Советской власти, здесь, вблизи, в уездном центре, — мы решились с мучительными вопросами: »Что же делать?»

Край умирает. Мы морально обязаны кричать об этом и требовать помощи для спасения края!

»Как спасти одичавший умирающий, пустеющий от голода край? — обратиться в Советский Всероссийский административный центр — в ВЦИК.

Население за отсутствием каких бы то не было средств пропитания режет лошадей, питается кониной, доведенное до отчаяния население бросает насыщенные места и уходит »куда глаза глядят«. Край дичает, умирает, пустеет! Здесь все, что можна было сделать в направлении борьбы с голодом — сделано: голодающие организованы по борьбе с голодом, союзы выделили из себя Исполнительные Тройки, выработаны инструкции по борьбе с голодом для районной и волостной комиссии и т. д. Единственная надежда на помощь Государства из Центра. Если Центром не будет оказана помощь, хотя бы частичная, то в недалеком ожидаются неслыханные явления...

Помощи местным путем ни в коем случае добыть нельзя и большая часть населения обречена на жестокую голодную смерть... Дети бродят босые и голые в попрошайничестве, которое ничего не дает...

Закрываются школы, ибо дети во время уроков падают от истощения в обморок.

Нужно ли приводит еще и еще выдержки из донесений? Полагаем, что нет, ибо не выдерживают нервы писать — переписывать эти ужасы.

Предполагаем, что и ВЦИК не нуждается в этом истязании »в таком факирстве«... Не надо больше слов, бумагу оставим для другого дела, бумагой не накормишь умирающих от голода. Если можете, сделайте движение в сторону реальной помощи голодающим... Помогайте, спасайте немедленно во имя лежащего на нас страшно ответственного долга перед населением, отдавшим все Советской Республике и теперь умирающим.

29. XII. 1921.

Председатель Райисполкома и Компомголода Мариупольского уезда.

(подпись)

Секретарь Комиссии по борьбе с голодом IV района Мариуп. уезда.

(подпись)

Трохи далі в цьому ж самому 5-6 числі »Бюллетеня« уміщено доповідь маріупільського повітового лікаря Марзєєва, який наприкінці свого розпачливого звіту вимагає:

«В срочном порядке должны быть приняты следующие меры: 1/ Мариупольский уезд должен быть объявлен голодающим в полном своем составе, 2/ должно быть прекращено дальнейшее взимание продовольственного налога» (Бюл. ч. 5-6, стор. 96-99).

Можна сумніватися, чи вимоги маріупільського лікаря були виконані, але не можна не подякувати йому за встановлення факту дальшого невинного здирання з вимираючого населення продовольчого податку.

Особливої уваги заслуговує ще одна подробиця: велика дбайливість совлади відносно дітей з Надволжя, яких вивозили цілими тисячами та розміщували по державних дитячих притулках по цілій Україні. Всюди на Україні в грудні місяці року 1921 совлада влаштовувала «тижні допомоги дітям з Надволжя». У Єлисаветграді одночасно з організацією додаткових сесій Продревтрибуналів, відбувався від 18 по 24 грудня того року «тиждень дітей Надволжя». У той самий час ніде ані словом не згадувано про дітей з південної України, неначе їх зовсім не було, або, скорше, не повинно було бути.

III

В середині грудня минулого 1921 року, коли голодна смерть уже лютувала на добрій половині України, коли давно вже було прогаяно час для закликання чужоземної допомоги, крїли з українських голодних губерній уже вивозилося останні нужденні запаси — до Москви та Надволжя — тоді, нарешті, харківські володарі зволили ласкаво визнати факт існування голоду на Україні. Це було зроблене й запізно й нещиро і жадних реальних позитивних наслідків не потягло за собою.

15 грудня 1921 р., на засіданні IV-го «Всеукраїнського З'їзду Советів» Мануїлський заявив, що «вони» примушені визнати, що «не має слів, щоб передати всю повноту руїни українського сільського господарства», а в кінці промови безнадійно запитував: «Де вихід? Як вийти з цього положення?» (Харк. «Вісті» з 17 грудня 1921 р.). Більш ніж смішно чути подібні запитання з уст представника влади, що довела колись багату країну до повної руїни, що робила це цілком свідомо, коли не навмисне, і, нарешті, удаючи з себе невинність, наївно запитує, як вийти з такого положення, добре знаючи, що жадного виходу нема вже, крім одного — смерті мільйонів українських селян, які неминуче згинуть у наслідок політики цієї ж влади.

«Два слова» про голод на Україні сказав на тому ж з'їзді Хр. Ів. Раковський. Він так почав свої признання: «У квітні місяці ми, товариші, великими надіями позирали на зеленіючі оруна», — гадаючи, звичайно, реалізувати у свій час плоди з оцих самих «зеленіючих орун» на користь Московщини. Але з великих надій нічого не вийшло. І. Раковський зазначає далі буквально наступне: «Тепер ми повинні схилитися перед непереможною дійсністю — визнати факт голоду на Україні» (Харківські «Вісті», 16 грудня 1921).

По цих урядових заявах ніщо не змінилося у продовольчій політиці московських окупантів на Україні. «Нажим на уклоняющееся население» — провадився далі. Вивіз збіжжя на Мос-

ковшину — також. У січні 1922 р. Калінін, голова московського ВЦИК'а розпочав свої поїздки по Україні, під час яких цей добродій доводив, що Україна все ще не виконала своїх обов'язків супроти Надволжя. Лише совпреса почала містити поруч з інформаціями про Надволжя також відомості про голод на Україні, про який до цього часу вперто мовчала, що безперечно робилося на наказ згори. Ахматов у харківському «Хозяйство Украины» написав: «Украинское Поволжье — не паника, а реальный факт», а харківський «Комуніст» (23 грудня 1921 р.) з робленою наївністю дивувався: «Действительно, кто мог бы подумать, что на сытое ежегодно набухавшее хлебом Запорожье нагрянет неожиданно голодное горе, защелкает зубами, зашамкает высохшими деснами...»

Але продовольча політика ані на крихту не змінилася. Про це свідчить, між іншим, «Инструкция по проведению, постоянной и регулярной помощи голодающим на территории УССР», уміщена в збірнику «Постоянная помощь голодающим», (Справочник, випуск 1-ий, Харків, 1922), де на ст. 29-ій знаходимо наступне:

»§ 7, При наличии дефицитов в губернии, т. е. при недоборе голодных пайков Губпомголова обязаны самые героические и срочные меры к изысканию средств для покрытия дефицита полностью, дабы не нарушить всей системы распределения среди привязанных к У.С.С.Р. голодающих губерний» .

Цей убійчий для голодуючої України параграф «Инструкции» стане цілком зрозумілим, коли ми пригадаємо собі, що саме значить вираз «привязанные к У.С.С.Р. голодающие губернии». Справа полягає в тім, що Москва ще в липні і серпні минулого 1921 року «прив'язала» кожна голодуючу надволзьку губернію до певної української губернії, яка повинна допомагати «прив'язаній» до неї надволзькій губернії. Між іншим, до Запоріжжя, здається, була прив'язана Царицинська губернія, до Одеської — Самарська і т. д. У грудні місяці 1921 р. Запоріжжя, Одещина, Миколаївщина та інші голодуючі губернії України були в незрівняно гіршому стані аніж «прив'язані», себто визискуючі їх губернії Московщини — Царицинська, Самарська та інші, де вже тоді американська допомогова адміністрація «АРА» годувала понад 6.000.000 (шість мільйонів!) осіб. Але совладу зовсім не обходило, що Україна вимирає, бо помимо цього Україна все ще повинна «принять самые героические и срочные меры к изысканию средства, дабы не нарушить системы распределения среди привязанных к У.С.С.Р. голодающих губерний».

В січні 1922 р. катастрофа прибрала найжахливіші розміри. Про становище в Донбасі, наприклад, знаходимо в тому числі вже наведеного «Бюллетеня» такий урядовий документ:

Телеграмма срочно-голодная.
Харьков. Предцека Помголова.
Бахмут, 70. 30. 1. 11-6

»Голод в Донбассе принял в Мариупольском, Гришинском, Таганрогском уездах ужасающие размеры. Голодает до 500 тысяч человек. Крестьяне в отчаянии роют себе могилы, не чувствуя реальной помощи. До сих

пор із центра не получено ни одного зерна. Просим ваших немедленних распоряжений об екстренной присылке продгрузов на адрес Донецкого Губпомголода».

Предгубисполком Рухимович
Предгубисполкома Заруцкий

У січні місяці 1922 р. «УССР» заключила нарешті з представником «АРА» Хаскелем у Москві умову, яка в советській пресі повністю не була видрукована і цілком безпідставно й неправдиво прирівнювалась умові, підписаній у Ризі ще дня 20 серпня 1921 р. між представниками РСФСР та «АРА». В дійсності ця умова має незвичайно обмежений, або, точніше, обмежувачий характер. Урядовий вісник «АРА» — Bulletin American Relief Administration, Series 2, March 1922 (ст. 23) знаходить потрібним з усієї цієї умови навести лише один надзвичайно показовий уступ, який в українському перекладі звучитиме так: «Накопи б АРА знайшла можливим та бажаним, якщо вона вважає свої засоби цілком вистачаючими для несення допомоги голодуючим у Волзькій долині, принести деяку допомогу, зокрема медичну, для населення України».

Наведений в урядовому бюлетені «АРА» одинокий розділ цієї умови вельми яскраво говорить про те, що навіть «деяка допомога» (some assistance) Україні, фатально все ще залежить від тої самої «Волзької Долини». Отже «АРА», яку большевики, як бачимо не дуже то усердно запрошували поширити допомогову акцію на Україну, лише в травні 1922 р., під впливом багатьох жидівських «ходоків» з України, як д-р Гран і д-р Хейн, відпоручник Лондонського союзу жидів з України, та інші, які звернули увагу своїх співплемінників в Європі та Америки на тяжке становище навіть жидів на Україні, — «АРА» ввійшла в порозуміння з американською жидівською філантропічною централею «Жидівський Розподільчий Комітет» (Джойнт). На підставі цього порозуміння «АРА» дозволяє Джойнтови розвинути допомогову акцію для жидів на Україні під проводом та захистом «АРА», як організації, що вже давно працює з дозволу соввлади. Крім того, як подає Квіслінг, «Всесвітній Жидівський Союз» (Alliance Universelle Israelite) одкрив у Києві, Житомирі та Бердичеві, отже в районах порівнююче не гододних, свої ідальні. Поза цим чехословацькі філантропічні організації надіслали на Україну два транспорти з харчами і на цьому ж, як підкреслює Квіслінг, зупинилася філантропічна допомога Європи Україні.

(Продовження в наступ. числі)

*) »Where as the A. R. A. may find it possible and desirable... to bring some assistance, particularly medical, to the people of the Ukraine«.

Народ, який може бути прикладом для інших

Життя кожної людини має свій шлях, має призначення, окреме й відмінне від інших; загальною для всіх є тільки смерть, що завершує життя. Це сумна, непоборима аксіома. Теж саме можна сказати й про народи, про нації. Кожен народ, як і людина, мав чи має своє власне життя, окремішнє від інших народів, має свою історію, — життєвий шлях, своє призначення і долю. Мораль окремих народів теж різна, як і мораль людини, різні теж і інтелектуальні потуги та фізичний стан.

Одні народи проходять непомітно на шляху життя і зникають, ніби й не були, інші — залишають по собі добрий чи лихий слід, треті — воєнну чи співучу славу та цією славою стають безсмертними, як і генії серед людства, але безсмертними безплотно, так би мовити, абстрактно.

Шановний читач напевно добре ще пам'ятає з своїх юнацьких літ, як у середній школі хилився над історією старовинної Еллади; ще й нині він пам'ятає не тільки Зевса, але й не забув і славних персонажів бурхливої грецької історії, величних і трагічних моментів її. Минав час, виріс суворий Рим і завоював Елладу, оборкав її крила, завоював, але не переміг, бо сам підліг чарам її культури.

У шкільних підручниках періодом втрати політичної незалежності й кінчається ознайомлення учнів з історією греків. З цієї доби історія тієї частини Балканського півострова, що була заселена греками, широкому загалу була цілком невідома; часовий простір півтори тисячі літ Грецію, мов безлюдну Сагару, покривала величезна біла пляма й те, що діялось під нею, знав тільки невеличкий гурток еллінознавців.

І раптом шкільні підручники знову згадали про неї завдяки морській битві у Пілоському приставищу, загально відомій під назвою »Наваринської битви«. Сталося це у 1828 році; тоді російсько-французько-англійська фльота доценту знищила фльоту турецько-єгипетську, після чого 22. V. 1829 р. Грецію було проголошено незалежною державою.

Але хибно думати, що цю незалежність греки здобули чужими руками. Саме той, майже нікому невідомий, довгий період грецької історії, прикритий білою плямою, й був періодом надзвичайно драматичної, невинної боротьби еллінів за волю. Ця доба має величезне виховне значення для всіх поневолених народів, котрі проявляють стремління скинути рабське ярмо. Продовж цього довгого часу грецький народ, не зважаючи на всі фатальні й несприятелі обставини, на всю, здавалось би, безнадійність, виявив такий патріотизм, таку жертвовність, героїзм і волю до життя, прикладів чого не легко знайти в історії інших народів. І цією волею до життя він переміг усі непереборимі перепони й став, врешті-решт, вільним, суверенним народом, маленьким, бідним, але великим і величним славою своїх визвольних змагань.

Грецький народ, який вийшов на арену історії вже в третьому тисячолітті перед Р. Х., живе й досі, і не тільки живе, але й має свою невелику самостійну державу на старому одвічному попеліщі предків. Переміг він страшні катастрофи й лихоліття, що змінили весь етнічний вигляд Європи, здолав і живе. Сила національної свідомости, почуття національної гордості й обов'язку перед народом, усвідомлення нерозривного зв'язку сучасного життя з минулим, не хутування власною історією, а побожна шана її, жертвовність і глибокий, здоровий патріотизм, позбавлений найменших признаков хворобливого шовінізму й зарозумілості, — ось що дало силу й змогу невеличкому грецькому народові, при всій жахливій несприятливості історичних обставин, вижити й жити. Не говориться тут про якийсь численний, дужий та добробутний народ, а про маленьку семимільйонову націю, що посідає бідну, гористу, неродочу країну, звідусіль оточену чужим і недавно ще ворожим морем.

Дозволю собі тут коротко, оминаючи всім відомий клясичний період грецької історії, зазначити найважливіші моменти боротьби еллінів за життя свого народу та його волю.

Грецькі землі, що ніколи не творили однієї дужої держави, а лише мозаїку невеличких державок-міст, підлягали Риму вже в 146 році перед Р.Х. З того часу на багато віків Еллада стала римською провінцією.

Після занепаду Риму грецькі балканські землі підпорядковувались елліністичній Візантії й разом з нею зазнали згодом страшних нападів. Якраз у ті часи відбувався великий рух народів, який дуже натискав на Візантію із півночі й зі сходу. Суто грецькі землі, себто Епір, Фессалія, Середня Еллада, Пелопонес і навіть остров'є, зазнали чимало навал чужих народів.

Не маючи місця докладніше зупинитися на тих інвазіях, я дам тільки їх перелік. Отже, першою завойовницькою навалою був напад такедонян, а за ними — римлян. В III ст. по Р. Х. в Грецію увірвались готи й захопили навіть Аттіку; в VI-VII ст. — владу заповнили слов'янські племена, а з ними й албанці. Густою масою вони осіли по всій Греції, зокрема ж на Пелопонесі і в Аттіці. В XII ст. наскоки з моря норманів понижили грецькі бережні міста, самі ж нормани осіли головним чином у Фессалії. Рівночасно все помітніше відчувалася тяга до грецького континенту італійських купецьких держав. Венеціанці і генуезці, на чолі інших італійських конквістадарів, захопили різні міста й місцевості, острови і цілі краї Греції й заснували там свої опорні пункти; побували в Греції і хрестоносці. В ці часи політичний і культурний вплив Заходу був сильний в Греції не тільки в політичній відношенні, але можна говорити навіть про добу франко-грецької культури, яка глибоко закорінилася серед населення й мала величезний вплив на його побут, звичаї, мову і навіть психологію. Тоді (XII-XV ст.) по всій Греції виник цілий ряд франкських державок, які перевели велику руйнацію в грецькій географічній номенклатурі; на місці старих славних історичних назв з'явилася сила нових романських, почало ширитися католицизм, а мова переймалася латинізмами. Майже одночасно з півночі проникли в Грецію серби і болгари,

а потім — дужий і згубний натиск турків-сельджуків та турків-османів.

У 1453 році впала Візантія, остання твердиня хоч і не еллінізма, але еллінізму. На чолі її оборонців героїчною смертю загинув останній візантійський монарх Константин XI Палеолог. Балканським півостровом заволоділи турки. Довга доба турецької гегемонії відбилася на грецькому народі; фактично вся еллініська нація стала рабом азіятів.

Час-від-часу на греках відбивався релігійний фанатизм турків, відбувалися різня за різнею. Грецьке населення виганялося з міст, у селян забиралася земля, а їх заганяли у гори, вихоплювалася молодь і продавалася на ринках у неволю; поголовно все населення повинно було за своє життя платити великий податок — кхарадж (данина з голови) й перед сваволею турецьких урядовців було беззахистне. Але найважливіший був »податок з крові« — хапання здорових і поставних дітей-хлопчаків, які потім спеціальним вихованням турчилися, приймали іслам і ставали згодом лютими яничарами. За турецької надвлади вирвано було цим »податком« більш, ніж мільйон дітей з грецьких родин. Маленький грецький народ не складав, одначе, зброї, не піддавався розпачі, не корився немилосердному гігантові. Він виказав таку непобориму волю до життя, таку титанічну силу боротись за нього, що врешті-решт подолав свого могутнього ворога, держава котрого у XVIII. і на початках XIX. століть була однією з найбільших на світі.

Як же провадив грецький народ цю боротьбу, якими засобами, що її зміцнювало? Боровся він збройно й культурно, а зміцнював його у боротьбі свободолюбний дух предків. Туди, у віддаль віків, звертав свій зір грецький борець за волю, черпав з історії свого народу силу і міць, бо кожний грек, письменний чи неписьменний, був великим патріотом. Здоровий і тверезий патріотизм був тим стимулом, який підіймав людей на боротьбу; мужчини, жінки, діти, старці — вони йшли на небезпеку, муки й смерть надхнено, з ентузіазмом.

Досить згадати оборону етолійського міста Міссолонгіону у 1825-1826 рр., що його облягало регулярне турецько-египетське військо, чи оборону афінського Акрополя від армії Кіуташі-паші, щоб схилити свою голову в пошані перед тими невідомими лицарями, що з такою мужністю віддали своє життя за батьківщину саме так, як колись, у казкові часи, їхній пращур цар Леонідас у Фермопильським проході*).

Вже починаючи з середньовіччя, чимало греків емігрувало з батьківщини на захід і на північний схід — в Україну й Московію, але, покинувши рідний край, вони його не забували, не цуралися знедоленого народу й не асимілювалися з тими, серед котрих жили. Ні, і на чужині вони гарячково працювали для своєї батьківщини, закладали культурно-просвітні і революційні товариства, які ознайомлювали різні народи з долею поневолених греків, викликали співчуття і симпатії до них і множили філеллінські організації, в які вступило чимало чужинців. Ці товариства, крім того, підтримували потайними шляхами нев-

*) В грецьких словах всюди вживаю новогрецької вимови.

пинний зв'язок з батьківщиною, морально допомагаючи тим, хто боровся за волю.

Одне з найвизначніших і найактивніших таких товариств мало свій осідок у нас в Україні, а саме в Одесі. Це була т. зв. »Дружня спілка« (Філікі етерія), що постала у 1814 році і за п'ять літ своєї конспіративної діяльності охопила всю уярмлену батьківщину потайними революційно-патріотичними організаціями.

Взагалі треба підкреслити, що Україна, а особливо її приморські області, стали головним притулком грецької еміграції. Там, де колись, в античну добу, процвітали грецькі осаді-емпорії, у XVIII. і на початках XIX століть розселилися грецькі втікачі, іноді порізно, а іноді й групами, як, напр., у Таганрозі, Керчі, Одесі й Миколаєві. Ці емігранти стали російськими підданими й чимало з них визначилися в політичній, господарській і, ще більше, у військовій житті Росії. Чорноморська і Балтійська фльоти могли нараховувати сотні вищих і нижчих старшин грецького походження; в торговельній флоті теж було їх багато. І всі вони, за малими винятками, служачи Росії, не забували поневоленої батьківщини і, навіть, чимало з них »в дванадцяту годину« верталися до Греції, щоб узяти участь в останній рішучій боротьбі.

Тим часом у самій Греції повстанців не бракувало; вони взагалі ніколи не переводились із самого початку неволі. То були »клефти« і »арматолі«, партизани, дуже подібні до наших гайдамаків і сербських гайдуків. На протязі віків вони завзято боролися з турками й своїми ренегатами — фанаріонами. Повстанські ватаги крилися в неприступних горах і диких лісах Пінду, Олімпу, Парнасу, Ериманфу; грецькі корсари нищили турецькі й єгипетські кораблі і турки, при всій своїй силі, ніколи не спромоглися їх вигубити. На місце вбитого ставало десять нових бійців.

Цей довгий період збройних визвольних змагань створив навіть новогрецький героїчний епос, достойний самого Гомера. Гомер, Ксенофонт і цей епос — три наймогутніші фактори сучасних греків.

І жертовність грецького народу, його завзяття й патріотизм, досягли своєї мети: 22 травня 1829 року Греція стала незалежною і 8 лютого 1830 року була проголошена королівством з Оттоном I-шим на чолі.

За довгої й мудрої влади свого любимого монарха Георгія I-го, а потім його сина Константина I-го, Греція значно поширила свої межі на північ і, після переможних війн 1912-1913 рр. з Туреччиною і Болгарією, стала втричі більшою, ніж первісно. Слив всі області Балкану, заселені греками (Епір і Македонія з Халкідіною аж по ріку Нестос) було прилучено до королівства, а після першої світової війни в межі Греції увійшла й західня Фракія аж по ріку Еврос (Маріца) і всі острови егейського моря. Однак, пановитий державець Константин I-ший, який гордовито називав себе Константином XII-тим, натякаючи на те, що він має одіждити візантійський трон Константина XI-го, що поліг при обороні Царгороду у 1453 р., не задовольнився цими територіальними надбаннями; він мріяв про Велику Грецію, яка опанувала б Царгородом і Малою Азією, прибережна смуга якої

з давен-давна була заселена еллінами і де було багато визначних торговельних пунктів.

Не звертаючи уваги на виснаженість Греції безперервною війною 1912-1918 років, він вирушив на турків, але в 1922 р., над рікою Санрієм грецьке військо зазнало страшної поразки. Константи́н заплатив за свою мегаломанію престолом, а Греція гека-томбами вбитих.

За короткого королювання Александра I-го, державою керував спочатку Пластірас, а потім великий політик і дипломат Елевферіос Венізелос. Своім мудрим підходом до справ він спромігся поразку греків звести нанівець і вийшло так, що ця поразка принесла не лихо, а користь Греції: було переведено обмін населення між Туреччиною і Грецією; турки, що жили в Греції, переселилися до Туреччини, греки з неї — до Греції. Цим кількість населення держави значно збільшилася.

Після недовготриваючої влади Георгія II-го, у 1924 р. Греція стала республікою, але за одинадцять літ республіканського ладу грецький народ розчарувався в республіканській владі і вернувся до монархії. У 1935 році на трон було покликано з вигнання того ж Георгія II-го. На долю цього короля випала честь керувати державою в страшні роки гітлерівської інвазії, а потім комуністичної експансії.

У 1941 р. цілком несподівано на Грецію вирушив війною «новий Август» Беніто Муссоліні, а за ним і Гітлер. Греція мужньо поставилася на одсіч, у багатьох битвах розпорошила італійські армії і загнала їх аж у північну Албанію, але в критичний для Італії момент, раптом з Болгарії вдарили німці і після героїчної оборони прорвали укріплену лінію Метаксаса й увірвались у Грецію. Крок-за-кроком грецька армія з боями відходила на південь і, в рядах спільницького (альянтського) війська, визначилася в Тунісі, а згодом — у захопленні з моря Таренту і Ріміні.

Цікавий факт: коли епірська група грецького війська, оточена звідусіль німцями й повернувшись із втечі італійцями, склала зброю — тоді сам Гітлер, не здібний на шляхетні вчинки, схилив чоло перед відвагою греків і звелів урочистим наказом повернути грецьким старшинам їхні шаблі, а простих вояків пустити з полону.

Минув Гітлерів шал, відгреміла друга світова війна, але саме тоді грецький народ і грецька держава перебули найнебезпечніший період за все своє довге існування. Небезпека була стократ більшою, ніж колись у сиву минувшину, напр., перська навала Ксеркса.

Сходом Європи заволодів новий колос — комуністична Москва і сталінські легіони, захопивши увесь Балканський півострів, стали на північних кордонах Греції, з метою захопити й скомунізувати і цей останній, невеличкий вільний клаптик балканської землі.

Грецька влада наявно показала, що вона нізащо не капітулюватиме й битиметься доостанку; та ця очайдушність греків могла викликати лиш усміх червоного Аттіли. Що значила для могутнього советського воєнного потенціалу жменька греків?! Але тут на захист Греції став Захід і Москва не наважилась одверто окупувати Грецію, а вирішила вжити випробованого підступни-

цького способу — розбурхала в Греції комуністичне повстання для того, щоб згодом прийти «нещасним» на поміч.

Якийсь авантюрист, прихвостень Кремля, об'явився на півночі Греції під іменем «полемарха» (себто генерала) Маркоса і став баламутити народ. Комуністична агітація не мала найменшого успіху, греки на вудочку не впіймалися й одностайно стали при своїм королі. Після кількох невдалих спроб підбурити народ у серці Греції, Маркос примушений був закріпитися в недоступних горах північної Македонії при самім югославським кордоні, там, де населення мало значну домішку негрецького елементу (з нього й складалися банди «полемарха»).

Боротися з ним було, одначе, надто тяжко: високі гори й дрімливі ліси були безпечним захистом для банд, а комуністичне заплілля окупованих союдами держав щедро постачало бунтарів усім, навіть бійцями.

Королівське військо більше року билося в горах з «повстанцями» і тільки після смерті Георга II-го, новому королеві Павлові I-му пощастило зліквідувати цю страшну небезпеку й винищити банди, рештки яких утекли в Югославію.

На полі культурної боротьби греки теж спромоглися перевести здавалося б нездійснимі речі. На протязі довгих віків грецький народ стратив етнічну чистоту й перемішався з усіма тими племенами й народами, які на довгий чи короткий час осідали в Елладі. Грецька мова потонула в морі варваризмів і до непізнаности віддалилася від мови клясичної; грецька географічна номенклатура теж просякла чужими, особливо романськими, турецькими і слов'янськими назвами. Але грецький патріотизм і це переміг. Уже в двадцятих роках минулого століття виникло стремління віджити приспану мову предків, мову Софокла, Есхіла, Евріпіда, Ксенофонта й замінити нею той жаргон, яким розмовляли греки. Більшість інтелігенції, а по селах учительство і священство, ревно взялися за тяжку працю і з бігом часу в цьому напрямку досягнуто великих успіхів. Боротьба, щоправда, ще не скінчилася й досі, але всі дані свідчать, що переможцями будуть прихильники «чистої» мови. Вже тепер велика частина інтелігенції, всі науковці, вся преса й усі друки серйозного змісту вживають виключно «чисту» мову, вона ж є мовою державною. Чим далі, тим помітніше вона проникає й в народню гуцу. Що ж торкається географічної номенклатури, то всі чужі терміни давно вже викинуті з неї і замінені клясичними.

В майбутньому, коли Бог допоможе, я маю на меті конкретніше зупинитися на перипетіях визвольної боротьби грецького народу і хочу докладніше ознайомити шановного читача, як із дивним явищем воскресіння мертвої мови, так й з географічною «чисткою». Все це може неабияк пригодитися й нам. Мала грецька нація — великий приклад для нас. Треба тільки мати більше здорового патріотизму, більше жертвовности, більше самокритики й розгляду, більше об'єктивности в оцінці власної історії, хибних і позитивних моментів її, треба не цуратися, а поважати старі конструктивні традиції, а тоді державна Україна буде; буде, коли кожен з нас не на словах, а на ділі виявить готовість пожертвувати для неї навіть своїм життям так, як це роблять греки.

Проф. д-р Н. Полонська-Василенко

Король Данило на тлі історичної доби

700 років тому в Дорогичині сталася одна з найважливіших і ясніших подій в історії Української Держави, а разом з тим в історії цілої Східної Європи — коронування володаря України, Данила.

Щоб оцінити велике значення цієї події, треба зупинитися на тих умовах, з якими було пов'язане коронування. Перша половина XIII ст. була трагічною добою для України. Складний комплекс світових подій викликав занепад Київської Держави, що протягом трьох віків об'єднувала всі українські землі. Реальні політики-князі почали шукати спокійніших теренів, ніж Київ, творили нові державні осередки. Серед таких нових осередків міцнішими стали Володимиро-Суздальський — на півночі і Галицько-Волинський — на заході. Блискучим представником Галицько-Волинського князівства був князь Роман, який об'єднав всі українські землі, крім Чернігівщини, і створив могутню державу. Літопис називав його «самодержцем всея Руси». Він, як його предки, київські князі, в'язав молоду державу з Західною Європою — Угорщиною, Польщею, Німеччиною, і героїчно боровив її від нападів половців. Смерть Романа в 1205 р., коли старшому синові його Данилові було лише 3 роки, була тяжкою катастрофою для України.

Здавалося — держава Романа гине. Угорщина і Польща намагалися оволодіти Галицьким і Волинським князівствами; ціла низка українських і володимиро-суздальських князів захоплювали землі, владу й поділяли державу на окремі князівства. До цього приєднувалася боярська ворохобня. На боротьбу за поновлення держави Романа Данило витратив коло 30 років і вів її з перемінним щастям, але саможертвно і вперто, і вийшов переможцем.

У 1230-тих роках Данило знову об'єднав всі українські землі, крім Чернігівщини. Володів і Києвом, де правив його намісник Дмитро. Волинським князівством правив брат Данилів Василько, в повній згоді з ним.

Але в самій державі Данило мав грізну небезпеку: це було родовите заможне боярство, яке здавна звикло до незалежності і сваволі. Навіть грізний і могутній Ярослав Осьмомисл, що підпирав «гори Угорські своїми залізними полки, заступив королеви путь, затворив Дунаю ворота» — примушений був рахуватися з ними і виконувати їх волю. Боярство Галицьке значно різнилося від боярства інших земель України й мало деякі риси, які наближували його до західно-європейського лицарства. Чимало з бояр мали замки-твєдині, володіли містами, мали власні дружини-військо. За часів угорської окупації вони нав'язали тісні зв'язки з Угорщиною і дехто посідавав там великі земельні посілости; дехто мав шлюбні зв'язки. Угорські джерела називали галицьких бояр «баронами». Не можна забувати, що XIII ст. для цілої Європи було добою, коли шляхетство почало прагну-

ти обмежити владу королів на користь свого стану; в 1215 р., англійські барони виборили в Івана Безземельного «Велику Хартію Волі», в 1222 р. барони Угорщини дістали від Бели IV «золоту грамоту». Проте галицьке боярство ще не було об'єднане почуттями спільних інтересів і прагнуло лише забезпечення індивідуальних вигід і незалежності, які протиставляли державницьким прагненням і Романа, і Данила.

Данило розпочав жорстоку боротьбу з анархією. Йому довелося збройною силою брати міста, відвойовувати їх у бояр. Становище ускладнювалося тим, що вище духовництво, всі три єпископи, підтримували боярську опозицію. В боротьбі проти вищого боярства король Данило, як і сучасні йому західньо-європейські королі, шукав підпори в осередньому боярстві, яке було цілком залежне від нього, і кому він щедро роздавав землі.

Головною підпорою Даниловою в боротьбі з анархією було населення міст, як це було вже і за часів Романа. Під час героїчної боротьби з вищим боярством не один раз перемогу давали мешканці міст, які відчиняли міські ворота і вітали Данила вигуками: «Це володар наш, Богом данний!» За допомогою середнього боярства і головне міщан будував Данило нову могутню королівську владу.

Король Данило творив військо на нових принципах: замість дружини, організує він полки піхоти та кінноти-«воїв» з міського та сільського населення. Ця армія вкрила не раз славою ім'я Данила; зокрема блискуча була перемога в серпні 1245 р. над об'єднаними силами Угорщини, Польщі та боярської опозиції — біля міста Ярослав. Ця битва свідчила про перемогу державної влади, яка спиралася на нових верствах населення і новому війську.

Надзвичайна праця короля Данила для відновлення української держави зазнала тяжких перешкод. У 1223 році вперше прийшли на Русь татари і Данило, ще молодий князь, на власні очі побачив їх у битві на річці Калці, де бився він разом з іншими українськими князями. Року 1238 прийшли татари вдруге, під проводом хана Бату. Знаменуючи свій шлях руйнацією міст, сіл, церков, сотнями тисяч забитих, прийшли вони в 1240 році до Києва. Героїчна оборона міста воеводою Данила, Дмитром, не врятувала його: Київ був взятий і зруйнований. Татари пішли на Поділля, Волинь, Галичину. Вони зруйнували й спалили багато міст, серед них Галич, Володимир і пішли далі на захід, залишаючи за собою руїни і згарища. Данило звернувся до короля угорського, пропонуючи спільними силами виступити проти татар, але не знайшов підтримки; не знайшов її і в Польщі.

Тим часом Бату вдерся до Польщі: було зруйновано Люблин, Сандомир, Серадзь, Ленчицю, Краків, Вроцлав... 9 квітня 1241 року об'єднані сили Малої Польщі, Шлезька, Моравії, Тевтонського ордену зазнали жорстокої поразки від татар під Лігніцем. Дев'ять великих лантухів з відрубаними правими вухами надіслав Бату до Монголії, як військовий трофей. Європа тремтіла: Прага, Оломуц, Брно, Нюрнберг, Любек, Тюрінгія, охоплені панікою, спішно будували укріплення, бо заковані в крицю лицарі не були спроможні захистити Європи... Взагалі, треба мати на увазі, що трафаретні уявлення про характер татарських навал зазнали суворой критики: татарське військо було дійсно

зразковим для тих часів: з властивою йому стратегією і тактикою, залізною дисципліною, припасованою зброєю, раціоналізованим постачанням. Не відсіч лицарів, а внутрішнє становище в Орді врятували Європу: в 1242 р. татари, дізнавшись про смерть хана Угедея, повернули на схід; на Волзі заснували «Золоту Орду», до якої мусіли їздити руські князі по «ярлики» — право на князювання.

Король Данило, як і всі українські князі, мусів відбути подорож до «Золстої Орди» і виконати принижуючі церемонії. Правда, до нього в Орді поставилися з більшою пошаною, ніж до інших князів, але мав підстави літописець робити підсумок: «Лиха ти, честь татарська!»

Татарським мирником-васалом — повернувся Данило з Орди але не з покором в душі, не з прагненням шукати татарської ласки, а з бажанням помсти. Це стало для нього головною метою життя — скинути татарське «іго», звільнити Україну, забезпечити їй незалежність. Для досягнення цієї мети треба було зміцнити державу, поновити зруйноване життя, збільшити військо, забезпечити союзи з сусідами.

Оцей — другий період правління Данила, після повернення з Орди в 1247 році, показує нам всю широчінь його видатного талану як дипломата, стратега, політика, адміністратора. Данило шукає союзів за кордоном. У союзі з Конрадом Мазовецьким Данило вступив у боротьбу з старими ворогами України ятвягами, а далі розпочав боротьбу з новим небезпечним ворогом — новою литовською державою, що її об'єднав князь Миндовг. Цю боротьбу закінчив Данило союзом, складеним у Холмі і скріпленим шлюбом сина його Шварна з племінницею Миндовга. Наслідком цього союзу пізніш, вже після смерти Данила, був укладений договір сина його Шварна з сином Миндовга, Врійшелком, і відбулося об'єднання Литви та частини Волині під владою українського Шварна.

Довголітня боротьба Данила з Угорщиною закінчилася союзом, скріпленим шлюбом сина Данила, Лева, з донькою Бели IV-го — Констанцією. Данило зміцнив вплив свій на Австрію: скориставшись зі смерті останнього герцога, він одружив сина Романа з його спадкоємницею, Гертрудою Бабенберг, і Роман засів на престолі Австрії; правда, наступ чеського короля і відсутність обіцяної допомоги князя Малої Польщі та короля Угорщини примусили його покинути Австрію, але, хоч і не довгий час, він посідав австрійський престол.

Низка інших шлюбних зв'язків зміцнювала союзи князя Данила з Західною Європою: крім згаданих вище — донька Данила Предслава була одружена з Земовитом, князем Мазовецьким, Софія — з графом Тюрінгенським Шварцбургом. Син її приєднав до свого прізвища «ройсон», і після нього велика провінція Тюрінгії зберігала назву «Ройсен».

У внутрішній політиці Данило продовжував боротьбу з анархією. Після татарського походу знайшлося не мало людей, які визнавали за краще підлягати безпосередньо татарам, ніж владі свого князя; таких людей звали «татарськими людьми». Головним осередком їх стала територія між ріками Стир'ю та Тетеревом, т. зв. «Болоховська земля», з значними містами, як Воз-

вягиль, Межибуж'я, Болохов. Там зосередилася боярська опозиція проти Данила. Становище погіршувало те, що через «Болоховську землю» проходив один з головних шляхів до Києва і таким чином Київ був відрізаний від Волині, а тим часом татари передали ярлик на княжіння у Києві князеві Олександрові Суздальському (прозваному Невським). Таким чином, «татарські люди» з усіх поглядів були великою загрозою для держави й Данило повів з ними рішучу боротьбу.

Як і раніш — головною опорою його були міста: він відновлює й укріплює старі, зруйновані татарами, і будує нові: серед нових були Данилів, Холм (обидва засновані до татарської навали), Львів, заснований в 1250 р. і названий на честь старшого сина Данилового, Лева. Галич втрачає своє значення, і Данило переносить столицю до улюбленого ним Холма. Міста швидко зростали; Данило скликав з усіх кінців людей: «прихожаще нѣмце і Русь, иноязычники и ляхи», писав літописець, і додавав: «идяху день и во день, и уноші (підмайстери), и мастерѣ, всяци, бежаша ис татар; сѣдельници, и лучници, и тульници, и кузнеци желѣзу и мѣди и сребру; бѣ жизнь, и наполница двори, окрестѣ града поле и села». Так стисло, але яскраво малював картину заселення літописець, і так уявляв він «життя країни». І дійсно, від татар тікали люди всіх верств, і всіх фахів — майстри, і ремісники, і селяни. Про розмір заселення свідчить літописець, називаючи понад 70 міст у Галичині і на Волині і серед них багатозначних, заможних. У них розгорталися промисли і торгівля. Міста прикрашалися пишними храмами, зокрема Холм з його славетним храмом св. Івана Золотоустого.

Холмський княж-двір Данила став значним культурним осередком: при ньому складався літопис, що став частиною Волинського, який знавці вважають за «перлину» серед українських літописів. Писав його спочатку «печатник» — канцлер Данила, Кирило, а пізніше єпископ Іван.

Двір короля Данила визначався серед інших королівських дворів Східної Європи пишнотою, розкішню; як було в звичаях при дворах Західної Європи тут бували турніри, були музики, співці. Вживались тут різні мови, в тому числі латинська, яка була властива дворам Західної Європи.

Літопис так характеризував появу Данила у війську королів угорського, коли він прийшов на прохання його допомоги: бѣ полковъ его свѣтлость велика, отъ оружья блистающася. Самъ же бѣха подлѣ короля... бѣ бо конь под ним дивлению подобенъ, сѣдло отъ злата жъжена, и стрѣли и сабля златомъ украшена, иними хитростями, якоже дивитися, кожують же оловира Грѣцького и кружеви златами плоскими ошитий, и сапозы зеленого хъза шити золотомъ. Немцемъ же зрящимъ много дивящимся, рече ему король: «не взялъ бихъ тысяще серебра за то, оже еси пришелъ обичаемъ Рускимъ отцевъ своихъ».

Державу короля Данила добре знали: для Європи вона репрезентувала всю Русь. В англійській енциклопедії XIII ст. Бартоломея написано так: «Галиція — обшира и богата країна, quae nunc Ruthenia a pluribus nominatur» себто Галичину ототожнювали з Руссю.

Данило прагнув володіти Києвом, об'єднати всю Русь під своєю владою. Велике значення мало висвячення Нікейським (В:-

зантійським) патріархом «печатника» Кирила на митрополита Київського — митрополита «всія Руси»: цим Данило підкреслив спадковість своєї держави по Київській.

Так на тлі подій образ короля Данила, могутнього володаря багатої великої держави виступає у всій славі. Титул «король» належав йому з повним правом, бо королями називали західньо-європейські джерела його предків: Ярослава Мудрого, Всеволода, Володимира Мономаха, Мстислава I Великого. Цілком природною була ідея коронувати його королівською короною за піднесення ідеологічного, духового завершення того фактичного стану, що створився на сході Європи. За таких умов папа Інокентій IV звернувся до короля Данила з пропозицією коронування. В XIII ст., коли авторитет пап піднісся на виключну височінь, серед тих, що посідали престол св. Петра видатне місце належало папі Інокентію IV. Ніхто з пап XIII ст. не брав так близько до серця страшної татарської навали, і може лише дві особистості в цілій Європі розуміли добре, чим саме страшні були татари для неї — то були: папа Інокентій IV і король Данило. Обидва вони прагнули перемоги над татарами і шукали засобів для оборони від них. Єдиною формою боротьби з невірними в XIII ст. були хрестові походи, і папа Інокентій IV вирішив скористатися з цієї форми.

Року 1247 папа перший раз звернувся до короля Данила, за посередництвом Пляно Карпіні, з пропозицією організації хрестового походу проти татар, об'єднання церков і коронації Данила. Від того часу Данило вступив у переговори з папою, але від коронування відмовився: «Татарське військо не перестає злежити з нами, то як можу прийняти вінець без Твоєї помочі?» — відповів він папі. Для нього було ясно, що коронування викличе нову війну з татарами, бо він щойно як «мирник» татар повернувся з Орди, а країна його була ще надто зруйнована татарами.

Цілком іншими стали умовини в 1253 р., коли поновлено було переговори папи Інокентія IV з Данилом. Данило за ці роки збільшив військо, підніс добробут держави, відбудував зруйновані укріплення і побудував нові. В міжнародніх відношеннях він стояв міцніше. Данило щасливо відбив напад воеводи Куремси з 60.000 військом, власними силами. Навіть «болоховці», остаточно розбиті Данилом, пішли на службу до нього. Шлях на Київ був вільний. За таких умов Данило не боявся прийняти коронування.

В травні 1253 р. папа Інокентій IV оголосив булу, якою закликав християн Польщі, Чехії, Моравії, Сербії, Помор'я — країн найбільш загрожених татарами, до хрестового походу проти них. Крім того — коронування папою забезпечувало для Данила спокій від Заходу, від втручання сусідніх католицьких держав у справи України, і закріплювало права Данила на землі поганських народів, які були вже підкорені їм. Проте, літопис оповідає, що Данило ще вагався — приймати корону чи ні? — і «переконала його мати його».

В груді 1253 року в місті Дорогичині, відбулося коронування короля Данила «короною, яку привіз від папи легат Опізо». Літопис писав: «вѣнѣць отъ Бога прия, отъ церкве святыхъ Апостолъ и отъ стола святого Петра, и отъ отца своего папи Некѣя».

тія (Інокентія) и отъ всихъ епископовъ своихъ. Некънтий бо кльняще тѣхъ хулящимъ вѣру Грецкую правовѣрную, и хотящу ему сборъ творити о правой вѣрѣ о воединенїи церкви».

Акт коронування, незалежно від практичних наслідків, які були зв'язані з ним, має величезне значення: всеукраїнська Київська традиція воскресла в Дорогичині, і найвища особа в Європі, якою в XIII ст. був папа, визнала цим актом, що Київська державна спадщина пішла не на північ, у Суздаль, а на захід, і що король Данило був правдивим наслідником князів, чи за західньо-європейським розумінням, королів Київських. Цей момент коронування — був кульмінаційним моментом правління Данила.

Зі спадщиною Київської Русі було так: Суздальське і Волинсько-Галицьке князівства вважали кожне себе спадкоємцем Київської державності. З коронацією короля Данила діяв і Київської державної традиції й права моральної спадщинності заблищав, засяяв у його короні, короні оборонця України від напасників.

Трагедія України полягала в тому, що в рішучий момент боротьби з татарами вона не дістала підтримки від заходу, на яку сподівався Данило: з плянів організації хрестового походу не вийшло нічого, і голос папи Інокентія IV лунав один серед тиші.

Між тим, становище України значно погіршало. В 1257 році сталася згода між Візантійським (Нікейським) цісарем Федором, ханом Менкге і великим князем Суздальським Олександром Невським. Схід Європи поділився: Україна з королем Данилом орієнтувалася на захід; суздальське князівство з Олександром Невським — на схід. Олександр безоглядно визнав владу татар, прийняв баскаків, охороняв їх життя; навіть Новгород змушений був визнати татарську владу. Проф. Г. Вернадський вважає, що ціною політичної незалежності Олександр Невський зберіг церковну незалежність. Проте, церковні справи були поставлені під контроль золотординських ханів. Для України угодовство Олександра Невського мало трагічні наслідки: воно розв'язало руки татарам і дало можливість кинути всі сили на Україну. Року 1258 хан Бурундай «со множеством полков татарских» ударив на Україну, а перед тим — на союзну з нею Литву. І знову Україна була без допомоги. Вона прийняла удар ворога і силою свого спротиву стала оборонним валом, що рятував Європу. Щоб уникнути ще більшої руйнації, Данило примушений був зруйнувати свої укріплення, які стільки років сам будував: Данилів, Стожеськ, Львів, Кременець, Луцьк, Володимир. Це було для Данила тяжкою катастрофою.

Не зважаючи на цю поразку, Данило не втратив свого престижу серед сусідів. Року 1260 Данило взяв участь у війні проти Чехії на боці Угорщини, а року 1261 Данила, короля Русі, згадують угорські джерела, описуючи нараду у Відні.

В особі короля Данила Україна має видатного державного діяча; сучасники високо цінили його; літопис так характеризував його: «князь добрий, хоробрий і мудрий, иже созда города многи, и церкви постави... бяшеть бо братолюбьемъ свѣтѣся... сей же Данило бяшеть второй по Соломоне». Історики України різних напрямків одноголосно відзначають енергію, шляхетність, лицарську владу, гуманність і культурність Данила.

С. Ф. Хмель

Українська партизанка

(2)

Селяни

Селяни становлять найбільший відсоток Повстанської Армії. Щоб точно схарактеризувати і представити ролі селян в українській партизанці, а зокрема як вояків у повстанських відділах, треба поділити селянство на дві групи: на бідняків та середняків (третьої — багатів майже немає), та кожну групу проаналізувати зокрема (ця аналіза стосується до ЗУЗ — Ред.).

Бідняки. Соціальний та економічний устрій передвоєнної Польщі так ути-скав селянство, що воно замість багатіти, ледви вефетувало, а коли ще додамо політичний і культурний утиски, то воно стояло дуже позаду від селян інших держав. Найбільша маса селянства — то бідняки, що на малих клаптиках поля не могли вижити. Тому шукали вони заробітків, як дуже дешева робоча сила в краю на фільварках, фабриках, та в містах, або емігрували до Америки. Щодо національної свідомості тої групи селянства — то воно назагал було найбільш свідоме. Молода генерація тої групи, шукаючи заробітків, стрічала різних людей, запізнавалася з різними кличами, так націоналістичними, як і комуністичними. Кожний клич різно діяв на психіку бідняка. Комуністичні кличі, пропагуючі аграрну реформу, переконували його про слушність цієї реформи — чейже і йому не стає землі. Знову націоналістичні кличі про боротьбу за самостійність зроджували патріотичні почування, бажання самому включитись у боротьбу, щоб зажити щасливіше в самостійній Україні. Хоч комуністичні кличі були приманливі, то наше селянство (навіть бідняки), не далися на них набрати, переконавшись під час війни, яку то аграрну реформу готує їм комунізм. Під час творення УПА селянство, бачучи слушність нашої справи, всеціло стануло до боротьби. Воно вірило, що лиш своя вільна держава може принести полегшу. Щодо мілітарної вартості тої групи, то можна з цілою певністю сказати, що ця група селян — добрий вояцький матеріял: здоровий, маловибагливий, витривалий, в бою відважний.

Середняцька група селян, то такі селяни, які мали стільки поля, що могли з нього вижити, але при великому вкладі праці та ощадному економічному розходуванні своїх прибутків. Та група дуже прив'язана до землі, на комуністичну пропаганду про аграрну реформу також ласа (щоб збільшити свій стан). Але коли переконалася про брехню большевицької пропаганди, з повним завзяттям почала протиставитись колгоспній акції. В нашому русі бачить оборону інтересів, тому ставиться до нього позитивно та матеріально його спмагає. Та група дала найбільше інтелігенції, з того середовища вийшло також найбільше число націоналістів. Вояки тої групи відзначаються стійким характером, повагою, та великим патріотизмом.

Багатів у дослідному значенні в галицьких повстанських відділах майже немає. У волинських та поліських лавах є. Це зумовлене іншими обставинами. Загально селяни на Волині заможні. Приблизно волинський селянин має два рази більше землі, ніж селянин у Галичині. Перед першою світовою війною царський міністер внутрішніх справ Століпін запровадив комасацію (хутори). Це було зумовлене не турботою за селянську незможність, був це лиш чисто політичний трюк, щоб розбити суцільність народньої маси, відір-

вати її увагу від політики, та звернути на господарські справи. Про галицьких багатців, що мали (тепер не мають) кільканадцять гектарів землі, а яких у повстанських відділах було дуже мало, можна сказати, що так мужчини, як і жінки були добрими націоналістами. За їхнє життя приходилось воровати дорого платити.

Так коротці характеризована найбільша суспільна верства в нашому русі та його бойово-ідейна вартість. Але це, ще не є повний образ повстанця-селянина. Ще треба зокрема схарактеризувати повстанців з Поділля та Карпат.

Подільняни. Найліпшою характеристикою синів Поділля хай послужить оповідання нині вже славної пам'яті старшого вістуну Бориса. Він, по закінченні старшинської школи «Оленів», був придільний до волинського відділу. В осені 1944 р. большевики зробили велику облогу на той повстанський відділ, який у тім часі знаходився в малому ліску. В облозі большевики вживали всякі роди зброї: піхоту, кавалерію, артилерію, танки і літунство. В тому повстанському відділі була неповна чота «Трембіти», яка рекрутувалась з Поділля, а постала в Карпатах під горою Стовбою. Коли відділ, оточений залізним ворожим перстеном, з жертвами прорвався, чота «Трембіти» (около 30 вояків) залишилась на місці, рішаючись боротися до загину. Вона скеровувала весь ворожий вогонь на себе і всіх з тої чоти (колишньої чоти «Трембіти», що в днях 25-29 вересня 1945 р. звела побідний бій на горі Стовбі, де згинуло около 90 німців) лягли геройською смертю. Подібні вони до славних козаків, що під Берестечком не просили пощади, а на слова ласки відповідали глуфом та шаблею.

Оповідання старшого вістуну Бориса найліпше ілюструє вдачу та вояцьку вартість подільнян. Вони — поважні, повільні, нерушливі, уперті, скоро не знеохочуються, завдання, навіть найважче, допроваджують до кінця. Як повстанці менше надаються до операцій в горах, але скорше закліматизовуються в горах, ніж верховинці на долах. Як військовий матеріал — без конкуренції, відважні, опановані, витривалі.

Верховинці — народ рухливий, проворний. Як вояцький матеріал знаменитий: відважний до очайдушности, маловибагливий, ініціативний. Їх негативною рисою є регіоналізм (прив'язання до своїх родинних сторів). Без гір, лісів і вагри зле почуваються, тужать. Тому як повстанці найбільше надаються до гірських партизанських відділів. Але не треба розуміти, що верховинець-повстанець без гір — вже не вояк. Відділ «Сіроманці» складається майже з верховинців. У горах народився, по чотиримісячнім вишколі, як зійшов на доли, вже в гори не вернув, лиш рейдував по Львівщині та Тернопільщині, де доказував партизанських чудес. З того можна зробити висновок, що верховинці такі добрі вояки в горах, як і на долах лиш щоб мали такого командира — як легендарний Яструб.

З того, що про селян написано бачимо, що селяни вимріяний вояцький матеріал. Недарма ворог визнався на мілітарній вартості українських селян, називаючи їх «руськими тирольцями».

Робітники

Одну четверту загального числа повстанців становлять робітники. Відсотково можна примітити таке число: селян — 60 %, робітників — 25 %, інтелігенції — 15 %. Хто з робітників знайшовся в повстанських відділах? Передусім ті, хто давніше були зв'язані з нашим визвольним рухом, тобто члени та симпатички ОУН. Більшість робітників воліла дальше залишитися на легальній праці на заводах і у верстатах, ніж вступати в небезпечну боротьбу. Ця сторонність не була подиктована якимись симпатіями до комунізму або нехиттю до націоналізму. Наше робітництво переконалося на власній шкурі,

що большевицький режим не такий ідеальний та що робітникам у Радянським Союзі не так щасливо живеться. Воліли, однак, залишитися вдома та перечекати переходовий час. Тому в першому періоді партизанки, тобто до приходу большевиків, робітників у повстанських відділах було одна четверта. Коли зближався фронт, коли большевики тиснули німців на Захід та багато говорилося про війну з альянтами — тоді наші відділи сильно заробілися робітниками з різних промислових осередків: дерев'яних, нафтових, гарбарень, харчевих та ремісничих з міст. Між робітниками були, так би сказати, дві генерації: старша — жоната і дітна, та молодша — вільна. Перша група, коли побачила, що війна протягається, що на близький конфлікт між альянтами і большевиками не заноситься, скоро знемоглася, появилися різні тягжі недуги: легенів, нирок, серця, пропуклини, жилияки і інші, так, що відділи, які рекрутувались виключно з робітників (Надвірнящина — відділ Блакитного) так змаліли, що рештки треба було включити до інших відділів.

Отже, коротко, зі старшої робітничої групи — повстанські відділи мали малу потіху. В організації відділів вони впроваджували хаос. Їх треба було все звільняти від занять, маршів та писати довідки звільнення з Повстанської Армії. Правда, між ними було багато дійсно хворих, зі зруйнованим здоров'ям. Не були вони позбавлені найщиріших бажань служити Справі, але фізично не могли. Були між ними і політичні спекулянти.

Зате друга, молодша група, показалася ліпшою від селянства. Хоч фізично слабші, але все на свіжому повітрі скоро загартувалися так, що не раз силою (про спритність не говориться) перевищують селян. Їх позитивна вартість була та, що були інтелігентніші, більш проворні, в бою відважні та надавалися на нижчі командирські пости.

Інтелігенція

Інтелігенції, як вище зазначено, в повстанських відділах около 15 %. Це переважно молодь і старі професійні члени Організації (ОУН). На заклик Проводу середньошкільна молодь та студентство масово затягалися у повстанські відділи. Навіть 15-літні юнаки впрост зі школи, без повернення додому втікали до повстанських відділів. Коли призовні комісії, беручи під увагу молодий вік, відсилали юнака додому, він знову з плачем вертав до відділу.

Крайовий Провід Юнацтва заініціював створення окремих юнацьких відділів, які вишколювали б юнаків на майбутніх партизанських командирів. Штаб Повстанської Армії заакцептував ініціативу Юнацтва та створив у Карпатах підстаршинську і старшинську школи «Оленів» і школу кадрів.

Характеристика юнацтва. Для докладнішого схарактеризування юнацтва треба поділити їх на дві групи, молодшу та старшу.

Середньошкільники — то молодша група. Та група майже ще діти, читана літературою про геройські подвиги наших предків і сама рвалася до чину. На актуальні події дивилася через свої великі, чисті та непорочні очі. Їй здавалось, що від першого дня побуту в Повстанській Армії буде героїсько воювати. Суворий партизанський режим розвіяв її мрії та охолодив дещо запал. Лежанка видалася тверда та невідгідна, юшки мало та рідка, занятя стільки, що лиш бігом вспів зробити, коли йому найсолодше спиться і спиться, його будить ненависна «Рання зоря»; навіть рідна мама так чисто не вимие банячка, як її синок їдунку, а йому закидують що брудна — годину «за дурно» ним уганяють, та все кричать «Долів», «Летун», якби вже не вмів напам'яті тої партизанської філософії; а ще найбільше його нервує, що йому, воєкові, (хай би пан професор подивився) не дозволяють курити. Але такі рефлексії були лиш кілька днів. Потім привик і зжився з обставинами і його великі, ще дитячі очі, знову весело сміялися.

Перший бій його спантеличив, настрашив. Рад би скритись, а кулі все бзикають, вже і жертви є. Насилу опановує себе, рука ціпкіше охоплює шийку кріса, очі шукають ворога. В школі навчили його націлювати. Стріл. Його куля поцілила ворога. Виразно бачив, як ворог кинув собою допереду. Що за радість! Він убив ворога! Він уже правдивий повстанець, він не боїться, він глузує зі смерті. Його охоплює боевий запал. А коли ворогові вдалось його тяжко ранити — юнак тихо постогнує та шепче »Мамо«, з очей пливають сльози. А коли вбитий — лице в нього поважне, гейби задумане, а імлюю сповиті очі задивлені десь в засвіти.

Такі то наші молоденькі юнаки, що на клич »До зброї« кидають школу, книжки заміняють на кріси, а коли треба, то своїми молодими, ще недорозвиненими тілами промощують шлях до Волі.

Студентство. До другої групи належить університетська молодь. Коли зорганізовано старшинську школу, вона масово прибула до повстанського відділу. Та група молоді, найбільш освічена, розуміє вагу хвилини, що для України наближається момент визволення, тому з питомим для молоді запалом віддає всі свої сили Великій Справі. В Повстанській Армії можна зустріти студентів всіх факультетів, навіть теологів. Як військовий матеріал та група інтелігенції з усіх верств суспільства є найкраща. Поперше — маючи освіту вона легко присвоює аркани військового мистецтва; подруге — фізично вже розвинена, скорше зносить труди партизанського життя; потрете — надається так на командирські, як і на провідні пости; почетверте — ідейно вироблена, в найтяжчих хвилинах підпільного життя не заломлюється, а з вірою дивиться на майбутнє та всі свої фізичні сили і інтелектуальний доробок віддає справі відродження України.

Особисті завваги щодо середньошкілників і студентів

По закінченні підстаршинської і старшинської школи розіслано абсолювентів до відділів, щоб там у характері інструкторів вели вишкіл. Час закінчення школи сходився зі зближенням фронту. Доля деяких абсолювентів була дуже незавидна, доки не дісталися до призначених відділів. Але не всюди інструкторів трактували так, як пристало їх службовому ступені і функції. Деякі командні склади відділів добавували в них тих, що провідництво над відділами переберуть у свої руки. Від першого дня відсепаровували їх від себе, не давали їм взуття та убрання, хоч в бункрах було повно. Доходило до того, що абсолювенти ходили босо і в подертих убраннях. Це пишу як очевидець.

В лютім 1944 р. прибула з Тернопільщини група вояків. Щоб оглянути новобранців, ходив я по квартирах. В одній хаті побачив я юнаків і запитав їх: »Хто з вас був старший?« Виступив білявий, дуже симпатичний з регулярними рисами лица юнак. »Чим ви були в юнацтві перед призовом?« Вже не пригадую який займав пост, у кожному разі був повітовим або окружним провідником юнацтва. В старшинській школі був пересічним вояком. По переході фронту стрів я його на горі М. То був не той хлопець, вимізерований, босий, в подертому вбранні. Коли я його запитав, чому такий опущений, ніяково усміхнувся, а в очах показалися сльози. Був настільки чесний, що не скаржився на нікого, на нікого не зваловав вини. Він потребував моральної помочі, потребував щоб хтось слідкував за ним, щоб хтось у тому переломовому часі для нього щиро ним зацікавився. Потім один з командирів взяв його до свого почоту. Що з ним сталося — не знаю. Воює щоб не змарнував.

Або інший випадок:

До старшинської школи прибув один студент медицини. Вув він також дуже добрий, тихий та тактовний хлопець. По закінченні школи приділено

його до відділу «Верховинці» в характері старшого санітара. При підвищенні ступенів про нього забували (або санітар воює?). Пам'ятали лиш у потребі, щоб перев'язав рану, дав карбо, змірив гарячку. А прецінь це була освічена людина — студент медицини. Розказували, що в одному бою відбився і пропав безвісті.

Командир відділу повинен були психологом, повинен знати своє військо, старатися підносити, розвивати самопочуття кожного вояка. Бо і той наймолодший вояк, він також людина, має амбіцію.

Бунчужним у сотні Ясміна був наймолодший повстанець. Щодня рано приносив мені писемний звіт. Одного дня моя дружина потрактувала його тісточками. Від того дня «наймолодший» вже не приходив. Потім я довідався, що це його дуже завстидало. «Що собі думає дружина курінного, що я дітвак, що мене годую тісточками». А він мав 15 літ.

Найстарша інтелігенція, що в лавах Повстанської Армії, то старі професійні члени Організації. Вони були творцями ОУН, вони її розбудували, вони ведуть маси до боротьби. Щоб таке велике діло можна з успіхом вести, треба відзначитися непересічними прикметами. Стійкий характер, сильна воля, відвага, патріотизм та чесність — то високі якості духа тої групи інтелігенції, що в ім'я визволення України зреклася всього особистого, а вступила на твердий шлях борця-революціонера. що вигідне й безпечне життя замінює на довге підпілля, а в тяжких хвилинах відбирає собі життя, щоб не здатися ворогові.

Реасумуючи повище — при підборі новобранців до повстанських відділів треба звернути увагу на відповідний людський матеріал. Партизанка — це тяжке ремесло, тому і до її учасників ставиться високі фізичні та духові вимоги. Завданням Організації перед призовом до повстанських відділів є виховати мужку та наставити на доцільність і konieczність збройної боротьби з окупантом. Це дається зреалізувати через охоплення цілого краю організаційними клітинами, масово поширеною пропагандою та втягуванням щораз ширших мас в орбіту революційного руху.

Організація Української Повстанської Армії (УПА).

Органами військової влади в УПА є Головний Командир та його Штаб, тобто Головний Штаб УПА. Від нього службово залежні Крайові Командири та Крайові Штаби УПА. Від Крайового Командира та його Штабу залежні Командири Военних Округ і їх Штаби, а від них — Командири відтинків і їх Штаби.

Організаційною системою УПА є трійкова система. Вона полягає на тому, що вища одиниця складається з трьох нижчих, напр., курінь складається з трьох сотень, сотня з трьох чот, чота з трьох роїв. Але трапляються відхилення, напр, сотня складається з чотирьох або двох чот, чота з чотирьох або двох роїв. Ті відхилення зумовлені: чисельним станом, тактичним завданням, браком командного складу, або територіальними обставинами.

Організаційною одиницею УПА — є курінь, тобто відділ, який має усталену організацію, склад, стан, є самовистачальний та може самостійно виконувати тактичне завдання.

Склад та озброєння повстанського куреня відбігають від етатового складу та озброєння батальйону регулярних армій. Повстанський курінь складається: з курінного, його штабу, трьох стрілецьких сотень (сотні важких скорострільів) та роя полевой жандармерії (ВПЖ). Часто замість сотні важких скорострільів є чота важких гранатометів. Це залежить від чисельного стану куреня та допоміжної зброї.

На чолі куреня стоїть курінний, службово залежний від командира відтинку, а організаційно від територіальних провідників — повітового і окружного. Компетенції курінного великі. Він як зверхник всіх старшин та бійців свого відділу має право наказодавства; він кермує адміністрацією куреня, дає тактичні завдання сотням та самостійним чотам; подає внески до відзначень і підвищення в ступенях; має право карання адміністраційним порядком.

Курінному прислуговує мати свого ад'ютанта. Для ведення курінної канцелярії має писаря-бунчужного. Нераз ад'ютант повніть функцію курінного бунчужного. Функційною відзнакою курінного — червона римська п'ятка на лівому рукаві, курінного ад'ютанта — жовта римська п'ятка на лівому рукаві.

Стрілецька сотня. Часто стрілецьку сотню називають відділом. Вона складається зі сотенного, сотенного почоту, трьох стрілецьких чот, роя важких скорострілів, бойової, харчової та клучочної валки.

На чолі сотні стоїть сотенний — службово залежний від курінного. Його компетенції в рамках сотні подібні як курінного в рамках куреня. Функційною відзнакою є три червоні паски на лівому рукаві. Сотенному допомагає в керуванні внутрішньою службою в сотні — бунчужний. Його функційною відзнакою — три жовті паски на лівому рукаві.

Стрілецька чота або підвідділ складається з чотового, трьох роїв та ланки легких гранатометів. Функційною відзнакою чотового — два червоні паски на лівому рукаві.

Стрілецький рій складається: з рйового, заступника, (ланкового), кулеметної ланки (один кулеметчик, три амуніційні), стрілецької ланки (ланковий та чотири стрільці). Функційною відзнакою рйового — один червоний пасок на лівому рукаві.

Вищеописана організація відділів і підвідділів УПА не є всюди однакова тому, що в повстанських відділах є велика вібрація людей: одні гинуть, другі ранені, треті відкомендиrowані до інших відділів або на організаційну працю. Часто партизанський рій складається з двох ланок. Тому про якусь сталу систему не можна говорити, хоч при організації та реорганізації повстанських відділів зводиться до системи поданої Головним Штабом

Зброя

В період організування повстанських відділів вирінула потреба забезпечення відділів у зброю. Деякий «капітал» (запас зброї) Організація мала, але того запасу було замало. Часто відділи в початкових стадіях мали лиш всього від 50 % до 75 % зброї. Два-три кулемети на сотню або курінь, це вже велика сила вогню, деякі були, без мірників, підстав та лабок. Хто не мав зброї, його мірею був навіть і утинок.

Щодо запасу зброї, найгірше стояли вишкільні відділи. Там часто повстанці перевищували число зброї. На тім терпів вишкіл. Інакше представлялася справа в бойових відділах. У них замагазиновувалася надвипшка зброї.

В початковому періоді звичайною зброєю повстанця був кріс (польський, німецький, російський). Рідкістю було, щоб хтось з командного складу мав пістоло. На курінь «Гайдамаків» припадало: 305 крісів, 3 пістолі.

Коли українська партизанка поширювалася, зростали також запаси зброї. Майже кожний відділ мав стільки замагазинованої зброї, що нею міг озброїти кілька відділів. Голод зброї та амуніції зник. Почався період модернізації повстанських відділів. Був навіть такий час, що повстанці воліли автомати, ніж кріси.

Перед рейдом повстанських відділів Чорного Лісу в Скільщину та Дробиччину, Крайовий Командир УПА зарядив перегляд відділів. Той, хто

був свідком вивінювання повстанських відділів у період їх народження, побачивши вивінювання тих же відділів у кілька місяців пізніше, міг наочно переконатися, які великі зайшли зміни. Навіть такі армії, як німецька не могли собі дозволити на таку модернізацію. Майже всі повстанці були озброєні в автомати. Кожний рій мав по два кулемети; на чоту випадало по кілька легких та тяжких гранатометів, сотні мали легкі гранатомети, фавстпатрони та іншу найновішу, недавно впроваджену зброю. Це все було гарно, давало силу вогню, але робило повстанські відділи неповоротні, важкі, нерухливі та залежні від великої таборсової валки. Тому виринула потреба змодернізувати відділи під оглядом озброєння.

Вимоги щодо озброєння. Які треба поставити вимоги щодо озброєння партизанських відділів?

Партизанський відділ — це пробоевий відділ, який мусить відзначатися: ініціативою, легкістю, рухливістю та силою вогню.

Правда, всякі гармати, важкі гранатомети дають велику силу вогню та діють деморалізуючо на ворога, але вони сильно обтяжують відділ та примушують послуговуватись середниками льокомоцїї, тягловою або в'ючною силою, які возили б або несли важку зброю та амуніцію до неї. Це знову робить відділ важким та неповоротним. Під час довгих рейдів маршова колона повстанських відділів разом з таборовою та амуніційною валкою дуже видовжена. Хоч партизанський відділ все себе забезпечує, є наражений на ворожий перерив маршової колони, або на заатакування котрогось з крил — переднього або заднього. Також озброєння всіх повстанців у автоматичну зброю не є раціональне. Автоматична зброя має добрі прикмети задля сили, ширини, глибини та тяглости вогню, але діє коротше, часто затинається та псується. Крім хоч тяжкий, хоч амуніція до нього важка, має ту перевагу, що діє далше, та крімом можна воювати — атакувати та пробиватися. Тому Команда УПА наказала зредукувати частину автоматичної зброї, а на її місце знову впровадити кріси.

Зброяр. Надвишку зброї відділи замагазинують і вона є резервою для нових відділів. Кожний відділ має підстаршину-зброяра, якого обов'язком — щодеклади робити перегляд (апелъ) зброї, контролювати справність автоматичної. Ушкоджену зброю відсилає до рушникарні, де її направляють фахові рушникарі.

УПА зорганізувала кілька рушникарень. Вони є майже в кожній повстанській базі. Рушникарня zatrudнює кілька фахових слюсарів, які направляють ушкоджену зброю, переробляють та доробляють складові частини; столарі роблять приклади та наклади до крісів.

Зброяр провадить евіденцію зброї. Надвишку віддає до диспозиції організації, або відсилає до магазину. Магази́ни зброї — це глибоко викопані підземні бункри. Щоб вогкість не нищила зброї, робиться подвійні стіни. Внутрішні стіни вибивається бляхою. Кожна зброя є грубо посмарована та воготом та оwinена інпрегнованою матерією. Амуніція лежить у скринях. На кожній скрині є числа та напис з якою зброєю.

Хоч повстанець зброєю дорожить, вона часто йому псується. Але він потрапить сам без рушникаря направити собі зброю, а навіть доробити до пістолі амуніцію. Тут треба підчеркнути, що при тих махінаціях майже немає випадку поранення, а це тому, що він зброю та співдію складових частин добре вивчив.

Засоби боротьби. Вичислювати та виписувати всі засоби боротьби, які вживають повстанські відділи, не буду — це належить до зброєзнавства. Нас інтересує, які засоби боротьби є найконечніші з тактичної точки зору. Партизанська тактика вимагає малих сил до виконання великих бойо-

вих операцій. Спеціальні форми партизанських боїв це — рейди, засідки, заскочення, напади, наскоки, непокоєння, маневрування — тому партизанський бойовий виряд мусить бути якнайраціональніший, а саме мусить відзначитися легкістю та великою силою вогню. Для того найбільш надається: легка автоматична зброя, легкі гранатомети, фавстпатрони та панцирбікси (протитанковий самозарядний і однозарядний кріс).

Такі автомати як: німецька МП, малярські «гей-пушки», російські: ППД, ППШ, ППС — відзначаються легкістю, стійністю (вигідні), аmunіція до них не вимагає великих набійниць та торб. Дальші прикмети тої зброї: скорострільність, широке поле смерти та деморалізуюче діяння на противника. Вади: мала пробійність, великий розсів, несправність (затинаються).

Легкі скоростріли: німецькі МГ і російські «Дехтярі» відзначаються точністю, скорострільністю, далеким польотом, пробійністю (бронебійні набой).

Легкі гранатомети — пересічна далекобійність один кілометр, при скорострільності 30 стрілів на хвилину, мала обслуга (переносить один чоловік) — призначені для нищення живої сили та вогневих засобів ворога, розміщених головню на мертвих полях.

Ручні гранати (німецькі, малярські та російські) — служать для особистої оборони, перед атакою, при відбитті атаки, для боротьби з танками (в'язки гранат).

Пістолі (кільканадцять системів і різного калібру) — для особистої оборони та нападу на близьку віддадь.

Міни — для диверсії: нищення мостів, шляхів, об'єктів, загороджень.

Залежно від величини акції командир наказує, які засоби боротьби мають бути вжиті. Головною методою партизанки — це сильний вогонь, від якого залежить успіх. Що з того, що відділ має багато автоматичної зброї, яка несправно діє (затинається, або в зимі сильно насмарована та порушує замки). Тому радше, хай буде її менше але певна, хай повстанець відповідає за несправність зброї.

Обов'язком командира відділу не легковажити справи засобів боротьби, але все контролювати. Повстанці, коли побачать, що командир звертає спеціальну увагу на зброю, будуть на неї ще більше уважати, що з часом перейде на свого роду пристрасть. Таке піклування за зброю, спричинить справніше її діяння — в потребі вона не замовкне і не заведе.

Виряд

Коли говориться про виряд, то не треба мішати двох понять — виряду поодинокого вояка і виряду повстанського відділу.

Виряд поодинокого вояка. Під вирядом вояка розуміємо всі ті предмети, що їх потребує вояк. Інший буде виряд партизана, інший вояка регулярної армії. В основному він подібний, але коли відноситься до одягу, він буде відмінний. Виряд поодинокого вояка в регулярній армії можна поділити на п'ять груп:

- одна — зв'язана зі зброєю,
- друга — з одягом;
- третя — постіль (коци, простирала, поволоки);
- четверта — прибори до миття і бриття;
- п'ята — санітарні прибори (бандажі, вата, йодина, індивідуальний пакет, протигазові середники).

Ще вживається терміни: повний, бойовий, службовий виряд.

Під повним вирядом розуміємо вояка зі всіми його особистими предметами (в повнім обтяженні).

Бойовий виряд — це зброя та всі предмети, що відносяться до групи зброї, а саме: пас, набійниці, жабка до багнету, комутик до лопатки, торба з гра натами, газова маска.

Службовий виряд — це вояк в літньому або зимовому одязі, оперезаний пасом при багнеті (шаблі, пістолі).

Партизанський виряд більше спрощений. У період організування повстанських відділів Команда УПА наказала, щоб новобранці зтяглись до повстанських відділів у повному виряді. Але пізніше виявилось, що таке велике «барахло» дуже обтяжує воюка, робить його нерухливим, прив'язує до речей, тому наказано зредукувати повний виряд до мінімуму, так, щоб виряд без зброї важив максимум 6 кл. (повний виряд польського воюка важив 42,50 кл., німецького воюка — більше).

Виряд українського партизана в порівнянні до виряду всяка в регулярній армії дуже малий, найбільш зраціоналізований, зведений до найпотрібніших речей: наметна плахта заступає дощовик, зимовий плащ та коц. Вона хоронить його перед дощем, нею накривається, з неї будує шатро. Запасові чоботи заступають йому шевські приладдя (кілки, шило, дратва тощо); запасове убрання — голка, нитки та кусник матерії (як латки); наплечник вживає не для особистого виряду (він його вміщує в хлібаку), але для ношення харчів та виряду повстанського відділу.

Кожна армія має мундири, виконані точно за приписом, зразком (кроєм). Однострої українських повстанців є мішаниною цивільних та військових одягів. Краска також різна. В початках партизанки більша частина повстанців мала цивільний одяг, пізніше, коли здобули на ворогові, траплялися відділи цілковито одягнені в німецькі, мадярські або большевицькі однострої. Це було причиною нещасливих випадків та непотрібних алярмів.

Чотовий Морський зі старшинської школи «Олені», будучи на чаті, застрілив вістуну Сталевого, що вертався зі стежі. Вістун був у большевицькому плащі і чотовому Морському видався колпаківцем (большевицьким партизаном).

В літі 1945 р. до села Ваня Березів зайшов партизанський відділ. Всі повстанці були в большевицьких одностроях. У селі зчинився алярм. Перед власним відділом мусіли залишити село: Командир Відтинка «Гуцульщина», шеф штабу «Говерля», тереновий провідник Коломийщини.

В січні 1946 р. командант боївки СБ, друг Б., нехотячи спричинив алярм повстанського відділу «Заграва». Він переходив недалеко табору зі своєю боївкою, одягненою в большевицькі однострої, з двома собаками. Сотенний зарядив алярм. У таборі думали, що це большевицька облава.

Таких випадків було багато.

Також шапки не мають якогось усталеного кольору, можна зустріти повстанців у мазепинках, фуражках, лещетарках, кубанках, петлюрівках. Відзнаки (тризуби) є різні. Їх повстанці роблять самі. Деякі тризуби відзначаються працьовитим та гарним оформленням. Останньо дається завважити крій одностроїв, подібний до англійського. Ковнір викладаний, подібний, як у цивільній маринарці, кишені накладані: шапки — петлюрівки.

Наразі не можна говорити про якийсь спеціальний партизанський одяг. Можна сподіватись, що Головний Штаб УПА має вже опрацьовані зраки одностроїв для всіх родів зброї, в яких грають роллю практичні потреби та історичні моменти.

Виряд повстанського відділу. Повстанські відділи рідко коли перебувають на одному місці довше трьох-чотирьох місяців. Таке довге перебування на одному місці є зв'язане з будовою табору. Тому кожний відділ мусить мати виряд, тобто предмети, які потрібні для спільного життя більшої кіль-

кости людей. Хоч як примітивне є життя партизанів у таборі та рейдах, однак без тих найбільш простих предметів відділ обійтись не може. В таборі тих предметів буде більше, в рейдах — менше. Так, як виряд поодинокого вояка ми поділили на групи, так само і виряд повстанських відділів треба поділити на такі групи, які з огляду на виконання свого завдання є потрібні:

- до першої групи зачисляємо предмети зв'язані зі саперкою, а то: лопати, джагани, сокири, пили, ломи;

- до другої — з прохарчуванням: польова кухня, кінти, баняки, відра, полоники;

- до третьої — з канцелярією: машина до писання, службові книги, акти відділу, радіо, мапи;

- до четвертої — з вишкільним матеріалом: військова та організаційна література;

- до п'ятої — санітарний виряд: ношілки, скрині з ліками, санітарні сумки;

- до шостої — різне: шевські, кравецькі, ковальські приладдя. Для доставки харчів, перевозу важкої зброї, клунків — відділи мають таборову валку, яка складається з 10-15 вояків. Провідником таборової валки є підстаршина. На провідника таборової валки надаються бувші вояки артилерії, кавалерії, що перейшли військовий, ковальський або ветеринарний курс та добре розуміються на конях. Його обов'язком є регулювати висилку возів у терен, фураж, одяг, білизну, тощо. Він уважає, щоб на постоях були для них приміщення. Він також являється провідником возів. Провідник таборової валки є в постійному контакті з бунчужним, магазином та інтендантом. Щоб не перемучувати коней, провідник таборової валки перестерігає приписове обтяження: на рівній дорозі пара середніх коней може потягнути від 400-600 кг. ваги, на гірських дорогах до 300 кг., на однокінну силу на рівній дорозі можна наладувати до 400 кг., на гірських дорогах до 200 кг.; в'ючний кінь понесе 80 кг. ваги. Під час рейду провідник регулює порядок таборової валки, допильновує, щоб у дорозі майно відділу не знищилось або не згубилось.

У пізніших стадіях партизанки повстанські відділи ще більше зредукували свій таборовий виряд, та вже не послуговувались возами лиш в'юками. А деякі відділи в своїх рейдах по неопанованих теренах та закордоном порушувались без таборової валки. Для переносування сотенної зброї, харчів, та кухонного виряду визначувано службовий рій, який щодоби змінювався. Виряд канцелярії відділу бунчужний зміщував у своїй сумці. До великих таборових валок не могли привикнути, повстанські командири привикли до верхівців, до нової форми. Але коли через втрату таборового майна прийшлося відділові через кілька днів голодувати, командири перейшли на чисто партизанські рейки. Ввесь таборовий виряд поділили між повстанців, які носили його в напечниках, а важкі кінти на зміну по-два.

Командир Рен, щоб повстанці не несли тяжких кінтів, наказав був кожному рові мати відро, та окремо варити. Але й це не було добре. Його збільшений курінь, який доходив до 1.000, а може і більше людей, мусів палити до 50 ватр (два відра на одній ватрі), а це спричинювало велику заграву, яку було далеко видно. Не обходилося і без того, щоб з якоїсь ватри не закурили.

Також тактика сотенного Середнього не була добра. Цілий день відділ мусів обходитися без теплої їди, щойно вночі сходив до населеного пункту і там раз на добу їв страву. В осінні та зимові місяці це дуже виснажувало повстанців. Але поручник Середній не міг інакше робити, оперуючи майже в безлісних та сильно пенетрованих більшовиками теренах.

ПЕРЕКЛАДИ ІЗ МАСЕЯ СЯДНЬОВА

Масей Сядньов — видатний білоруський поет, бувший советський засланиць у Сибір, автор багатьох талановитих збірок поезій, перекладаць із української. Перебуває в США — Ред.

ВІД ХВИЖ...

Боюся тих доріг,
Які вже раз прокочив:
Із трьох сторін їх біг —
Від хвиж, від зір, від ночі.

І, славлячи шпичі,
І птахів, і ялини,
Ішов я по землі,
Немов по небі синім.

Гукали, кружляли:
Впивайся бруд-водою, —
А я й не знаю, чи
Було це все зі мною?

Там цвів пахучий мак,
Там пив я воду з лосем...
Аж доки тіло всмак
Болотом не впилося.

Пройшло. Повім кому
Про долю про даремну?..
Кудись в глуху п'їтьму
Кочу ногами землею.

* * *

ВИГНАНЕЦЬ

— Ти звідки будеш?
— З України.
— Я з Білорусі... я сама.
— Нестало в мене Батьківщини...
— І в мене теж її нема...

Зустрілися й пішли молитись.
При нас листи з-над Прип'яті
й Дніпра...
А я мовчав, неначе в світі
Ти й не була моя сестра.

Пішов при березі все далі,
Не їхній, не чужий, не твій, —
І тільки води відбивали
Мені незнаний образ мій.

* * *

ТИ НАЗУСТРІЧ...

Ти назустріч — болем. І розпався
День на сонця скалки золоті.
Світ завмер у неперушній павзі —
Рівноваги я не міг знайти.

О, ця зустріч на міській дорозі!
Блиск вітрин, і ти — чи сон, чи яв...
Опинився я на тій же розі,
На якій, здається, вже стояв.

В погляді твоєму б потонути!..
Дзвін вечірній у височині...
Ми згубились в натовпі забути,
При церковній різьбленій стіні;

Там, де ізбавителів страждання
Виставляють ніші напоказ,
Господи даруй моє бажання —
Незаслужених постав і нас.

БЛАГОСЛОВЕННЯ

Як хочу я хоч раз зустрітися з тобою
На березі Дніпра до сонця сходу,
Коли з зірницею спадає в воду
Останній відсвіт нерушимого спокою.

На березі Дніпра в світанковім полоні
Ні ти, ні я не вимовим ні слова, —
Озветься першою пташина мова.
Кигикне чайка.

Заіржуть під бором коні.

Як під наміткою світання голубизна
Небес і хвиль поблідне,

ти відчуєш,

Що хтось землі цій світлий день віщує.
Ще мить, і степ в лице пахучим вітром бризне.

Збагнеш, як глянеш у задумі вздовж Подолу,
Що кожний день, на щастя чи на горе,
Твою дідизну аж за Чорне море
Благословить Великий з княжого престолу.

Тому от хочу я зустрітися з тобою
На березі Дніпра до сонця сходу,
Коли з зірницею спадає в воду
Останній відсвіт нерушимого спокою.

ДІВЧИНО МОГО КРАЮ

Я бачу, як ідеш ти вранці полем, —
Синь, сонце і жита-жита навколо...
Вклонились низько колоски: не знати,
Русалка з дивних казок чи княжна ти.

А ти ідеш назустріч сонцю полем,
Як завжди, радісна, і як ніколи...
Мов хмільний трунок, надпиває літо
Душі горіння в пісню перелите.

* * *

Богдан Бора

ТУГА

Ех, скільки літ пройшло без тебе,
Ех, скільки довгих-довгих літ...
Чи й нині там синіє небо,
Чи й нині там як казка світ?

Чи й нині там пливають полями
Буйні, розхристані жита?
Чи й нині ти цвітеш піснями,
Моя вітчизно золота?

Ех, скільки літ пройшло без тебе,
Ех, скільки довгих-довгих літ...
Чи й нині там шумлять ще верби,
Шумлять ще верби край воріт?

Чи й нині там сміються зорі,
Ті, що сміялися давно?
Чи й нині дивиться з просторів
Крізь верби місяць у вікно?

Ех, скільки літ... Чи й нині жаби
Кумкумнують у тих ставах?
Ех, скільки літ пройшло без тебе,
Згоріло привидів у снах...

Чи й нині там ідуть пляхи ті,
Зелені межі і стежки,
Блакиттю й сонцем вщерть залиті,
Куди пройшли мої роки?

Чи й нині пахнуть чебрецями
Моєї юности сліди?
Чи й нині ген там за млинами
Розкриллям небокрай паде?

Чи й нині там вдихають в себе
Роздзвінні дні шипшини цвіт?
Ех, скільки літ пройшло без тебе,
Моя вітчизно, скільки літ...

СУСІДОВІ З ПІВНОЧІ

Мене палить і сором і стид,
Бо я знаю, що й ти є людина!
Так чому тобі труп не обрид,
Чом п'єш кров, коли люди п'ють
вина?

Так чому ти у серці своїм
Не роздуєш хоч іскри любови?
Чому сміх на обличчі твоїм
Не сковзне, щоб розхмарились брови?

Знаю, знаю... Смієшся і ти,
І смієшся широко і дико,
Коли степ застеляють хрести
І оселі кричать огнелико.

Так чому не ходити з людьми,
Так чого на відлюддю гарчати,
Поклонятися ідолам твоїм
І Христа всотий раз розпинали?

Так невже ти усе погубив:
І людини подобу і сором?
Та невже твій інстинкт — твій
порив
Із коротким, тваринячим зором?

Та невже крізь віки ти пройдеш
Без душі, як сокира кривава?
І в історію світа ввійдеш
Із ім'ям людодода-удава?

Знаю, знаю... Це ти без душі,
Без образу Бога й людини...
Та зятим: твої кроки усі
Записані в книгу провини.

Прийде суд. У обличчі століть,
У обличчі людини і Бога
Ти розсиплешся в попіл! І світ
На широких в майбутнє дорогах

Не знайде ні крихітки добра,
Щоб забрати у вічність з собою.
Ти в історії людства — діра,
Чорний кратер із кров'ю людською.

* * *

В. Іванчук

ФАРОС

Фарос! Фарос! — вночі посеред моря
У шалі грому, бурі, блискавиць, —
Кричать помоглих безліч темних лиць
І штурм морський відважно борять.

У шалі цім, немов грізна докора
Знуцання моря всі падають ниць, —
Нема насильства і нема границь,
Щоб існувала в них людська покора!...

Хоч шлях вже видний, він іще далекий, —
Стихію тяжко тут перемогти...
Пройти цей шлях прийдеться ще нелегко,

Але лиш він провадить до мети!!!
Мандрівники, зібравши рештки сил, —
Ведуть кермом на світло моноксил!

Зброя — це життя

Сидів на дні придорожнього рова, розтирав долонею потовчене коліно і лаявся:

— А най тебе медвідь із шкури облупить ще цієї ночі, коли ти такий поганий кінь. Ти ніколи не можеш наїстися, га? Най я тільки вилізу звідси, то так зріжу батогом той твій лисий хребет, що тя рідна мама не пізнає.

Дмитро ні трохи не почував за собою вини, що сидючи на возі потонув у думках і дозволив коневі йти по своїй волі. Що ж дивного, що той, поскубуючи траву, затагнув воза на самий край дороги, вдарив колесом об дерев'яний стовпчик містка і Дмитро полетів у придорожній рів. Тепер, кривуляючи, виходив на берег, кидаючи цікавим оком в отвір містка.

— Ов, а це що!? — крикнув голосно і став. — Але ж ні, то не може бути, — бурмотів під носом, — а, зрештою, що мені зашкідить подивитися ближче, може якраз...

Приклякнув на одно коліно й нагнувся до самого отвору: — Го, го! — майже скрикнув, — та це насправду наган, бігме наган, і то ще який, майже новий, тільки де-не-де треба ржу відчистити. О, і набої е!

Оглядався навколо з боязкою радістю, чи хтось часом не підглядає і не побачив його дорогоцінної знахідки.

— Наган, мій власний наган! — притиснув його до грудей і врадуваний, забуваючи про боляче коліно, швидко виходив на берег рівчака.

— Ой, який ти розумний кінь, Лиську, я тобі за це подвійну порцію вівса дам, як лиш приїдемо додому.

Поплескав кінську шию, виправив воза і прикусуючи з болю губи, вилазив на сидження, що ним була поперечна на драбинах дошка. Хотів якнайскоріше від'їхати з цього місця, наче боявся, що хтось оце тількищо, перед хвилиною, заховав нагана під місток і зараз вернеться, щоб забрати свою власність назад. Цмокнув губами, потягнув Лиська дегенько батогом і віз рушив. Та ледви від'їхав кілька кроків, почав стримувати коня:

— Тпруу... Лиську! Що е, чи ти здурів, що так утікаєш, агі на тебе. Як це може бути, щоб ми мали в руках зброю та й ще там когось боялися, — сказав голосно ніби до себе самого, ніби до Лиська.

Підвівся і оглядався навколо, наче шукав власника знайденої зброї.

— Ну, нема, бачу, нікого, — проговорив півголосом і сідаючи знову на поперечну дошку, вдоволено шарпнув віжками.

— Вйю, Лиську, ми тепер трохи інакше будемо себе почувати, як перед хвилиною, бо ми вже, якто кажуть, не голіруч.

— А кортить мене знати, як він там всередині, чи ним можна стріляти, — думає Дмитро, а може б так десь тут спробувати,

набої є і як видно в доброму стані. Бо як він добрий, то я його в пазуху, а як щось там тее, то в мішок із сіном, а там удома вже розглянули б з батьком, стрілу напевне не буде чути, бо тут і в долині і навколо нема ні живої душі.

Польова доріжка швидко пропливала під кінськими копитами і десь туди позад, в темних лісистих сумерках, пропадала зовсім. Наладований наган видував Дмитрову пазуху і він те місце раз-у-раз прикривав полою кожуха. Радів усім своїм тілом: та ж у нього власний наган, наган, що стріляє, в зовсім доброму стані. Нагадував батькові слова, коли він говорив до його брата Михайла:

— От придався б нам, Михайле, ще якийсь кріс на господарстві, або хоч сяка-така пукавка, бо то в цих часах, сам бачиш, дуже важлива річ.

Це було якраз цього ранку, коли то вночі москалі вломилися до крайньої за селом хати та застрілили господаря і його сінка, коли ті противилися грабункові.

— Це правда, тату, — годився Михайло, — сьогодні зброя, то все одно що й життя.

А тепер він, Дмитро, сам має те «життя», отут у пазусі, під лівим ліктем, недалеко серця. Переклав батіг до лівої руки, а правою, ніби скрадаючись, поліз у пазуху й пестливо торкає вже нагріте тілом залізо. «От недавно, як поклав його за пазуху, а він гей би вже до мого тіла приріс і наче грає в нім моя кров», — повторяє в думці раз зачуті братові слова. Знав кожну пружинку, кожну шрубочку, кожний залім цієї смертоносної зброї, знав її напам'ять, як Отче наш. Міг із зав'язаними очима розібрати його і скласти знову. Брат нераз приносив звідкілясь різні куски заліза з поламаних крісів, поржавілі й понищені пістолі і вони оба, ховаючись від зайвих очей, он там за хлівом, в кукурудзах, розбирали, чистили, направляли і виводили тих «поламаних» у люди, як говорив нераз брат Михайло. Опісля хтось йому незнайомий приходив і ці «люди» забирав геть. «Ім там більше треба зброї, ніж нам», — пояснював Михайло, коли Дмитро деколи намагався щось залишити «коло хати». «Цікаво, де тепер брат Михайло? Як пішов тому рік, і досьогодні жодної вістки про себе не дав». Дмитро пригадує собі, як то по відході брата він довгий час не міг заспокоїтися. То бігав до того місця, де чистили зброю, то в цей яр, де, стріляючи, випробовували її, то знову вибігав на той горбок, де з ним торік прощався.

— Михайлику, візьми мене з собою, — просився, коли відходив брат.

— Ти ще замалий у повстанці, наперед підрости, а то ще за дуже землі тримаєшся. Зрештою, хто буде годувати тих у лісі, коли всі підемо, хтось мусить і тут бути. Хіба ж не залишимо тата й маму самих?

Дмитро вернувся тоді до хати сумний і без вечері поліз на оборіг спати. Отак тепер, роздумуючи та згадуючи минуле. Дмитро не чувся, як під колесами загуркотів битий шлях і він насторожився. Він дуже не любить отих «гостинців», що заглушують слух. Краще вже польова доріжка, де не швендаються зловісні машини, повні недобрих людей, збивають куряву, полошають ко-

ней і навівають усюди страх. Він торкає батоном Лиськів хребет і стискає в руках віжки:

— Вйю, Лиську! Ще трохи оцим гостинцем, а там — на польову доріжку і десь коло півночі ми будемо вдома.

Навкола була тиха ніч і Дмитро поринув знову в думках. Пригадав собі, як випробовуючи нагана, хвалив його брат:

— Ех Дмитруню, я б хотів вміти так стріляти, як ти.

А він вдаючи, що цієї похвали не чує, тільки, схилив голову і радісно всміхнувся. О, він добре знав, що вміє стріляти, бо де клав своє око, там вбивав кулю точно, наче цвяха в дошку. Рука була його певна і необаялива...

— Стой! — І нагло замаячила край дороги темна силуетка тягарового авта. Забігали якісь тіні, хтось зловив дужою рукою коня за повід і віз зупинився. Вузька смуга електричного світла вдарила його по очах і згасла.

»Москалі!« — блискавкою пронеслось у голові і Дмитрові стає моторошно. Не за себе, ні! Він одною ногою з воза і вже пропав у придорожніх корчах, але кін? Коня треба б лишити, а що скаже тато? От учора, коли вже мав сідати на воза, повного всякої білизни, тато відкликав його набік:

— Слухай, Дмитре, ти вже великий хлопець, оце дев'ятнадцята весна тобі минає. Ти знаєш у чому діло, що везеш і кому... Уважай на себе і коня. Кажуть, що тепер по дорогах спокійно, але коли б там щось не тее, відрізуй посторонки, скачи на коня і цюси втікай...

— Ага, відрізуй тепер посторонки, — сердиться Дмитро. Найгірше, що він не знає скільки їх і чого вони його спинили. Добре, що вже не має цього небезпечного вантажу на возі...

— Ти куди? — шorstкий голос перебиває блискавичні думки Дмитра. Він бачить напроти себе якусь невиразну постать.

— Додому...

— Аткудова?

— Відвозив політрука, — відповідає Дмитро, вважаючи, що це найкраща відповідь. Хто там буде перевіряти, чи справді він відвозив політрука.

— А ти не спрашвай, а дело делай! — наказує з боку авта якийсь захриплий, непривітний голос.

І знову забігали тіні і він із здивуванням побачив, як з авта винесли щось, що подобало на людину й поклали на його воза. Дмитро почув легенький стогін.

— Зслаб може? — з цікавістю запитав. Він тепер знав, чого його спинили.

— Не твайю дело і сваю морду держі там.

Дмитро в саму пору відхилив голову перед ударом цівкою автомата і вже не оглядався.

— А пасматріте, ребята, харашо лі он связан! — почувся цей самий захриплий голос.

— Всьо в порядке, таваріщ капітан, — відізався по хвилині той, коло воза.

— Харашо, а тепер садітесь і паежджайте, но асторожно, чтоб бандітам не попалісь. І сейчас механіка сюда!

»Ага! — думає Дмитро, когось з повстанців зловили, певно

ранений. Авто зіпсулось і вони бояться держати його тут цілу ніч. Тепер він на його возі.

— А що с ним? — чує позаду себе питання.

»Це про мене«, — і його права рука перекинула батіг до лівої, скочила до пазухи і в напруженні застигла.

— Он? Канешно с вами, будет лошады поганять, но сматріте, чтоб не удрал і шуму не наделал.

»Ну, то Богу дякувати!« — з полегшою зідхнув Дмитро.

— Поганяй! — наказав той біля воза. Дмитро відрухово опустив батіг на кінський хребет. Він аж тепер усвідомив собі той рух правої руки і це нагадало йому про нагана, про якого заскочений був майже забув.

»Чи був би стріляв? О, напевно. Цікаво, як би він це був зробив? О, дуже просто: рука в пазуху раз, з пазухи два, а вогонь — три. Вони нераз з братом Михайлом вправлялися в тому, хто скоріше витягне з пазухи пістоля.

— Але ж військо в пазусі пістолів не носить, — пробував спершу супротивлятися Дмитро.

— Це правда, — відповів брат, але військо військом, а тепер такий час, що кожний повинен мати пістоля.

»Ох, мудрий цей Михайло«, — зідхає Дмитро. Тепер він радіє, що не потребував стріляти, бо що було б з цим повстанцем, що на його возі? Був би лишив його, а сам утік... А кінь? А так краще! Він знає, що буде стріляти, знав це ще тоді, коли той, що праворуч штовхнув його автоматом в плечі. Він хоче знати тепер скільки їх є позаду нього. Думає, що двох, бо коли всідали, віз скрипнув два рази, значить — двох. Де вони сидять, куди лицем? Певне розглядаються на боки, бо бояться засідки повстанців. Один з них той, хто штовхнув його в плечі, сидить тут, коло нього на полудрабкові, по правій руці. Один, легкий рух і його вже немає, але де сидить отой другий, чи потрапить знайти його оком в один мент у такій темряві?

Ось на тлі темного неба замаячив чорний, знаний Дмитрові ліс і його серце забилося живіше. Він свідомий свого страху, бо ще ніколи не стріляв до людини. Але хіба ж це люди — вривається в мозок настирливе питання. Це гірше диких звірів, говорив нераз тато і їх треба бити, як гадюк, бо чого на нашу землю лізуть? За них гріха немає і йому нема чого боятися. Зрештою, вони також мають страх, може більший ніж він, бо не знають, що їх за першим куцем чекає. Отут направо польова доріжка, що провадить до його села і він цією доріжкою поїде разом з цим раненим повстанцем. Дмитро голосно відкашлює, щоб опанувати неспокій.

— А ти потіше там, — пробурмотів той з лівого боку.

»Ага, маю їх уже обох. Один тут, а другий там. Один ближче праворуч, а другий трохи дальше ліворуч, сам раз під стріл«. Ось уже кущик, другий, ялиці... і біля самого містка... »Боже поможи!« — потягнув Лиська батоном і рука вскочила в пазуху...

— Гей, ти куда?...

Два постріли наче злилися в один і дві постаті глухо стукнули об ковані полудрабки воза...

— От спутали тебе, небоже, як барана, — шепотів Дмитро, розтинаючи останній шнурок на ногах раненого повстанця. — Ну, тепер ти вільний... Тих голодранців я поклав у той рів спати. Чуєш ти мене? Чому не говориш? Не бійся, я Дмитро Василік, а ти хто такий?

У відповідь почувся лише тихий стогін.

— Ов, з тобою, бідаку, щось непорядку, ти непритомний.

Торкався повстанця легенько пальцями, але цей не рухався.

— Добре, що хоч живий, а там удома дадуть тобі раду. Гей, Лиську, покажи свою силу! — і здорово потягнув коня бато́гом.

* * *

Поскрипували двері, блимало світло каганця, чулися шепоти і тупіт босих ніг, а Дмитро посвистував улюблену пісеньку, привівши Лиська в стайню. Вигладжував верх кварти долонею щоб була справедлива міра вівса і сипав до кінського жолоба.

— Оця кварта, — це твоя звичайна, щоденна порція, оця друга за те, що ти мене викинув з воза під той місток з наганом... А оця третя за тих пару бато́гів, що ти від мене незаслужено обі́р-
вав, ну, а оця четверта...

— Дмитруню, — почув ззаду поважний голос батька.

Здрігнувся, сподівався докору за надмірну розтратність вівса.

— Ти знаєш, кого ти привіз?

— Знаю, — відповів врадуваний, — повстанця. Батько поклав йому на плече руку й ласкаво сказав:

— Що повстанця, то так, але чи ти знаєш, що тим повстанцем є Михайло?

— Михайло? — здивувався Дмитро. — Який Михайло?

— Михайло, твій брат...

Що-о-о? — кварта з вівсом випала з Дмитрових рук і він стрілою побіг у хату.

»Зброя, це життя« — пригадалися йому слова Михайла, коли відчинив двері й на тлі білої постелі побачив бліде, але усмінене лице брата.

Лев Т. Орлигора

з книги »Лірика«

* * *

В моїй душі хвилюються жита —
Тужаві зерна колосистих мрій...
Налийся вщерт, о, чапа золота
Святих, як ранок, соняшних надій.

Щоб я, як хмарка в синій далині,
Що гине тінню, тане, ніби мить,
Міг в травах сосовитих на весні
В дібровах шумом кучерявим жить.

Щоб кров моя влилася в квіт маків,
Як у столітній дзбан хмільне вино,
Жила, як казка в хмарних правіків,
Минувши тлінне смерти чорне дно.

Шуміть, шуміть мої, казки мені,
В мені не я — а шум святих степів,
Відчутий в першій скривдженій сльозі,
Сльозі, що впала у нестерпкість днів.

Смерть

7

ХVІІІ

Було накурено й душно. Махорочний дим синім серпанком оповив велику залу, і від нього тоскно болить голова. Щось зіпсувалось у проводах, і електрики нема. Горять свічі. Горять урочисто, таємниче і ніби пересторожливо. Крізь одчинені вікна з правого боку пробивається неспішно місячне проміння і губиться в кімнаті. Свічі освітлюють кілька облич, викарбовують на них глибокі зморшки, утримують вирази і тому, наче надоложуючи це, темнішими обрисовуються потилиці й випливають із темряви волохаті силуети багатьох людей. Свічі тихо мигтять, і їхнє мигтіння так само тихо позначається на обличчях. І обличчя світлішають і темнішають. Хтось говорить. Так — говорить голова політбюра (власне, і так краще: не було плутанини — повітової чека) Зіверт. Але тиша від свіч така велика, така тріумфальна, що — здається — Зіверт зовсім не говорить. Відбувається якась велика, масова пантоміна. І різкі риси освітлених свічками облич сповнені щирість звуками і відкриті, рухливі уста — тишею. Через те загальні збори парторганізації видаються змовницькими, і слова Зівертові, що як далекий відгомін, вибухають десь попід стелю, під вікнами, лунають покликом, — лунають майже пророче.

... — Будуть жертви, будуть тяжкі втрати. Ми мусимо до цього приготуватись. Банди стали занадто зухвалі. Вони загрожують тепер навіть місту. Не далі, як позавчора, вони розтерзали продробітників — комуніста Кіріпичнікова і комсомольця Фейгіна. Ми мусили в Журавному розстріляти половину заручників, але треба буде ще й ще. Міндальничати нема чого, товариші. Розпеченим залізом витравити бандитизм!..

Худе, з випнутими сквицями й запалими щоками, Зівертове лице губилося, зникло під його великими, блискучими очима. Очі ковтали лице. Блідість цього лица була ніби тільки для того, щоб обрамити легкою журою те зречення від усього стороннього і тверду непохитність, що горіли огнями в його очах. Зівертової постаті за чужими потилицями Горобенкові не видно було, — тільки тудуб у френчі і помах рук злились у нестриманий вольовий рух, у якусь, справді, крицеву динаміку.

Збори тривали вже четверту годину, але стоми не почувалось. Яка стома? Де вона? Зникли склоки, зникли дріб'язкові рахунки, що шаруділи в буднях організації, їх наче ніколи й небуло. А натомість росло щось одностайне, щось велике і незвичайне. Може героїчне? Може просто неминуче? Залізноминуче? Це не важно. Головне те, що воно росте, чути фізично, як воно сповнює тебе всього, наливає мозок, наливає жили, пружинить м'язи. І не відрізнити, де це воно кінчається в тебе, де в твого сусіда, в Кричєєва, Дружиніна, Попельначенка. Воно спільне, і кожний у ньому мала, але конче потрібна частка. І це зрозуміло: насуваються чорними валами грозіві хмари. Ще тільки чути віддалений гуркіт грому,

але тиша довкола густішає, і ось-ось її розітне вогнева стріла. Хто зна, що діється зараз, у цю хвилину, там, де серед золотих нив і зелених гаїв згрудились табунцями села? Чи ще живий Гарасименко і ще багато їх, наблих, розкиданих поза містом, наших, розпорошених у хаосі безладдя, повстання і руїни? Де ви, що з вами, наші, далекі сільські товариші? . .

І ставала ще густішою тиша в кімнаті, і таємничіше мигтіли свічки. А Зівертів голос — не деклямаційно і навіть без патосу, а діловито, обмірковано й обчислено — далі:

... — Але, насамперед, треба вирвати в бандитизму жало, вирвати йому язика. Треба помацати добре цих усяких просвітян, цих колишніх членів українського національного союзу... Треба, нарешті, витягнути на денне світло цих фабрикантів лісової ідеології! . .

По цих словах знову щось мимоволі тьохнуло Горобенкові і забилося у грудях, але він зараз же розчавив його в собі. Він навіть трохи посунувся наперед і знову пожадливо слухав Зіверта. І гартовані Зівертів слова вабили його, примушували слухати. Він схоплював його слова живими, поки вони ще не встигли закореніти в його пам'яті трафаретом, як усякі слова з безлічі усяких промов, але настирливо хотілося Горобенкові збагнути: хто він? Ні, — не те, що чи він латиш, чи поляк, чи єврей (це таки, справді, якась інша раса! .) Ні, зовсім не те. А ось що. Відкіля це? Відкіля ця динамічна постать, палючий полумінь очей і гартовані, блискучі, як лезо кинджала, слова? З катакомб? З римської таверни, де сходяться на нараду глadiatorи, чи з трибуналу інквізиції, чи з огнищ таборитів, або, може, з підпілля «Народної волі»? . .

І зовсім не те. Які можуть бути порівняння! Реально і просто: Зіверт — це згущене втілення всієї цієї кімнати, взагалі — тисяч кімнат з електрикою або з свічками, з каганцями або без них, тих кімнат, що раптом молодими бруньками взяли на засохлому дереві старого життя. Це той нерв, що найбільше реагує, коли збурено інстинкт партійної самоохорони.

Горобенко напружено вдивлявся в рухливі, гострі великі очі, а думки снували йому далі образ Зіверта.

... Зіверт — з тих небагатьох, що вже цілком перейшли межу вчорашнього. І ти, і Чернишов, і Дробот — всі ви ще тільки чвалаете своїми стежками, а він уже далеко по той бік. Через те в Зіверта (без пози, а цілком натурально) сидить і поет, і рахівник, ніжна ліра (так, так — від кого це я чув? — Зіверт прекрасно грає на скрипці, він просто віртуоз) і скривавлений меч. І це, з кінцем, зрозуміло, чому в Зіверта сплелися в одне неподільне темперамент дикуна і вища математика.

Це люди, що наперекір усьому дотеперішньому усталили звичку доводити діло до кінця. Вони мусять довести його або вмерти. Власне, не вмерти. В тому то й річ, що вони ніколи не вмрут. Щоб там не сталося, а вони житимуть у людській уяві, в легенді, як сміливі, залізні конквістадори, що насмілились першими ступити на невідомі береги соціальної правди.

По їх слідах, облитих своєю і чужою кров'ю, виростуть хризантеми поем, романів, казки.

В спогадах дальніх поколінь ці маленькі Зіверти встануть у одим шерг з Маратами, Робесп'єрами, Домбровськими, Деляклязами,

Гонтою і Залізняком. Ось у чому сила і краса Зіверта, а з ним і всієї колотнечі, всіх цих тривожних, мобілізованих до останньої хвилини, сьогоднішніх днів!..

Зіверт підніс до рота маленькою рукою шклянку води й енергійно ковтнув кілька разів. Потім лице напружилось, усі зморшки потягнулись до очей, наче намірились і ось зараз рвучко стрибнуть уперед.

... — Треба розчавити бандита, інакше бандит розчавить нас! Мусимо негайно ж послати на села наших найкращих товаришів. Треба напружити весь партійний організм і тримати на суворому обліку кожного його члена.

Різкі Зівертові жести пахтіли зарядом величезної енергії і настирливої упертості. Було якось чудно дивитись на його маленьку, непоказну фігурку, і ставало просто незрозумілим, як могла вміщатись у ній така міцна кована воля і невичерпана енергія. І здавалось, що ця фігура зовсім тут випадкова, вона ніби пришта чезер якесь непорозуміння до Зівертових очей, і було досадно на це миршаве тіло, що не могло увібрати в себе всієї Зівертової потуги, — і на великий не про зріст френч, що теліпався, мов опудало на великому вітрі...

Коло стола блиснули мініатюрними автоліхтариками шкельця від пенсне, і Кричєєв помалу встав.

Горобенко зупинив дихання й увесь полинув у слух. Кожне привище гулко падало краплею і зникало.

... Завадський, Хоменко, Чернишов, Кіцис, Дружинін...

— Чернишов, Дружинін, добре — а де ж я?..

Краплі падали далі. Розмірено, чітко, лунко:

... Фролов, Потрясов, Худолій...

І знову повторились Горобенкові Зівертові слова — «мусимо послати наших найкращих товаришів».

Горобенко перепитав себе:

— Найкращих? Ну так — Дружинін, Хоменко, хто ще там?

Знову блиснули шкельця Кричєєва:

— Всі названі товариші мають завтра ж прийти до паркому по мандати і зброю. Збори закінчено...

Горобенко все ще не міг збагнути, що і список уже закінчено. Навколо застрибало полум'я свічок.

І тільки коли вся кімната до самої стелі, аж через відкриті вікна на вулицю, заповнилась «Інтернаціоналом» і в цьому співі багатьох людей дихнула на всі груди уперта воля боротись і перемогти, тоді Горобенко зрозумів, що список мобілізованих вичерпано і в тому списку Костя Горобенка нема...

Не хотілось йти додому. Повний, виточений покряях місяць спокійно котився вгорі над майданом, до своєї одвічної безцільної мети, і від цієї безцільності й вічності ставало на душі легше і спокійніше.

В сріблясто-зеленому потоці, що мертво, безугаву лився навскіс згори, потонув майдан, повітові дома, липи, і місто видавалось трошки фантастичним, зажуреним і кращим. Кость проминув гіллясті липи, що оточили соборний цвинтар, і навмання пішов Старо-Київською вулицею.

Була пізна година. Вулиця розляглась перед очима порожня, мертва, і тільки десь у далині, де місячне проміння сплело з дерев

вибагливе феєричне склепіння, глухо і ледаче гавкав чийсь собака.

Воєнне становище, і обивателі, — хто з острахом, хто безм'ятежно — давно вже сплять. І це дуже добре. Кость не заважатиме їм, і вони не заважатимуть Костеві.

— Спіть собі мирним солодким сном, обивателі! Вам, певно, і не сниться, яка то по суті хороша річ — спокійний, безтурботний сон!.. Але Кость Горобенко цієї ночі не засне. І не треба спати. Хай куняють доми і гавкає з нудьги собака. Кость хоче спокою. Місяць ллятиме й далі срібну, нечутну зливу, а знайома, мовчазна, порожня вулиця розкаже Костеві багато, багато. Кость радо слухатиме її простеньке, провінціальне оповідання. Це — збоку глянути — смішно мабуть, але, кінець-кінцем, кожній людині вільно насамоті робити собі те, що дає їй втіху і радість.

Кость тихо йшов замислений краєм пішоходу, а за ним силкувався вибитись з-за дерев місяць, щоб котитись собі далі в невідомі небесні вири — без командировки, без клопоту і без думок.

XIX

Чого він прийшов сьогодні до малярської студії — Кость Горобенко і сам не знав. Розуміється ж не того, що сьогодні вперше студія матиме живу «натуру» і ця натура — голі білогвардійки. Яке Костеві до них діло? Хіба не однаково, як використовують цей білий труд? Чи ці жінки миють по установові підлоги, чи чистять картоплю, чи позуватимуть? Далєбі, Костя це зовсім не обходить. Та до того ж це справа юрвідділу, політбюра чи ще кого там. Костеві — однаково, він просто прийшов перевірити працю студії.

Адже ж після її відкриття, після мітингу на відкритті, він ще ні разу не був тут.

Студійці вже посходились. Це, переважно, червоноармійці місцевої кароти, кілька молодих комсомольських облич, і два літні робітники. Вони розсілись на незручних, низеньких шкільних партах, що їх привезли сюди з якоїсь школи, і почали стругати олівці, витягати гумки. Молодцюватий кирпатенький комендант студії Колька Носов, мов школярам, роздавав студійцям папір, і студія вже налагодилась працювати.

Важкуватий у рухах, давно не голений, брезклий на виду, керівник студії Фіцхелауров зважив за потрібне попередити свою аудиторію.

— Сьогодні, таваріщі, ми будем рісовать двух женщин. Я попрошу вас работать спокойно... (він хотів сказати: «без всяких там шуток і насмешек», але подивився вбік на Горобенка і, подумавши, виправився) также буду просить не мешать таваріщам женщинам нам пазировать. І так прігатовтесь... Таваріщ Носов, прігласіте... — звернувся він до коменданта.

Це попередження і якийсь відтинок урочистости в словах Фіцхелаурова не подобались Горобенкові. — Робив би вже просто, одразу!

Фіцхелауров пройшовся важкою слоновою ногою перед партами і знову скося глянув на Горобенка. Він дивився не по-звичайному: спочатку коло кутків очей збігались зморшки (очевидно, під шкірою жваво працювали маленькі м'язи), і потім уже автоматично підіймались повіки, і з-під них виглядали дві солоденькі родинки-зіньки. Цей погляд Горобенкові не подобався ще більше.

Він подумав: — якийсь непевний дуже тип... Відкіль він узявся в цьому місті?

За дверима в сусідній кімнаті метушився, щось комусь пояснюючи, комендант Студії Колька Носов. Він приладнав збоку, коло тих дверей, ширму і, коли за ширмою почулося шарудіння жіночої сукні, легенький тріск кнопок і гапликів, аудиторія нашорошилась і посерйознішала. Лиця всім звузились і навіть трохи зблідли.

І ось з-за ширми в сірому купальному халаті тихо вийшла на поміст жінка. Не зводячи з підлоги очей, бліда, вона ступила кілька кроків і стала. Великий незграбний халат висів на ній, як на хворій. Жінка хвилювалась.

Фіцхелауров поспішно підійшов до неї, і чемно подав дзиглика.

— Пажал-ста. Разрешьте снять? — Фіцхелауров, не дожидваючи відповіді, приторкнувся до плечей халата, і халат, оголяючи білість грудей, стегон і ніг, упав на підлогу. Жінка дригнула і мимохіть соромливо затулила руками рожеві пуп'янки грудей. Вона бо-язко глянула на аудиторію, і її щоки зайнялись огнем.

Фіцхелауров занадто чемно, але в той же час хазяйновито порався коло неї.

— Ваша фамілія — разрешьте?

Аудиторія прикипіла до парт і не дихала.

Жінка ще більше зашарілась і ледве чутино прошепотіла:

— Шигорина...

— Пожал-ста, таваріщ Шигоріна... Будьте ласкаві — голову трошечки ліворуч і назад... ні, ні; трошечки тільки назад. Дозвольте, я вам поправлю.

Фіцхелауров, як хірург, цупко взявся за жіночі скроні і покрутив. Жінка слухняно вертіла головою.

— Больше подайте грудь... Вот так. Прекрасно. Будьте ласкаві — в такій позі.

Фіцхелауров пильно оглянув жіночу позу ще раз, і тоді обернувся до парт:

— Начінаєм, таваріщі! Пажал-ста...

Студійці нерішуче почали малювати. Їхні руки непевно виводили контури гарних плечей, волосся, а жінка вже заспокоїлась і поволі привичайлась до своєї пози. Її чорне розпущене волосся, перев'язане позаду стрічкою, важко падало за спину, але одне пасмо одірвалось і лягло на грудях. Жінці, це очевидно, подобалось. Вона крадькома глянула на нього, неначе перевіряла, яке це може справити на глядачів враження, і тоді цікавим, досвідченим оком прожогом пробігла по студійцях.

Фіцхелауров знову підійшов до неї.

— Скільки часу ви можете так витримати?

Жінка зніяковіла і поспішно відповіла:

— Нет, нет, пажал-ста... Я папрошу атдахнуть, кагда устану.

Фіцхелауров почвалав до парт виправляти студійські праці. Горобенко присів на стільці під стіною, коло пляката. Жінка спинила на ньому чорні цікаві очі, і Горобенкові здалося, ніби вона, злегка кокетуючи, мотнула плечем.

Їх погляди раптом близько зустрілись, і жінка, мов опеклась: не витримала, перевела очі на поміст.

Але тепер Горобенко знав! уже, чого він прийшов сюди. Сюди трошечки ліворуч і назад... ні, ні; трошечки назад. Дозвольте, треба було прийти. Треба було глянути в ці чорні очі, в саму їх порожню глибину, щоб зненавидіти. Так — зненавидіти! Тобі як інтелігентові, Костику, бракувало саме ненависти, тої святої ненависти, без якої нема великої любови. Але тепер вона буде в тебе. Буде! Ось перед тобою жінка пелюстка реакційної лілеї. Ти пригадуєш її? Вона теж маленький, але виразний, як самоцвіт, уламок з твого минулого. Пам'ятаєш? Гусарський полк у цьому ж самому місті, паради, тонні офіцери, балі на новий рік та великдень і мас-карад на водохреща. Ти того не бачив. Тільки знав про те. Чув. А ось — повітове кіно, де що три дні буває зміна картин.

»Видовая, драма, комическая«.

Де вся зміна в тому, що — або »прекрасная видовая«, або »жуткая драма«, або »сильно комическая«. І так кожні три дні. І знову, і знову. Пригадав, Костику? Це твої гімназійні роки. Тоді ти ще не знав Наді.

І ось ти, маленький, соромливий гімназистик, з кутка фойе коло дверей до третіх місць віддалік вдивлявся в чорні каракулі і широкі криси під струсовим пером. Ти міг дивитись тільки на криси, бо ті чорні очі ніколи не дивились на тебе. Коло них тихенько дзвонили остроги, поблискували гусарські погони, і то для них були погляди і усмішка чорних очей.

І одного разу, саме в цьому ж кіні, коли виходили з сеансу, пані в каракулях впустила редикюля. Ти прожогом метнувся долу, схопив тремтячими, дитячими пальцями редикюля й подав. Тоді єдиний раз чорні очі на хвилину подивились на тебе і ласкаво посміхнулись, мов кинули тобі »на чай«. То тільки єдиний раз...

І ось зараз ці очі вдруге подивились на тебе. Але ти бачиш добре й сам: то не є недосяжна царівна чарівної мрії. як видавалось тобі в кіні. Це офіцерша. Це власниця дорогоцінного краму — прекрасного тіла й чорних очей. Поза цим у неї нема нічого. Коли хтось націоналізує цю її останню власність, вона буде дуже відразною жебрачкою. Просто — потаскухою. Міша Чернишов, далєбі, мав рацію не турбуватись за їхнє самопочуття в позі натурниць. І ця гарненька дика кицька в наших свійських радянських умовах прекрасно знає, як котирується на життєвій біржі ціна її краму. Так, так. Ось.

Жінка, справді, вже цілком оговталась і вже без усякого сорому і ніяковости позувала. Іноді вона мимоволі за звичкою поправляла на скронях своє пишне чорне волосся, і тоді легко здіймались угору рівні витончені руки, випинався гарний лікоть, і ледве помітно чорніли темні плямки під пахвами. Це впливало на аудиторію. Вона починала сопти, тихенько, крадькома перешіптувалась, але, зрештою, малювала вже жваво і старанно. Дехто підпускав навіть дотеп.

Жінка з робленою стоєю, млосно одкидала голову, тоді хвилювались трохи її груди, і, після цього, вже переможно, з ледве помітною усмішкою вона гуляла очима по студії, поки не натрапляла на Горобенка або Фіцхелауруна. Тоді вона знову удавала, ніби ніяковіла і соромилась. Горобенко з огидою подивився ще раз на її лице й подумав:

— Через три сеанси вона почуватиме тут себе, як удома. Вона

почне фліртувати з кимнебудь або навіть зв'яжеться з Фіцхелауровим. Коли не фактично, то, принаймні, в психіці, в потенції — це, по суті, справжня повія.

Горобенко злосливо посміхнувся:

— Ось вона ця «блакитна кров!» ...

Фіцхелауров поміг жінці накинути халата.

— Дякую. На перший раз досить ... Ви зморились? ... Прошу. Він подав їй руку зійти з помосту, й жінка граціозно віддалилась за ширму.

Коло дверей кімнати крикнув комендант Колька Носов:

— Аглая Кононова! Ваша черга. Виходьте.

Знову за ширмою зашаруділа сукня, похапливо затріщали кнопки, і далеко раніш, ніж на це сподівалась аудиторія, з-заду ширми вийшла друга жінка. Вона ступила крок до помосту, але раптом, ніби опам'ятавшись, розмашисто, як чорні крила, одкинула халата і гола гордовито вийшла на середину помосту.

Ця не ніяковіла й не соромилась. Вона закинула назад голову і зухвало, з викликом дивилась уперед, кудись крізь стіну, понад головами студійців. Каштанове волосся хвилясто бігло її тендітною спиною і лисніло посріблене проти вікна. Її довгі вії трохи ховали блакитні, великі очі але, з тої вогкуватої сутіні горіло стільки гніву, стільки ненависти й зневаги, що навіть Фіцхелауров трохи спантеличівся. Він стояв між нею і партами і розгублено тер свої пухкі, як із тіста виліплені, долоні. Студійці простодушно пороззявляли роти й вражені дивились на натурницю.

Жінка злегка мотнула головою, і її маленькі, мов різьблені, вуста незадоволено ворухнулись кутиками.

— Я гатова! Що прикажете?

Це збудило Фіцхелаурова й повернуло його до звичайного стану. Він моторно закритився коло помосту, ставлячи дзиглика, одніс для чогось свої папери з помосту на лутку, наче вони могли затулити жінку перед студійцями, і заходився її садовити.

Горобенко не чув уже його постійних, професійних фраз. Ця струнка жінка своєю, справді, надзвичайною оголеною красою майже сліпила очі. На її голу прекрасну постать важко було дивитись і в той же час страшенно тягнуло дивитись. Було щось сильне в цій красі. Сильне й жорстоке.

Фіцхелауров, як і до першої, простягнув до її лиця руки:

— Немножко левее ... разрешите я поправлю ...

Жінка легким рухом долоні спинила його.

— Нет. Я сама ...

Жінка сказала це просто, але так твердо, що руки Фіцхелаурова одразу упали долу, мов по їх хтось зненацька різонував стеком.

Фіцхелауров зійшов з помосту і впалим, глухим голосом, запобігливо промовив:

— Кагда устанете, будьте любезни, скажите ...

— Пожал-ста.

Жінка, мов прип'ята, застигла на дзиглику в указаній позі. Її руки міцно держались за край дзиглика: пружні, майже дівочі, груди випнулися наперед до студійців, і очі лягли десь угорі на карнізі. Жінка сиділа цілком спокійно, вона навіть ніби сумлінно виконувала вказівки Фіцхелаурова, але в усій її позі, в тому кинутому далеко понад людей, що її оточували, погляді, було стільки незалеж-

ности й зневаги, що здавалось, то сидить не ув'язнена звичайна офіцерша, а то — якась королева із тьми середньовіччя, що зараз наказуватиме своїм джурам і челяді.

Воно, проте, так і було. Ця жінка, прикута до своєї пози на дзиглику, скоро вона з'явилась, одразу ж опанувала аудиторію. Вона схопила її тонкими мармуровими пальцями з перлямутром маленьких нігтів і боляче притиснула до дзиглика. Ніхто з студійців не малював. Тільки два літні робітники почали мляво зарисовувати її чоло, але з того нічого путнього не виходило. На чоло впав від світу блік, але ввижалось, нібо то горить зоря і жінка зовсім не гола, а вбрана в тонку, коштовну туніку. Ніхто не помічав її наготи.

Студійці з побожністю дивились на її лице, і очі їм туманились, пойннялись сумом, заволоклись безвихідною тугою. Багато з них бачило гарних і поганих жінок. Вони голубили тих жінок, цілували і брали. У вічному потоці днів ті жінки загубились, стерлись, як стара чорнильна пляма. Але такої жінки ніхто з них не бачив. Ця жінка вимотувала з самого споду їх зім'ятих в ешелюнах революції душ забуті казки давно померлих бабусь про королівен, тридев'яті царства, жар-птицю...

Ця жінка справді — з казки. Вона сидить перед ними зовсім гола, але ніколи це чарівне тіло не належатиме жадному з них, навіть усмішки, навіть лагідного погляду не вирвати з її міцно ступлених уст і відкритого, готового змагатись білого чола.

Цю жінку можна роздягнути, але зігнути, кинути долу — ніколи.

Вона прийшла для них із казки, з небуття і піде туди ж.

Ця краса, це найкраще з усіх минулих розтращених літ, належить не їм. Це тіло віддавало свої божевільні пестоці тому, кого вони, сміючись і не помічаючи, розтоптали. Хто ж знайдеться звияжець дужий, що приборкає цю жінку? Хто підійде і покладе до кишені, як своє, цей безцінний діамант, що лежить, дратуючи, перед голодною юрбою!

Було тужно дивитись на цю гордовиту, незламану красу. І було кривдно і боляче...

Фіцхелауров не важився порушити цієї набряклої тиші. Він навщипиньки ходив помалу перед партами і не вдавався до студійців. Тільки на зворотах він нишком, як кишеньковий злодій, глипав на натурницю й думав:

— От би з неї малювати бояриню Морозову. »А все ж двома перстами...« Навдивовижу рідкий екземпляр!...

Горобенко почував себе зле. З його місця добре було видно її анфас і тверді, трохи вогкі очі. Ще коли вона ступила на поміст, він подумав: вона йде, як на ешафот. Так ішли, мабуть, за французької революції найкращі останні згустки прогнилої аристократичної крові під гільйотину. Це запеклий ворог. Завтра, коли б повернулись їхні, ця тендітна рука з прозорими блакитними жилками владно показувала б цим студійцям дорогу до шибениці; ці ніжні пальці стискали б парасольку, виколюючи очі полоненого. І ці великі глибокі очі тоді б уже напевно засміялись. О, вони засміялись би! Але якби ж то!...

Горобенко зловтішно дивився на натурницю, але було разом із тим неприємно, щось гризло в грудях, щось заваджало Горобенкові.

Він глянув на крайнього студійця, що в забутті тримав над папером олівця, поринувши очима на поміст, і одвернувся.

Треба було б, нарешті, припинити цю комедію з натурницею і, насамперед, змістити к чорту Фіцхелаурова. Він зовсім непридатний. Але як вийти з цього одубіння — Горобенко не міг добрати способу. Він сам став якийсь малий, низенький і зовсім не адміністративний.

Жінка стомилась сидіти в одній позі і ворухнулась. Горобенко почув, як аудиторія ту ж мить стрепенулась і знову завмерла. Фіцхелауров спинився край парт і щипав собі волосинки на підборідді.

І раптом гучно грюкнув поппітр.

Жінка сиділа спокійно в тій самій позі.

Гулко застукотіли важкі каблуки по підлозі і зарипіли набучавлі солдатські чоботи. Худий трохи схвильований червоноармієць човгав до Горобенка. Він поволі, мнучись, перетягав від кроку до кроку свої ноги, ніби умисно хотів розтягнути час, заки він дійде до Горобенка. Нарешті, підійшов, винувато забігав очима, почухав за потилицею і сказав:

— Таваріщ заведуючій... — червоноармієць нахилив до Горобенка покошлану голову і півголосом:

— Как-то неспасобно с ентімі рісавать... гляньте, — він показав головою, — человек, панімаєте, не в себе сидіт... Да і нам тоже как-то... Всьо ж человек, дишит вінш...

Горобенко вороже глянув червоноармієцеві в вічі і грубо спитав:

— В чому річ? Що, власне, ви хочете сказати?...

Червоноармієць знову почухав за потилицею:

— Как-нібудь би нам другіх прислалі... Папроще што лі...

Мов хто вдарив Горобенка. Він перекусив губу, звівся на ноги й майже крикнув:

— Не ваше діло!... Не подобається — не йдіть! Ніхто вас сюди не тягне...

Червоноармієць одвів на бік голову і соромливо переступив з ноги на ногу: — Да я тільки так... не серчайте...

До них поспішно йшов Фіцхелауров дізнатись — що трапилось.

XX

Розмірено і тихо коливались попереду дві труні. Нахилияться трохи ліворуч, а потім перехилияться на другий бік. Потім ще раз ліворуч і знову — назад.

Червоні і чорні прапори, як зморена в боях отамання, тихо сунули за трунами. І під їхнім наметом ніби легше й затишніше було пливати двом небіжчикам у свою останню подорож.

Попереду довгий ряд вінків. Простих, блаженьких вінків. З ялинки, з польових квітів, перев'язаних червоними биндами. Ті бинди журно спадали долу, мов лишали за собою червону доріжку.

А зараз же за трунами — верескливе голосіння запнутої в чорний шарф Фролової і тихенькі, ніби боязкі, схлипування згорбленої і якоїсь напрочуд маленької, старої матусі Чернишова.

Понуро й мовчки йшли партійці за трунами. Йшли не рядами, а поплутаним, збитим натовпом.

І не було їм на вустах слів, не було пісень, не було монотонного скавуління похоронного церковного дзвону.

Важко й тихо тупали ноги в поросі, і тільки оркестра за прапорами сумними, опалими акордами тужила в жалібному марші. І в

тих акордах, як струмки у великій ріці, злилися думки, слова і співи окремих партійців. Злилися і несли свої каламутні, журні води кудись далеко, далеко за сині обрії буття... І було дивно бачити себе натовпом серед чужих і байдужих старосвітських домів повітових і були нестерпучі нахабно-цікаві погляди обивателів.

Горобенко бачив це все не одразу. Воно спочатку проходило зором крізь очі, шпорталось у мозку і вже потім лягало липкуватою, тепленькою парою. І тоді було видно: стоять коло воріт ці обивателі і витріщили очі на процесію. Вони не від того, щоб послухати духову музику, і їм хочеться добре роздивитись, як ховають по-комуністичному двох забитих.

Їх багато, і натовп партійців серед них — як горстка Колумбових морців на американському суходолі серед тичб дикунів.

І ще видно:

Дехто з них не покидає процесію і вистрибом забігає наперед, щоб побачити комуністичну матір і дружину. Їх дивує маленька, зсохла, як сухе бадилля, матуся Чернишова. Їх, певно, вона навіть розчаровує: адже це звичайна стара мати, як і мільйони інших матерів, що тихо й покірно побиваються за своїми дітьми.

Вони незадоволені, і ось двоє якихось уже зовсім близько підійшли до трун і стають навшпиньки, щоб подивитись в обличчя мерців.

Горобенкові видавалось це за образу небіжчиків. Grimнути б щодуху на них цікавих, розігнати б по їхніх мишачих норах.

Тамже попереду, в тих двох трунах, лежать перші жертви останньої сутички партії з ними. Там — Миша Чернишов і Флоров... Це ті найкращі, як казав Зіверт, що їх послала партія на село. Трупи покрито червоною китайкою, і лиць обивателям, на щастя не видно. Але Горобенко знає — він бачив ці закривавлені трупи на возах, коли їх привезли до військомату, — в Чернишова одірване праве вухо й синьо-бордовий басамакан через чоло; у Флорова — в одному оці кривава яма, а в другому — жаж. Те око востаннє бачило навколо себе тільки ворогів. Запеклих, хижих, розлютованих. На ті лица неприємно було дивитись, і разом із тим вони вбирали в себе живі очі.

Але ті тортури, ті жахливі муки тіла минули вже, і трупи спокійно лежать у трунах, мов спочивають після важкої праці. І хочеться, щоб не Чернишов лежав там, а ти, і хай плачуть так само сурми і стиха поміж себе перешіптуються прапори... І хай не буде нікого стороннього, нікого чужого. Навіть цих червоноармійців з карроти, що йдуть позаду — не треба.

Хай на цю таємну, величну раду життя і смерти прийдуть тільки свої, тільки ті, що їх злютували в живий крицевий ланцюг гаряча молода кров...

* * *

Коли процесія наблизилась до кладовищенської брами, підсліпуватий ветхий сторож за звичкою поспішив на дзвіницю привітати мерців дзвонами. Глухо, по-замогильному, на низенькій, дерев'яній дзвіниці вдарив дзвін і розтанув між соснами. Потім — другий тоненький, третій — ще тонший, четвертий — дискан-

това струна, і знову — глуха, тягуча октава... Бом... бем... бім... ді-інь... бо-ом...

Справжні куранти смерти.

Хтось вихопився з натовпу і прожогом побіг зупинити дзвонаря. Мерщій би припинити цей глум над трупами товаришів!

І тоді знову заридали сурми.

(Продовження в наступ. числі)

З ЛИСТІВ ДО РЕДАКЦІЇ

ЗАЯВА В СПРАВІ РОЗКОЛЬНИЦЬКОЇ АКЦІЇ «ДВІЙКАРІВ»

У зв'язку з розкольницькою акцією «двійкарів», яку від лютого ц. р. ведуть вони, під облудною фразою «з волі батьківщини», на сторінках «Сучасної України», «Українського Самостійника» і в публічних виступах, вдаючись по основних założеннях українського визвольного руху та підважуючи основи, на яких спирається не лише боротьба українського народу за визволення, але і майбутнє державне будівництво України. — ми, учасники цієї боротьби — колишні вояки УПА, які в 1947, 1948 і 1950 рр. прибули рейдом з України в Західну Європу, заявляємо:

1/ Виконуючи доручення революційного Проводу України — Української Головної Визвольної Ради, Головного Командування УПА і Проводу ОУН, будемо далі тут поза межами батьківщини пильно зберігати, голосити і боронити ідейно-програмові заложення українського визвольного руху.

2/ Стверджуємо, що в Україні ідеї українського націоналізму не від'ємні від християнізму української людини. Вони лежать в основі визвольної боротьби українського народу, проти московського імперіалізму і комунізму. Ідея самостійної України і глибока віра в Бога і Його правду є джерелом незламної духової і моральної сили українського народу, що бореться проти московсько-більшевицького насильства за своє право на самостійну національну державу і соціальну справедливість у ній. Українська Повстанська Армія, в рядах якої ми недавно ще боролися, є віддана постановою УГВР і Головного Командування УПА під опіку Пречистої Діви Марії, а релігійні практики бійців і членів збройного підпілля це нормальне самозрозуміле явище.

Релігійний індеферентизм, який проповідують люди «двійки» є чужим і невласливим подіям визвольного руху в Україні, він не має нічого спільного з духовістю української людини, він є ворожим державницьким традиціям нації, яка бореться за відновлення Української Суверенної Держави.

Тому «двійкарська» диверсія скерована на викривлювання і фальшування ідейно-програмових заложень українського визвольного руху об'єктивно є чужою і ворожою роботою, що нічого спільного не має ні з визвольними позиціями націоналізму, ні з державницькими традиціями народу в його боротьбі за визволення.

3/ В обличчі непогамованої атаки «двійкарів» проти провідних людей ОУН, а зокрема проти Провідника ЗЧ ОУН Степана Бандери, заявляємо Проводові ЗЧ ОУН повну свою моральну підтримку з тим глибоким переконанням і певністю, що поступаємо згідно з вимогами проводу визвольної боротьби в Україні і наших Друзів — бійців УПА і членів ОУН, які далі непохитно стоять у передових лавах борців за визволення нашої батьківщини. Ім'я Степана Бандери не лише широко відоме в Україні, як ім'я Провідника визвольної боротьби українського народу, але і серед поневолених Московю народів.

4/ У що пору, коли ворог — большевицька Москва веде, при акомпан'яменті наших таки рідних «патріотів», що під шильдом «волі краю» прикривають свою ідейно-моральну порожнечу, посилений наступ на ідейно-моральні цінності українського народу, щоб зламати моральний хребет народу і його визвольну боротьбу, закликаємо цією дорогою всіх наших друзів, колишніх вояків УПА, розкинених по всіх континентах світу, твердо й непохитно заступати і обороняти ідейно-моральні цінності

українського визвольного руху, спираючи на них, як роблять це наші друзі в Україні, всю працю і боротьбу в користь визволення нашої батьківщини.

Торонто 30 червня 1954 р.

За Головну Управу б. Вояків УПА в США

слідують підписи:

мгр. Б. Крук
(голова)

Л. Футала
(за секретаря)

За Головну Управу Т-ва б. Вояків УПА в Канаді

слідують підписи:

І. Козак
(голова)

М. Кулик
(секретар)

ПОЖЕРТВИ НА ПРЕСОВИЙ ФОНД «ВИЗВОЛЬНОГО ШЛЯХУ»

Листа ч. 1399, збірщик М. Дуда (Бельгія). По 50 б. ф. — М. Дуда, Д. Лозинський; по 30 б. ф. — Д. Коваль, О. Мах; по 20 б. ф. — О. Ганяк, В. Захарчемний, М. Ткачик.

Листа ч. 1288, збірщик В. Гурський (Лонгтон). По 2 ш. 6 п. — Ю. Вінар, В. Гурський, М. Гурський; по 2 ш. — В. Курпіта, В. Колцко, В. Винник, М. Ковальчук.

Листа ч. 1220, збірщик А. Пуцаловський (Шефільд). По 2 шил. — А. Пуцаловський, В. Давидюк, М. Повх, М. Стецьків, О. Грись; І. Стельмах — 1 шил.

Листа ч. 1593, збірщик В. Білинський (Бельгія). По 30 фр. — О. Галетій, Я. Крамарчук; по 20 фр. — М. Чліль, П. Беренда, І. Фростяк, П. Яблонський, В. Дорожинський, М. Лазоришин; М. Деспель — 15 фр., В. Білинський — 12 фр., Д. Вохно — 8 фр., Д. Бриглевич — 5 фр.

Листа ч. 1035, збірщик В. Дучок (Канада). М. Сойка — 1 дол.; по 50 центів — М. Гуцал, В. Дучок, С. Котуцький, М. Стиранка, Й. Кравецький, А. Кочут, А. Самійло.

І. Камінський (Штокгольм) — 7 ш. 6 п., В. Навроцький (Дербі) — 7 ш., Г. Чабан (Нью Гейвен) — 4 ш.

Листа ч. 1081, збірщик О. Петручак (Лонгфорселей) Дацко І. — 5 ш., Бас М. — 2 ш., Савчук Г. — 2 ш. 6 п., Ганущак М. — 5 ш., Петручак О. — 5 ш., Макар Ю. — 2 ш., Пасковець С. — 2 ш., Демків І. — 2 ш., Карнас О. — 2 ш., Гончар — 2 ш. 6 п., Гарниш — 2 ш., (нечитке) — 2 ш., Дорош М. — 2 ш., Лапинавий — 2 ш., Стриганий — 2 ш. 6 п., Кудлик — 2 ш., Федик Ф. — 2 ш., Мацьків С. — 2 ш., Яцків І. — 2 ш., (нечитке) — 2 ш., (нечитке) — 2 ш.

Листа ч. 1249, збірщик М. Малишко, Монреаль (Канада). Малишко М. — 2 дол., Вагнер Б. — 1 дол., Поворозник І. — 1 дол., Ковалик М. — 1 дол., Рознік І. — 1 дол., Такой М. — 1 дол.

Листа ч. 1082 — Неварк, США. Божко В. — 3 дол.

І. Романів, Барслем — 11 ш. 6 п.

М. Ферко, Гальяшільс — 1 ш. 7 п.

Г. Дронь, Нортгемптон (збірка під час Академії) — 2 ф. 11 ш.

От. Матичак М., Едінбург — 2 ф.

Малишко М., Канада — 2 ф. 16 ш.

Когут А., Мідлсборо — 2 ф.

3 нагоди вінчання П-ва Ксьондзиків у Лондоні, присутні гості склали на пресовий фонд «ВШ»: по 5 ш. — Г. Ксьондзик, П. Ксьондзик, М. Шикунла, В. Волощук, В. Масник, І. Дем'янчук, В. Гарасимчук, Е. Ягніщак. По 2 ш. — Литвин. Разом — ф. 2.19.6.

Всім Жертводавцям — щиро дякуємо!

БІБЛІОГРАФІЯ

Всеволод Листвич: **»ХВИЛІ ШУКАЮТЬ БЕРЕГІВ«**. Накладом В-ва **»Слово«**, Торонто, 1954. Обкл. роботи М. Дмитренка. Частина I, стор. 128.

Проф. Г. Ващенко: **»ВИХОДАННЯ ЛЮБОВИ ДО БАТЬКІВЩИНИ«** (Націоналізм і інтернаціоналізм). Видання КК СУМ-у у В. Британії. (Відбитка з жуовалу **»Визвольний Шлях«**). Лондон, 1954, стор. 40.

Проф. В. Плющ: **»З ІДЕОЛОГІЄЮ ЧИ БЕЗ НЕЇ«**. До питання про спроби ревізії ідеології українського націоналізму. Ідеологія. Бібліотека Визволення України, ч. I. Накладом В-ва **»Визвольний Шлях«**, Лондон, 1954, стор. 30.

Проф. О. Оглоблин: **»УКРАЇНСЬКО-МОСКОВСЬКА УГОДА**

1654«. Вид. Організації Оборони Чотирьох Свобід України і Ліги Визволення України. Нью-Йорк — Торонто, 1954. Стор. 100.

Роман Бжеський: **»ПЕРЕЯСЛАВСЬКА УМОВА В ПЛЯНАХ В. ХМЕЛЬНИЦЬКОГО ТА »ПЕРЕЯСЛАВСЬКА ЛЕГЕНДА«**. З друкарні Видавничої Сплки **»Гомін України«**. Торонто, 1954, стор. 32.

»ЗА ЄДНІСТЬ НАЦІЇ« — місячник літератури, мистецтва і громадського життя. Видає В-ча Сплка **»Вунчук«**. Лондон, ч. I., 1954. Стор. 18 (вісімки).

»БЮЛЕТЕНЬ УВАН У США«, ч. 11, серпень, 1954. Циклост. видання, стор. 11.

»ВІДГУКИ МИНУЛОГО«. О. Кошиць у листах до П. Маценка. **»Культура і Освіта«**, вид. Іван Ільчишин, Вінніпер, 1954, стор. 80.

Читайте і поширюйте

Все українське патріотичне громадянство на всіх теренах свого перебування повинно морально і матеріально підтримати та допомогти розбудувати

»ШЛЯХ ПЕРЕМОГИ«

Орган ЗЧ ОУН, що заступає позиції Українського Революційно-Визвольного Націоналістичного Руху. Подає оцінку міжнародніх подій із становища визвольно-революційної боротьби українського народу, основи і цілі української визвольної й суверенної політики та політичні і громадські завдання українців на чужині.

Адреса: **»Schlach Peremohy«**

Munchen 8,
Zeppelinstr. 67, — Germany.

»УКРАЇНЕЦЬ-ЧАС«

Український незалежний тижневик, що приносить вістки про визвольну боротьбу українського народу в Україні, широко й правильно навітлює політичні, робітничо-професійні, суспільно-громадські й інші проблеми українського життя в Краю і на еміграції та приносить багато статей і матеріалів.

Адреса: **»L'Ukrainien«**

26, rue de Montholon
Paris (9), FRANCE